

DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI
ANTAKYA
KÖPRÜSÜ

ELİF OVALI

Hatay Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları
Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı
Yayın No: 7

DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI

ANTAKYA KÖPRÜSÜ

ELİF OVALI

ISBN

978-605-030-395-7

1. Baskı

Haziran 2017

Baskı Hazırlık / Yapım

Hatay Keşif Yayınları
Metrobasım Ltd. Şti.
Sanayi Mah. Turan Sok. No:14 Kat:1
Kağıthane - İstanbul
Tel : 0212 270 94 05
Sertifika No: 27805

Baskı

Gezegen Basım San. Tic. Ltd. Şti
100. Yıl Mah. Matbaacılar Sit. 2. Cad. No:202/A
Bağcılar - İstanbul
Sertifika No: 12002

Hatay Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları
Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Hizmetidir.

Bu kitabın tüm hakları yazara aittir.
Bu kitabın tümü ya da bir bölümü yazarın izni olmaksızın gazete, dergi,
toplum medyası ve dijital ortamda kısa alıntılar yapılması dışında,
herhangi bir şekilde kullanılamaz ve çoğaltılamaz.

*"Bir vatanın sahibi olmanın yolu, o topraklarda
yaşanmış tarihi olayları bilmek, doğmuş uygarlıkları
tanıma ve sahip olmaktan geçer."*

H. Atatürk

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	7
ÖNSÖZ	9
TEŞEKKÜR	11
ELİF OVALI	13
ANTAKYA'NIN KURULUŞU	16
Antakya'nın Tarihi Geçmişine Kısa Bir Bakış	16
TARİHÎ ANTAKYA KÖPRÜSÜ'NE UZANAN YOLDA İLK ADIMLAR-İLK BİLGİLER	18
Libanius ve Antakya	20
Malalas ve Antakya	21
Hatay Müzesi'nin Kısa Tarihçesi	21
Antakya Çevresinde Yapılan İlk Kazılar	22
Antakya Köprüsü İle İlgili Olabilecek İlk Topografya Bilgileri: Yakto Mozaïği (V. yy)	23
FOTOĞRAFLARLA KARŞILAŞTIRMALI ROMA KÖPRÜSÜ ÖRNEKLERİ	24
Demirköprü (Roma Dönemi)	24
Silifke Taş Köprü	27
Silifke Taş Köprüsünün Teknik Özellikleri	28
Roma Dönemi Eserlerin Karakteristik Özellikleri	29
HAÇLI SEFERLERİNDE TARİHÎ ANTAKYA KÖPRÜSÜ İLE İLGİLİ TASVİRLER	30
Haçlı Seferlerine Tanıklık Etmış Antakya Köprüsü İle İlgili Alıntılar	31
SEYAHATNAMELERDE TARİHÎ ANTAKYA KÖPRÜSÜ	36
Seyyahların kent dokusu, Antakya Köprüsü ile ilgili tasvirleri, gravürleri, haritalar	36
Pietro Della Valle-Paris 1665-Antakya'yı Ziyareti; 1625	36

Evliya Çelebi Seyahatname-1648	37
Carlsten Niebuhr-Haziran 1766	38
Abraham Parsons-Aralık 1772	39
Constantin- François Volney-1783	40
Louis François Cassas-(1784-1787 Yılları Arası)	41
John Macdonald Kinneir-1813	41
James Silk Buckingham-Mayıs 1816	42
La Baron Taylor ve Louis Reybaud-1830	43
M. Michaud ve M. Poujoulat-Haziran 1831	44
Lieut-Colonel Chesney, R.A.-Ekim 1835	45
W.H. Bartlett, William Purser, Thomas Allom-Antakya'yı Ziyareti-1836 Öncesi	46
H. Warren-1840	47
H. Petermann-1861	47
L'abbe E. Le Camus Antakya'yı Ziyareti-1888	48
ANTAKYA KÖPRÜSÜ'NDEN GEÇEN BAZI PADİŞAHLAR VE DEVLET BÜYÜKLERİ	50
EDEBİYATTA TARİHÎ ANTAKYA KÖPRÜSÜ	56
ZAMANIN VE DOĞANIN YIKAMADIĞI TARİHÎ ANTAKYA KÖPRÜSÜ	62
FOTOĞRAFLARLA TARİHÎ ANTAKYA KÖPRÜSÜ	64
BELGELER IŞIĞINDA TARİHÎ ANTAKYA KÖPRÜSÜ'NÜN YIKIM SÜRECİ	139
Amik Gölü'nün Kurutulması ve Projeler	139
Tarihî Antakya Köprüsü'nün Kayıtlı Eski Eser Fişi	143
Köprü'nün Yıkım Kararı İle İlgili Yazışmalar	146
Yıkım Kararı	150
TARİHÎ ANTAKYA KÖPRÜSÜ HAKKINDA SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMALARI	164
BASINDA YER ALAN TARİHÎ ANTAKYA KÖPRÜSÜ'NÜN YIKIMI	182
GEÇ ALINAN BİR KARAR: ANTAKYA KORUMA VE İMAR PLANI	218
SON SÖZ	221
KAYNAKÇA	222

SUNUŞ

Değerli okuyucular;

Tarih ve medeniyetlerin kenti Antakya'dan, Hatay Büyükşehir Belediye Başkanı olarak sizleri selamlıyorum. Bulduğumuz coğrafyada bizden önce yaşayan medeniyetler, tarih boyunca birçok eserler ortaya koymuş ve bizlere miras bırakmışlardır. Bu eserler bazen doğal afetler, bazen insan eliyle tahrip edilmiş, çok azı da korunarak bugünlere ulaşabilmişlerdir.

Antakya ve Hatay'da var olan mozaikleriyle, köprüleriyle, hanlarıyla, yeraltında kalan eski şehir kalıntılarıyla dünyada önemli bir yeri olan coğrafyamızdaki zenginliklerinin farkındayız.

Bizler yerel yöneticiler olarak yaşadığımız şehirlere değer katmak ve eserler üretmenin yanında, eski eserlerin yeniden keşfedilmesi ve günlük hayata yeniden kazandırılması gerektiğine yürekten inanıyoruz. Bu bilinç ve inançla her platformda hizmetlerimizi Hatay'ın değerlerinin ortaya çıkarılmasına sahip çıkılmasına ve tanıtılmasına büyük gayret gösteriyoruz.

İşte bunlardan biri ve çok önemli bir eser olan Antakya şehir merkezinde Roma döneminde yapılmış ve ancak 1970'li yıllara kadar var olan köprünün hikayesini anlatan bu kitabın tarihe not düşmek ve yapılan hatalardan ders alınarak geleceğe ışık tutmak adına yayınlanması önemlidir. Antakya Roma Köprüsü'nün ortaya çıkışı ve özellikle yıkılma sürecini araştıran ve belgelerini

le anlatan Elif Ovalı hanımefendinin kaleme aldığı” Doğu'nun Kraliçesi'nin Tacı Antakya Köprüsü” adlı kitabın tüm araştırmacılara ve Antakya tarihine ilgi duyanlara değerli bir kaynak olacağına inanıyorum. Bu eseri kazandıran Elif Ovalı hanımefendiye Antakya ve Hatay adına teşekkür ederim.

İlimizin kültürüne katkı sağlayan her araştırma ve bilimsel çalışmalara destek olmaya devam edeceğiz. Bu alanda faaliyet gösteren, emek harcayan herkese gönülden teşekkürler.

Saygılarımla

Doç. Dr. Lütfü SAVAŞ

Hatay Büyükşehir Belediye Başkanı

ÖNSÖZ

Bir ülkenin kültürel eserlerine sahip çıkması, o ülkenin tarihsel zenginliği ve de eğitim düzeyi ile doğrudan alakalıdır. Biz Türk'ler şanslıyız, memleketimizin bu konudaki hazinesi hem çok değerli, hem de çok zengindir. Ancak onlara sahip çıkmak için bakış açımız maalesef yeterli değildir. Birçok eser şu veya bu nedenle yok olmuştur. Yıkılmış, kaçırılmış, tahrip edilmiş veya kendi haline terkedilmiştir. Oysa batı dünyasında 1 metrelik tarihi duvar bile bulunsa o korunur, muhafaza edilir, etrafına park yapılır, sahip çıkılır ve de halklarının ve turistlerin ziyaretine açılır.

M.Ö. 300 senesinde kurulan Antakya şehrimiz, zengin kültürel varlıklardan nasibini almıştır. Özellikle Roma döneminde büyük gelişme göstermiş, İskenderiye ve Kartaca ile beraber imparatorluğun en önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. İlerleyen asırlarda Pers ve Arap istilaları, haçlı seferleri, Memluklar dönemine geçiş süreçleri sırasında kanlı savaşlara ve iktidar mücadelelerine sahne olmuştur.

1516 senesinde Osmanlı idaresi altına giren şehrin tabii güzellikleri, günlük yaşamı, mimari eserleri, kültürel zenginlikleri, önemli tarihçilerin ve seyyahların günümüze ta Orta çağdan 20. yy başlarına kadar, uzanan süreç içerisinde detaylı incelenmiş ve kaleme alınmıştır. Tarihî Antakya'nın surları, su kemerleri, camileri ve kiliseleri, çarşı-

ları, köprüleri kendine has mimari özelliklerdeki konakları ve bahçeleri bu yayınlar sayesinde birbirinden etkileyici gravürler ve taş baskılar halinde günümüze kadar gelmiştir. Bununla beraber bugün bakıldığında Antakya'nın birçok kültürel zenginlikleri ya yok olmuştur, yıkılmıştır ya da "eski şehirde" olduğu gibi kendi haline bırakılmıştır.

Çarpıcı bir örnek vermek gerekirse, fonksiyonunu yitiren Roma Köprüsü 1970 senesinde resmi talimatla yıkılmış ve yerine yenisi yapılmıştır. Gönül arzu ederdi ki, yeni köprü biraz daha ileri yapılsın ve Roma Köprüsü tarihi bir anıt olarak varlığını sürdürsün.

Tarih meraklısı, dostum, Elif Ovalı, Roma Köprüsünün hazin sonucundan hareket ederek bugün yok olan bu köprünün taa inşaatından bu yana geçen hikayesini ele almış, tarihi görüntüleri, etkileyici belgeleri ve fotoğrafları ile gün ışığına çıkarmıştır. Uzun yıllar süren çalışma sonrası meydana getirdiği bu eser, hem değerli bir doküman, hem kültürel varlıklarımızın nasıl yok olduğunun açık ve seçik bir göstergesidir. Bu kitap belki de ileriki yıllarda aynı akıbete uğrayabilecek eserlerimizin kurtulmasını sağlayacaktır. Bundan sonra, konu ile ilgili çalışmalarında başarılar diler, bir vatandaş olarak, kendisini tebrik ve teşekkür ederim.

Rahmi M. KOÇ

TEŞEKKÜR

Doğu'nun Kraliçesi'nin Tacı Antakya Köprüsü kitabım, uzun yıllar süren araştırmalarımın ürünüdür. Araştırmalarımda birçok kişi ve kurumun bilgisine ve yardımlarına başvurdum. Bu kitaba birçok kişi düşünel olarak, bilgi ve belge paylaşımı sağlayarak katkıda bulundu.

Hatay Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Doç. Dr. Lütfü Savaş'a kent kültürünü yaşatmak, geliştirmek için verdiği destek ve yaptığı çalışmalar için içtenlikle teşekkür ederim. Bu kitabın Hatay Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını olarak yayınlanması benim için kitabın amacına ulaşması anlamına gelmektedir.

Sayın Rahmi Koç'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Tarihe eserlere ilgim ve korunması hakkındaki bilincim, Rahmi M. Koç sayesinde gelişmiştir. Tarihi eserlerin korunması konusunda ülkemiz için çok değerli işlere imza atmıştır. Örnek alıyorum ve kitabımın sunumundaki yazısı çok kıymetli.

Doğu'nun Kraliçesi'nin Tacı Antakya Köprüsü çalışmasının bir kitap olarak yayınlanmasında beni cesaretlendiren, kitabı gözden geçiren, tavsiyelerde bulunan, "Çağlar İçinde Antakya" adlı eserinden de bilgi ve belge olarak önemli ölçüde yararlandığım Sayın Prof. Ataman Demir'e, katkıları için Sayın Doç. Dr. Vera Bulgurlu'ya, Sayın Dr. Sait Günel'a ve Sayın Mehmet Mursaloğlu'na teşekkürlerimi sunarım.

Tarihî Antakya Köprüsü'nün şehrin odak noktası olduğu günleri yaşayan, solları yıkımına tanıklık eden, bilgi, belge ve yaşadıklarını benimle paylaşan, bugün ara-

mızda olmayan büyük kayıplarımız Sayın Kemal Şehoğlu'nu, Sayın Reşit Kuseyri'yi, Sayın Faruk Kılınç'ı ve canım babam Yusuf Teoman'ı rahmetle ve şükranla anıyorum. Çok değerli bilgilerini ve yaşanmışlıkları, bana zaman ayırıp paylaşarak çalışmada değer katan tarihin canlı görgü tanıkları Sayın Galye Çinçin, Sayın Şaul Cenudioğlu, Sayın Bekir Karabacak ve Sayın Kemal Bulut'a en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Çalışmam boyunca bıkmadan bana bilgi, belge toplayan sevgili eşim G. Osman Ovalı'ya desteği ve sabrı için, çocuklarım Deniz Yüksel, Yasemin ve Orhan Emre'ye, onların vaktinden çalarak çalışmaya ayırdığım zamanı anlayışla karşıladıkları için gönülden teşekkürler.

Araştırmalarımın arka planda kalıp her zaman desteklerini gördüğüm

Murat Alaş, Övgü Garbioğlu, İlknur İntizamoğlu gerek fotoğraf çekimleri, gerek gazete araştırmaları gibi birçok çalışmada bana destek olmuştur.

Kitabımı yayına hazırlayan Metrobasım'a titiz çalışmaları için ayrıca teşekkür ederim.

Merakla başlayan, bilgi ve belgelerle kapsamlı hale gelen bu çalışma boyunca sabırla çalışmamı tamamlamamı bekleyen, destekleyen ve beni ben yapan ailemden aldığım güç tartışılmaz.

Hayata anlam katan, toplumsal fayda sağlayan herkesin önünde saygıyla eğiliyorum.

Elif OVALI

ELİF OVALI

10 Aralık 1969'da Antakya'da doğmuştur. Antakya Özel Ata Koleji'ni bitirmiş, 1989 yılında Çukurova Antakya Meslek Yüksekokulu'ndan mezun olmuştur. 1990 yılında G. Osman Ovalı ile evlenmiş; 1993 yılında Yüksel, 1995 yılında Yasemin, 2004 yılında Emre doğmuştur. Çocuklarını büyütürken aynı zamanda üniversite eğitimine de devam etmiş; 1996 yılında ikinci üniversitesi Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi bitirmiştir. 2002 yılında mesleki yeterlilik sınavlarını kazanarak Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ruhsatını almıştır. 2004 yılında Mustafa Kemal Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı'nda pazarlama alanında yüksek lisans yapmıştır. 2005 yılında aynı üniversitede Reyhanlı Meslek Yüksekokulu'nda öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. Halen Mustafa Kemal Üniversitesi Antakya Meslek Yüksekokulu'nda öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Pazarlama ve Muhasebe dersleri vermekte olup, özellikle toplumsal hizmet projeleri, sosyal pazarlama konusunda eğitim vermektedir.

Her zaman edebiyata ilgi duyan Elif Ovalı'nın ilk yazı denemeleri çocuklarını büyüttüğü yıllarda çocuk hikayeleri üzerine olmuştur. Yazılarından bazıları "Kırmızı Fare" isimli çocuk dergisinde yayınlanmıştır.

Çalışma hayatında ve özel hayatında toplumsal fayda yaratacak projelerde gönüllü olarak çalışmıştır. Türk Eğitim Vakfı, Antakya Soroptimist Derneği, Antakya Yardımseverler Derneği aktif olarak çalıştığı ve katkıda bulunduğu bazı sivil toplum kuruluşlarıdır.

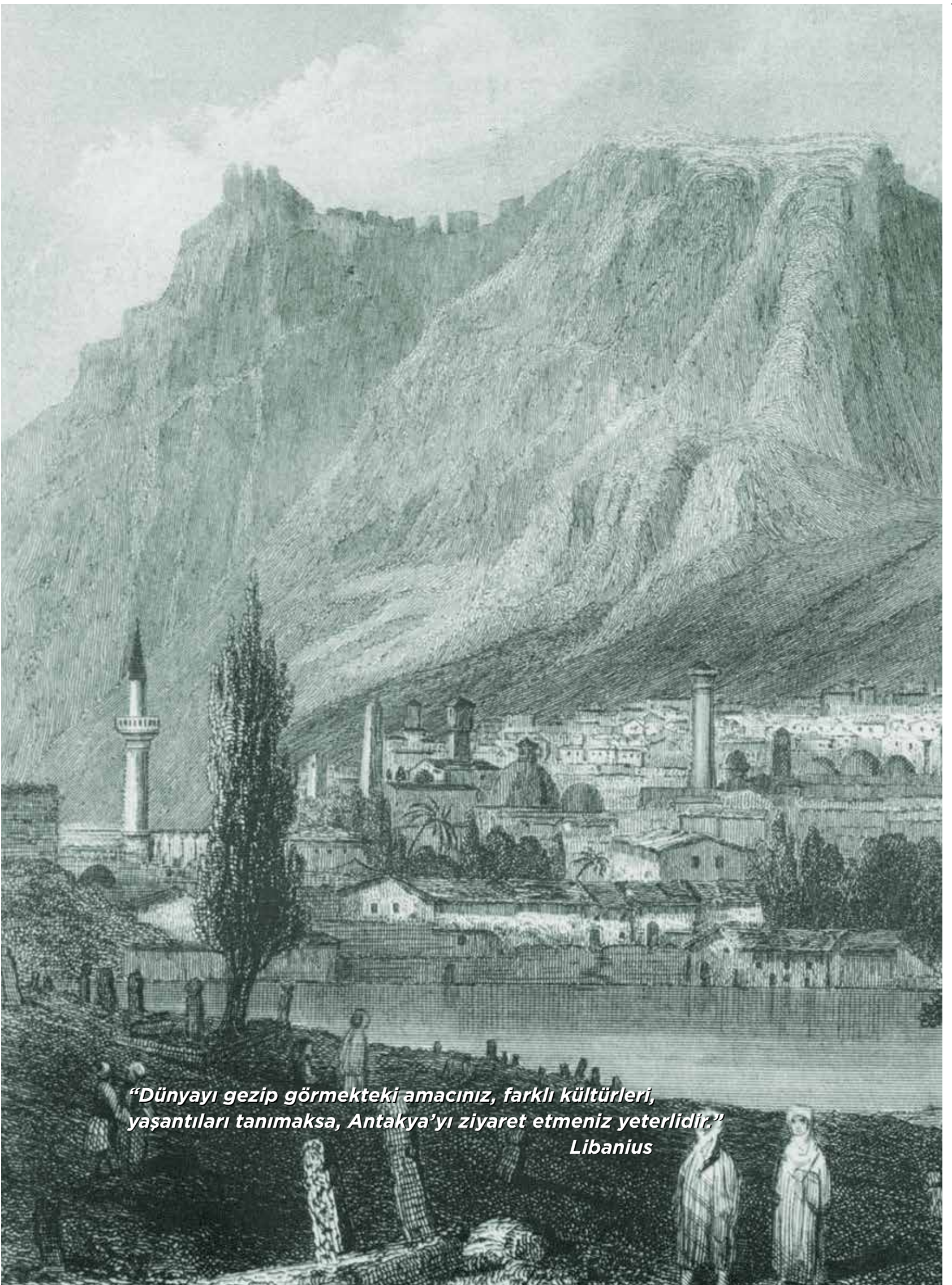
Yaşadığı kentin kültürünü, değerlerini tanıtmak amacıyla bir çok çalışma yapan Elif Ovalı, yürüttüğü sosyal sorumluluk projeleri ile de bilinmektedir. Ford Otosan sponsor-

luğunda kurumsal sosyal sorumluluk projesi "Anadolu'nun Gönül Şefleri" yemek kitabının yayın koordinatörlüğünü yapmıştır. Bu kitap 2016 yılında Ateşbaz-ı Veli Anadolu Mutfak Kültürü Ödülleri'nde araştırma, inceleme, kitap dalında ödüle aday gösterilmiştir. Hatay mutfağı hakkında araştırmaları bulunan Elif Ovalı aynı zamanda yaşadığı coğrafyada yetişen yerli tohumlar, endemik bitkiler konusunda da çalışmalar yapmaktadır.

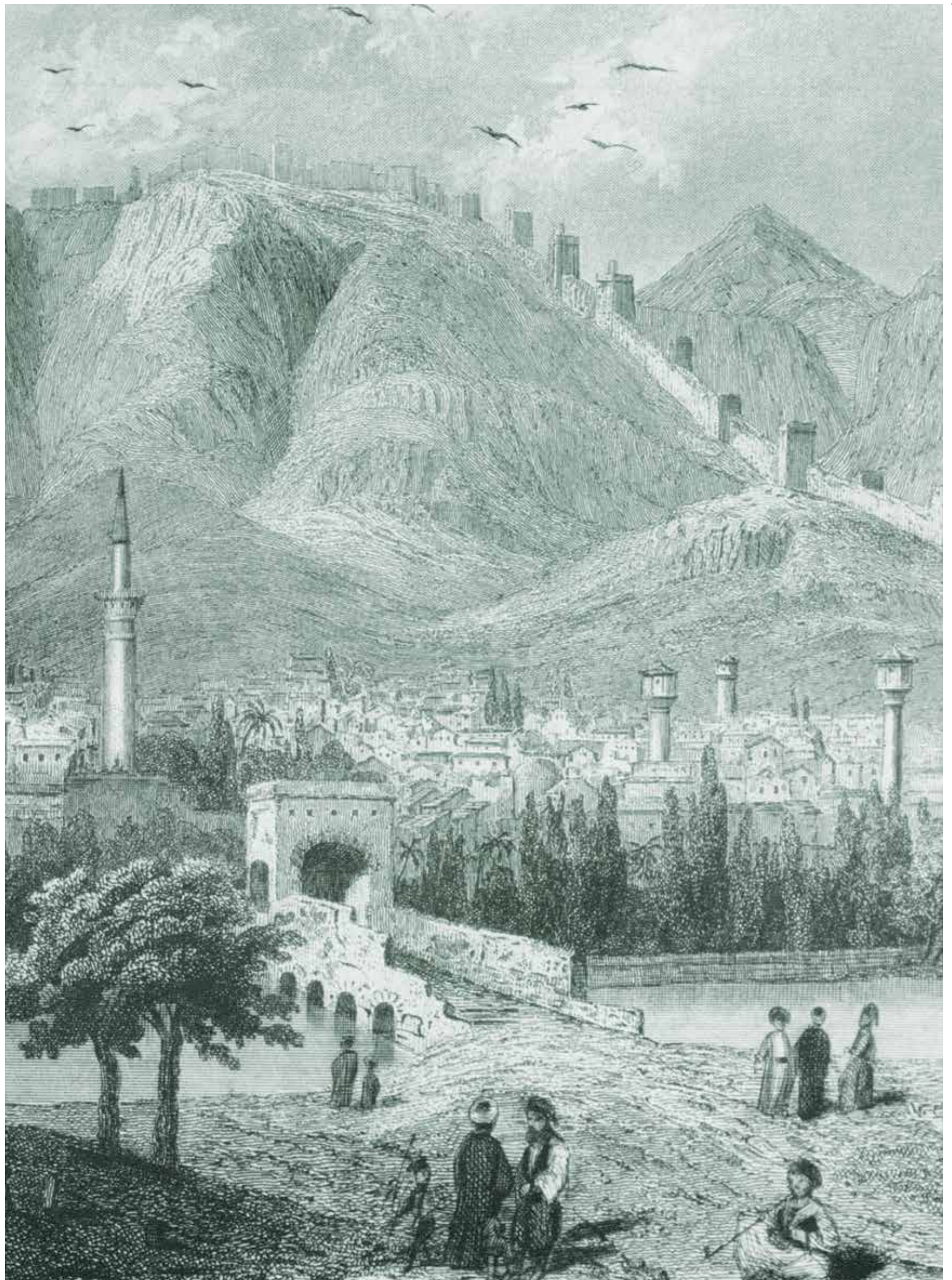
Doğduğu şehrin değerlerine, kültürüne sahip çıkmayı kişisel bir sorumluluk ve görev kabul eden Elif Ovalı, her çağda bereketli topraklar olarak bilinen Antakya'nın göz kamaştırıcı tarihi ile ilgili araştırmalar yapmıştır.

Antik çağda Doğu'nun Kraliçesi olarak bilinen Antakya'nın tacı olarak nitelendirilebilecek tarihî Antakya Köprüsü ile ilgili 2002 yılından bu yana bilgi belge toplayan araştırmacı, bu eseriyle tarihte yapılan hataları göz önüne sermektedir. Bu çalışma, kent bilinci oluşturmaya yönelik bir eserdir.

*“Dünyayı gezip görmekteki amacınız, farklı kültürleri,
yaşantıları tanımaksa, Antakya’yı ziyaret etmeniz yeterlidir.”*

Libanius

ANTAKYA'NIN KURULUŞU

Antakya'nın Tarihi Geçmişine Kısa Bir Bakış

“Antakya'nın Seleucuslar tarafından M.Ö. 300 yılında kurulduğu bilinmekle beraber Libanius, kentin kurucusunun Büyük İskender olduğundan bahseder. Fakat bu, rivayetlere dayalı bir bilgi olup muhtemelen Libanius, Antakya'nın meşhur bir kişi tarafından kurulmuş olması şehrin önemini arttıracığından, bu şekilde bir açıklama yapmıştır.”¹

Büyük İskender (İ.Ö. 356-323)

“Antakya, Büyük İskender'in komutanlarından Seleucus Krallığının kurucusu Seleucus I. Nicator tarafından M.Ö. 300 yılı 22 Mayıs'ında Seleucus Krallığının başkenti olarak kuruldu.”²

Seleucus I. Nicator (İ.Ö. 358-281)

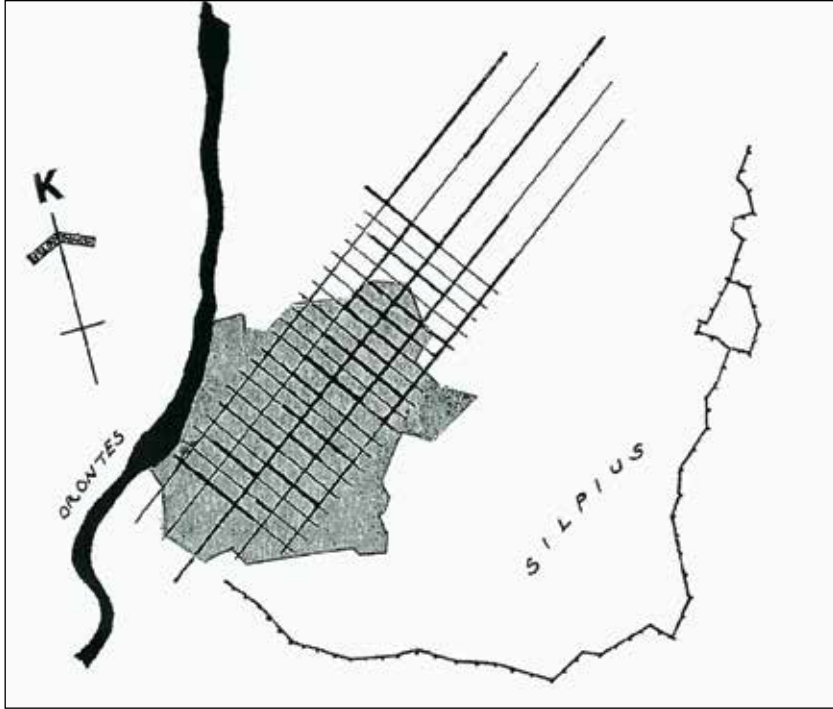
¹Günhan Bahadırılı., İslâm Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (636-1110) s.22

² Ataman Demir., “Çağlar İçinde Antakya”, Akbank Yayınları, 1996, İstanbul s.24

“Antakya’da ilk Seleucus yerleşmesi bugünkü kentin kuzey kısmında, Asi Nehri boyunca, Seleucia Pieria’dan gelen yol ile kolay bağlantı kurabilecek bir alanda yer almaktadır. Antakya, Helenistik Çağ kentlerinin tipik özelliği olan “*Hippodamos tarzı plan*” ile oluşturulmuştur. Helenistik Çağ kentlerine damgasını vuran bu plan, belirli bir disiplin içinde birbirine dik ve paralel cadde ve sokakların meydana getirdiği yapı adalarından oluşan “*ızgara plan*”dır.

Bu disiplin ile kurulan şehirlerde sokaklar kuzey-güney ve doğu-batı doğrultusunda gelişmektedir. Ancak bu yönlendirme sabit bir kural olarak uygulanmamıştır. Antakya’da topografik koşullar nedeniyle sokakların doğu-batı, kuzey-güney kuralına uymadığı ve şehir planının bu nedenle düzgün olmayan bir dikdörtgen içinde geliştiği anlaşılmaktadır.

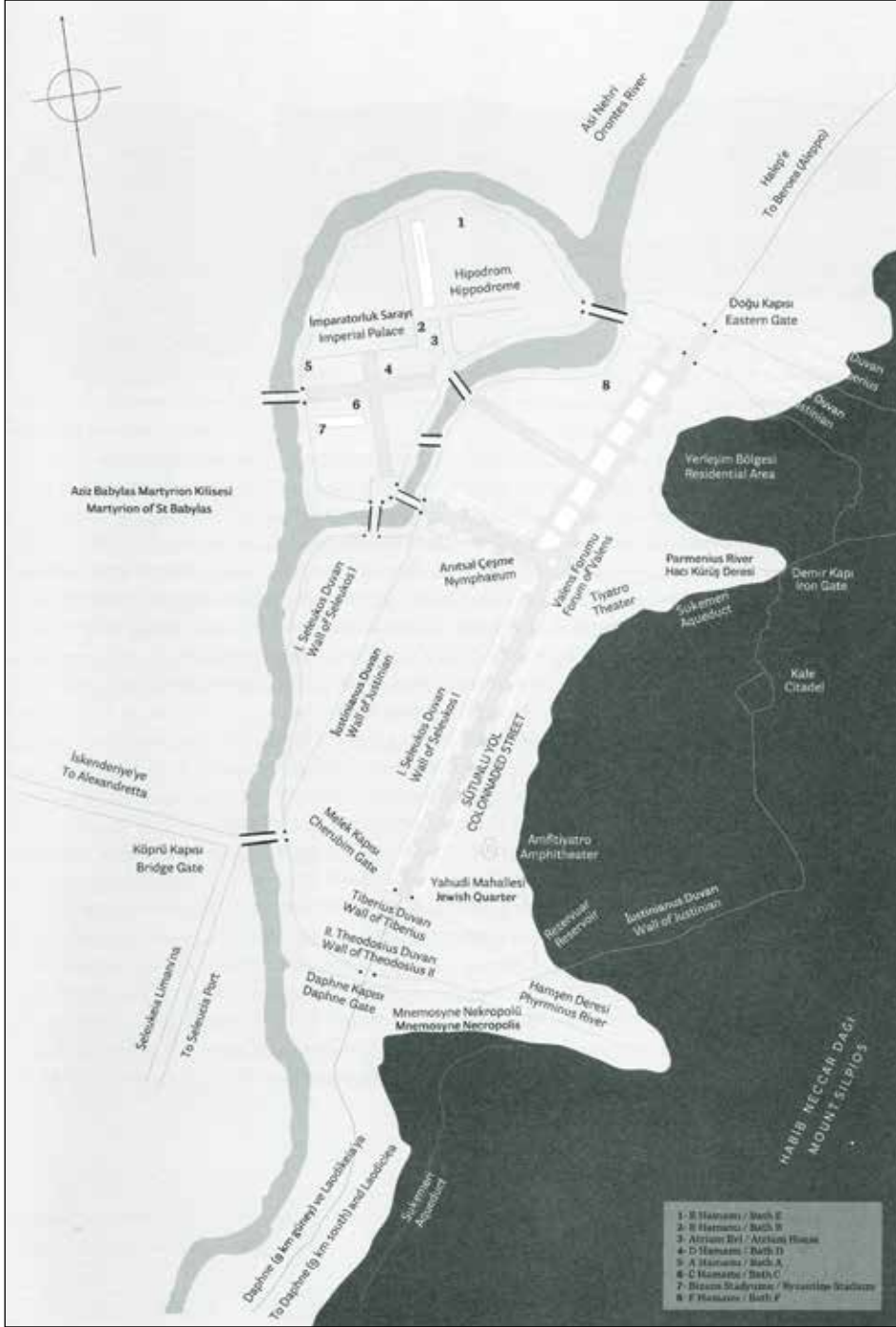
Antakya’da sokakların, kış aylarında güneşi, sıcak yaz günlerinde ise Asi vadisinden eserek kenti nispeten serinleten rüzgârı alacak şekilde yönlendirilmiş olduğu görülür. Ancak Mayıs ayında başlayan ve Ağustos sonuna kadar devam eden rüzgâr, hız itibari ile şiddetli rüzgâr* niteliğinde olup, hakim rüzgâr olarak güneybatıdan esmektedir.”³

Kentin Kuruluşunda Uygulanan Şehircilik Nizamı
(J. Sauvaget, “Le plan de Laodicée-sur-mer”, *Bulletin d’Etudes Orientales*, tome IV, année 1934.)

*Bugün Hatay Havaalanı’nın bulunduğu alanda yer alan Amik Gölü’nün kurutulması ile yaz aylarında hava ile toprak arasında ısı farklılığı artmış, bölgenin topografik özelliği dolayısıyla da ısınan havanın yükselmesi ve denizden gelen hava ile karşılaşması sonucunda şiddetli rüzgârlar son elli yılda daha da artmıştır.

³ Ataman Demir, “Çağlar İçinde Antakya”, Akbank Yayınları, 1996, İstanbul. s.25-26

Antakya'nın Antik Çağ'daki planı. Eski metinler ve kazı sonuçlarına göre D. N. Wilber tarafından hazırlanan bu plan, C. R. Morey tarafından The Mosaics of Antioch (1938) s.17'de yayımlanmıştır (Ataman Demir, Eski Çağlardan Osmanlılara Kadar Antakya, s.39, Basım 2016).

Antakya'nın ilk kuruluş haritasında görüldüğü gibi Asi Nehri üzerinde köprüler bulunmakta. Köprü Kapısı olarak adlandırılan yer, Antakya Köprüsü'nün bulunduğu yerde olup, bize Antakya Köprüsü'nün M.S. 300 yılından önce Antakya'nın ilk kuruluş döneminde de var olduğunu göstermekte. Nitekim, M.S. 300'lü yıllarda var olan köprü'nün zaman içinde tamir gördüğü de kaynaklarda yer almaktadır (Bkz. sayfa 144. Köprü ile ilgili Müze'nin yazısı). Dolayısıyla köprü'nün yapım yılı olarak M.Ö. 300 diyebiliriz.

Antakya ile ilgili ilk yazılı detaylı bilgileri Libanius ve Malalas vermektedir.

Libanius ve Antakya

Libanius, M.S. 314 yılında edebi zevkleri ve toplum görevleri ile tanınmış bir ailenin çocuğu olarak Antakya'da doğmuştur. Daha sonra öğrenimini devam ettirmek için M.S. 336 yılında Atina'ya gitmiştir. Atina, Konstantinopolis ve İzmit'te hitabet sanatını öğrettikten sonra Antakya'ya M.S. 354 yılında yerleşmiştir. Libanius, ailesinin seçkin sınıftan olmasının etkisiyle Antakya'da pagan düşüncesine sahip en önemli kişidir.⁵

Libanius, Antakya'da Grek-Roma eğitim sistemine dayalı bir okul kurmuş, bu okulda Grek-Roma kültürüne bağlı kalarak Rhetorica sanatını öğrenmeye başlamıştır. Aynı zamanda, Hristiyanlığa hoşgörü ile yaklaşan Libanius'un öğrencileri değişik şehirlerden özellikle Atina'dan ve İstanbul'dan Antakya'ya öğrenim görmek için geliyorlardı. M.S. 393 yılına kadar öğretmenliğe ve ilmi çalışmalarına Antakya'da devam etmiştir. Bizans Döneminde IV. ve V. yüzyıllarda Antakya Akademisi doğunun en önemli eğitim ve kültür merkezlerinden biridir.

IV. yy.'da Antakya metropolünün ihtişamlı yaşamı edebi kaynaklara da yansımaktadır. Libanius, Antiochikos (Oration) başlıklı hitabesinde kentin, havası ve su kaynaklarından dolayı sağlıklı ve ticaretten, fuardan dolayı zengin bir yer olduğunu belirtir. Öğrencisi İoannes Krisostomos'un lükse ve zevk dolu yaşama karşı verdiği vaazlarda kentte 200.000 hür vatandaşın olduğu (800,000 nüfus) ve bunların yarısının Hristiyan olduğu anlaşılmaktadır .

Antakya sokaklarında Yunanca, Farsça, İbranice, Latince konuşulmaktadır. Ünlü düşünür Libanius o yıllarda Antakya'yı anlatırken; *"Eğer dünyayı gezip görmekteki amacınız farklı kültürleri, yaşantıları tanımaksa, Antakya'yı ziyaret etmeniz yeterlidir"* demiştir.⁶

Antakya Akademisi'nin kurucusu Libanius.

⁵ Albert Harrent, "Antakya Akademisi", çev. Vedii İlmen, s.15, 2003, İstanbul.

⁶ Giovanni Uggieri, "Doğu'nun Metropolü Antakya", s.2.

Malalas ve Antakya (M.S. 490 - 578)

“Malalas M.S. 490 yılında Antakya’da doğmuş, 578 yılında Antakya’da ölmüştür. Yaşadığı dönemle ilgili yazdıkları çok ilgi görmüş ve çok yaygınlaşmıştır.

Antik kentlerin birçoğunda olduğu gibi, kuruluşunda dini bir temelle dayanıldığı görüşü dikkate alınır Antakya’nın kuruluşu Malalas’a göre şöyle olmuştur: M.Ö. 300 yılı 23 Nisan’ında Casius Dağı’na çıkan Seleucus I. Nicator, yeni kuracağı kentin yerini göstererek bir işaret vermesi dileği ile Zeus’a bir kurban keser. Bir kartal kurban etini kapar ve bir süre uçtuktan sonra eti bırakır. Böylece Seleucia Pieria’nın kurulacağı yeri Zeus’un gösterdiğine inanılır.

Aynı inanç ile Antakya için de bir işaret arayan Seleucus, Antigonia’ya giderek, Antigonos’un yaptırdığı mabette Zeus’a bir kurban daha keser ve ondan kendisine yol göstermesini diler. Yeni bir kent mi kurmalıdır, yoksa Antigonia’yı yeniden imar ederek ismini değiştirmekle mi yetinmelidir? Kartal, kurban etini kaparak uçar ve Antigonia’dan başka bir yere konar. Zeus’un yeni kurulmasını istediği kentin yerinin burası olduğuna inanılır ve M.Ö. 300 senesi 22 Mayıs’ında Iopolis’in karşısında Silpius eteğinde kentin temelleri atılır ve yeni kente Seleucus’un babası (ya da oğlu) Antiochus’un adı verilir: Antiocheia.”⁷

Hatay Müzesi’nin Kısa Tarihçesi

“1933 yılında İskenderun Sancağı, Antikiteleler Müfettişi M. Prost’un takriri üzerine, sancak dâhilinde bulunan bütün tarihi eserlerin Antakya’da toplanarak bir müze kurulmasına karar vermiştir. Bu karar üzerine Müze binasının yeri tespit edilmiş ve döneminde dünyanın en büyük ikinci arkeoloji müzesi unvanını taşıyan Hatay Arkeoloji Müzesi’nin temelleri 1934 yılında atılmıştır.⁸ İnşaat çalışmaları, 1932 yılında Antakya ve çevresinde başlayan kazı çalışmalarından esinlenerek ve Fransız arkeolog M. Prost’un tavsiyesi üzerine başlatılmıştır. Diğer taraftan, Suriye Eski Eserler Nizamnamesine göre (bu nizamnameye göre hafir, çıkardığı eserlerin kıymet itibarıyla yarısını bırakır, yarısını memleketine götürür) üç ilmi heyetle de anlaşma yapılarak kazılara başlanmıştır. Müze binası 1938 yılında tamamlanmış ve bir yıl sonra Hatay, Türkiye Cumhuriyeti’nin bir vilayeti olmuştur. Müze, 23 Temmuz 1948 tarihinde hizmete açılmıştır.”⁹

Memleket serisinden 1958 tarihli Antakya pulu.

⁷ Ataman Demir, “Çağlar İçinde Antakya”, s.24-25, 1996, İstanbul.

⁸ Süheyla Keskin, “Hatay Müzesi Rehberi”, s.3, 1964, Ankara.

⁹ http://tr.wikipedia.org/wiki/Hatay_Arkeoloji_M%C3%BCzesi

Antakya Çevresinde Yapılan İlk Kazılar

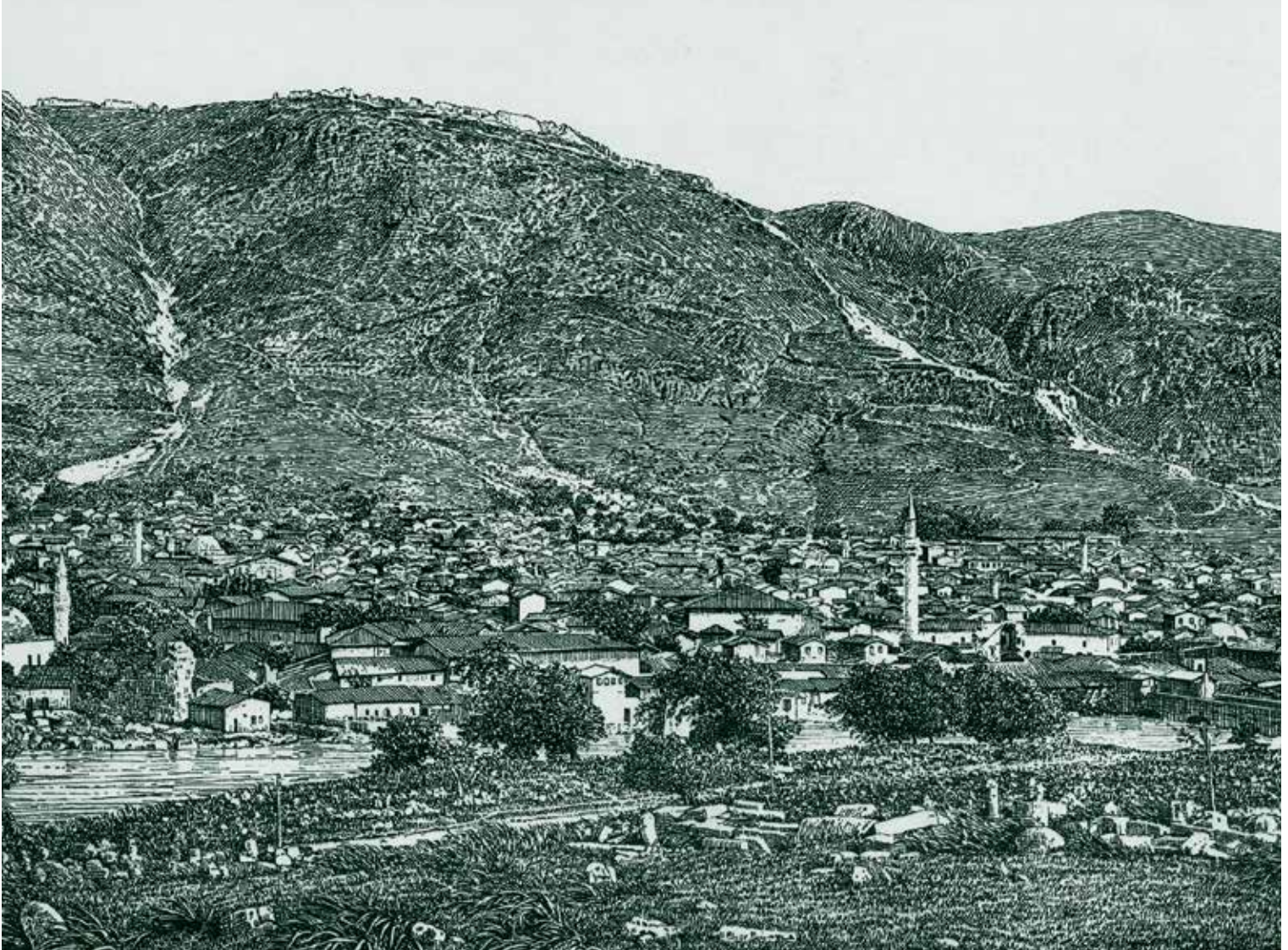
1- Chicago Oriental Institute 1933-1938 yılları arasında Amik Ovası'nda Cüdeyde, Dehep, Çatal höyük ve Tainat'ta çalışmıştır.

2- British Museum namına Sir Leonard Wolley 1936'da Samandağ'ın Al Mina mevkiinde, 1937'den 1948 senesine kadar fasılalarla Açana höyü-ğünde hafriyat yapmıştır.

3- Princeton Üniversitesi Antakya civarında kazılarda bulunmuştur.

"Müzenin esas zenginliğini temin eden mozaikleri çıkaran Prince-ton Üniversitesi'dir. 1939 senesinde Hatay Anavatan'a ilhak edildiği za-man müze binası tamamlanmış, kazılarla ve muhtelif suretlerle elde edi-len eserler de depo edilmiş durumdadır. Eserlerin tertip ve tanzimi dokuz senede tamamlanmış ve 23.07.1948'de müze açılmıştır."¹⁰

*Eski bir kartpostalda,
mezarlıkların bulunduğu Cebrail
Tepesi'nden Antakya panoraması.*

¹⁰ Süheyla Keskil, "Hatay Müzesi Rehberi", s.3, 1964, Ankara.

Antakya Köprüsü İle İlgili Olabilecek İlk Topografya Bilgileri: Yakto Mozaïği (V. yy)

“Yakto Mozaïği V. yy'da devrin mimarisi, giyimi, meslekleri, oyunları ve topluca sosyal yaşamı hakkında değerli bilgiler vermektedir.”¹¹

“Üç bölümden meydana gelen Yakto Mozaïği'nin ortasında Yüce Ruh figürü, çevresinde ise avcılar yer almaktadır. Mozaïğin dış bordüründe ise Antakya'nın günlük hayat ve mimari yapısı tasvir edilmektedir. Bordürde yer alan tasvirlerden biri de köprü ve çevresindeki yaşamdır.

Yakto mozaïğinin bordüründe yer alan kısımlar M.S. V. yy'da Antakya'daki kent yaşamını anlatmaktadır.

Mozaïğin bordüründe bir kilise, konutlar, olimpiyat stadyumu, kasap dükkânı, köprü ve nehir kenarından saz taşıyan, oyun oynayan insanlar, yolcular, hamam ve gazinodan oluşan 26 adet sahne resmedilmiştir.”¹²

Yakto Mozaïği. Ortasında Yüce Ruh figürü, çevresinde ise avcılar (Hatay Arkeoloji Müzesi).

Yakto Mozaïği bordüründe Antakya'nın günlük hayatı, mimari yapısı ve köprü (Hatay Arkeoloji Müzesi).

¹¹ www.aro.org.tr/files/dokumanlar/10561654test.pdf

¹² Christine Kondoleon, “ANTIOCH The Lost Ancient City”, s.115, 2001, New Jersey.

FOTOĞRAFLARLA KARŞILAŞTIRMALI ROMA KÖPRÜSÜ ÖRNEKLERİ

Demirköprü (Roma Dönemi)

Seyahatnamelerde yer alan Demirköprü, Antakya köprüsü ile aynı dönemde yapılmıştır ve karakteristik özellikler bakımından benzerlik göstermektedir. Bu nedenle ilişki kurarak görselleştirmek üzere Demirköprü'den yararlanılmıştır.

“Seyyah William Francis Ainsworth’un Antakya’ya ilk ziyaretini Ekim 1835, ikinci ziyaretini Aralık 1839 yılında gerçekleştirmiştir. Asi üzerindeki Demirköprü’yü tarif eden Ainsworth, “Cisr-i Hadid” denen köprüye Haçlılar zamanında “Pontisfer” denildiğini, alt kısmı Antik Çağ’a ait gibi görünen köprünün üstünün kapalı bir geçit ve kapı ile korunduğunu söyler. Köprünün ötesinde, bir nöbetçi binası ile bahçeler arasında bir mezarlık bulunduğunu yazar.

Demirköprü
“Cisr-i Hadid”, 2008

Halep tarafından kente yaklaşan seyyah Richard Pococke ise, 1738 yılında kenti ziyareti sırasında Asi'yi geçen Demirköprü'yü anlatırken dokuz gözlü, iki tane kulesi bulunan köprüye, kapıları demir levhalarla kapatıldığı için bu ismin verildiğini söyler.”¹³

Sözü edilen köprü, bugün de ayakta olan Demirköprü'dür. Seyahatnamelerde de yer alan ve bilgileri verilen Demirköprü, Antakya Köprüsü (Bab-el Cisir) ile aynı dönemde yapılmış ve karakteristik özelliklerinin benzer olması dolayısıyla bu kitapta yer almaktadır.

¹³ Ataman Demir, "Çağlar İçinde Antakya", s.156, 1996, İstanbul.

■ DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI ANTAKYA KÖPRÜSÜ

Demirköprü "Cisr-i Hadid", 2008.

Demirköprü'nün kemer altından bir kesiti "Cisr-i Hadid", 2008.

Silifke Taş Köprü

Silifke Taş Köprü, Roma Dönemi'nde yapılan bir köprüdür. Karakteristik özellikleri açısından Tarihî Antakya Köprüsü ile benzerlik gösterdiğinden yola çıkılarak, yıkılan köprü görselleştirilmeye çalışılmıştır.

Göksu Irmağı'nın Silifke kentiyile kesiştiği yerde bulunan altı gözlü taş köprü'nün XIX. yüzyılda okunan betiğinde (kitabesinde) şöyle yazar: *"Roma İmparatoru Vespasianus (İ.S. 69-79) ve oğulları Titus ve Domitianus tarafından Kilikya valisi L. Oktavianus Memor'un yönetimi zamanında (İ.S. 77-78) yapılmıştır."*¹⁴

Silifke Taşköprü (1934)

¹⁴ Sami Gürtürk, "Silifke Tarihi", s.54-55, 1980, İstanbul.

Silifke Taş Köprüsünün Teknik Özellikleri

“Mersin’in Silifke ilçesinde, Cami-i Kebir Mahallesi’nde Göksu Nehri üzerinde bulunan bu köprü, M.S. 77-78 yıllarında Roma imparatoru Vespasianus ve oğulları Titus ile Domitianus tarafından yaptırılmıştır. Köprü’nün yapıldığı yıllarda Kilikya Valisi olarak Oktavius Memor bulunuyordu. Köprü 1870 yılında, Osmanlılar döneminde Silifke Mutasarrıfı Mehmet Ali Paşa tarafından onarılmıştır. Bu onarım sırasında, köprü’nün kuzeyindeki üç göz dışında bütün gözleri temellerine kadar yıkılıp yenilenmiş, köprü-ye korkuluklar yerleştirilmiştir. Köprü’nün onarım kitabesi kaybolmuş, günümüze gelememiştir.

Köprü, muntazam küfeki taşından yapılmıştır. Uzunluğu 120 metre, eni 5.40 metre olup, yedi gözden meydana gelmiştir. Gözlerin en büyük kemer açıklığı ise 17.40 metredir. Köprü ayaklarının önündeki selyaralar memba tarafında sivri ve üçgen şekilde, mansaptakiler ise dört köşeli kütleli görünümündedir. Köprü korkulukları birbirlerinden farklı yüksekliktedir. Memba tarafındakiler diğerine göre, kış aylarında esen şiddetli rüzgârlardan ötürü daha yüksek tutulmuştur.

Köprü, Karayolları tarafından 1972 yılında yeniden onarılmış, bu onarım sırasında genişletilmiş olup, günümüzde de kullanılmaktadır.”¹⁵

Silifke Taşköprü ve Su Dolabı.

¹⁵ Sami Gürtürk, “Silifke Tarihi”, s.259, 1980, İstanbul.

Roma Dönemi Eserlerin Karakteristik Özellikleri

“Roma dönemi eserleri dediğimizde, baş şehir Roma ve büyük Roma İmparatorluğu'nun (M.Ö. 27- M.S. 337) sanatı kastedilmektedir. İmparator Augustus ile başlayıp İmparator I. Constantin'in başşehri Yeni Roma (Constantinopolis) ilan ettiği, Doğu Roma İmparatorluğu'nu kurması ile sona ermiştir. Özellikle Akdeniz, Anadolu ve Batı Avrupa'da yayılan bu devasa İmparatorluk, üstün ordular ile savaşarak, elde ettiği tüm topraklarda izlerini bırakmıştır. Hükmedilen topraklarda yaşayan insanlar, çeşitli ırk, kültür ve dinlere sahiptiler, farklı lisanlar konuşuyorlardı, farklı sosyal yapıları vardı. Tümü merkezden yani Roma'dan yönetiliyorlardı. M.S. 284 yılında İmparator Diocletian İmparatorluğu dörde bölüp 'tetrarki'yi kurmuştur.

Romalıların kendi adetlerini, prensiplerini, politik ve sosyal yaşam tarzlarını, bir şekilde yeni topraklarına yayması gerekiyordu. Bunu devlet ve ordu idaresi ile paralel olarak sanatı aracı kullanarak başarmaya çalıştılar. R. Brillant, Roma sanatı üzerinde yazdığı kitabında konuyu analiz ederek çok mantıklı bir biçimde ifade etmiştir.¹⁶ Büyük zaferlerin, önemli tarihi olayların, başarılı sivil ve askeri kişilerin anısını canlı tutarak hem değerlerini vurgulamış, hem sonraki nesillere örnek vermiş oluyorlar. Her yönden, yolları, kanalizasyon ve su sistemleri, evleri ile şehir planlaması ve geliştirilmesi, halka açık alanlarda ünlü kişilerin heykelleri, abidevi şehir kapıları, zafer takları, saraylar, hamamlar, mabetler, forumlar, basilikalar, nekropoller, limanlar, depolar, çeşmeler, su kemerleri, köprüler Roma'da planlanarak, Romalı ve yerel sanatkarlar tarafından inşa edilmiştir. Binalar hem kullanışlı, hem de gösterişli bir propaganda aracı olmalıydı. M.Ö. 1 yy'da yaşayan Romalı mimar ve mühendis Vitruvius Polo, on ciltlik mimari ve şehir planlaması üzerinde yazdığı *De Architectura* eserinde planlamanın önemini belirtmiştir ve eser ilham kaynağı olmuştur.”¹⁷

¹⁶ Richard Brillant, “Roman Art”, s.7-18, 1974, Londra.

¹⁷ Dr. Vera Bulgurlu, Roma Dönemi Eserlerinin Karakteristik Özellikleri Belgelerle İnceleme Olarak Antakya.

HAÇLI SEFERLERİ'NDE TARİHÎ ANTAKYA KÖPRÜSÜ İLE İLGİLİ TASVİRLER

...Çamurlu dalgalarıyla kemerlerini döven Orontes'i görmek için durduğumuz bu eski Roma Köprüsü'nden, Barnabe, Paul ve diğer havariler, yüreklerinde evrenin çehresini değiştirmek isteğiyle yanan kutsal ateşi taşıyarak geçtiler.

L'Abbe E. Le Camus 1888

“Haçlı Seferlerinin doğuşunda, Ortaçağ Avrupa toplumunu zorlayan unsurlar aslında siyasal, sosyal ve ekonomik nedenlerdir. Batılılarca bu hareketin en önemli unsuru olarak öne sürülen dini motif ise sadece itici bir güçtür. Çünkü Haçlı seferi düşüncesinin ortaya atıldığı sırada Avrupa’da yıllardan beri süregelen açlık, yoksulluk ve topraksızlık sıkıntılarının doğurduğu kargaşa yanında, ücretli askerlik anlayışı, savaşçı ve kolonizatör bir taşma hareketi de başlamış bulunmaktadır. Avrupa toplumu üzerinde en büyük etkiye sahip olan kilise ise, hem düzenin bozukluğuna çare aramakta, hem de gittikçe artan kudretiyle Doğu’ya hâkim olmak hususunda emeller beslemektedir. Bu hareketin başlamasına öncülük etmiş kilisenin, Doğu’ya yapılacak bir seferin faydalarını topluma aşılarm ve yayarken, dini motifi ön planda kullanması da çok normaldir. Kilise, Haçlı seferlerine katılanlara günahlarının affı ve uhrevi mükâfat vaat ederken, dini motiften, sosyal ve ekonomik şartların zorladığı para, ganimet ve toprak kazanmak hırsını kamçulamak ve siyasi amaca yönlendirecek bir faktör olarak faydalanmıştır.”¹⁸

“Hıristiyanlık motifleriyle süslenerek, dini örtüye bürünen bu hareketin hedefi tamamıyla siyasal olup, Batı dünyasının Doğu’yu, özellikle Anadolu’yu ele geçirme çabasıdır. Haçlı Seferleri adını verdiğimiz bu hareket, 11.yy’da Türklerin batıya ilerlemeleri ve aynı yüzyılın ortalarından itibaren Anadolu’yu yurt edinmeye başlamaları üzerine, Avrupa dünyasının “Kutsal toprakları kurtarmak” parolası ile Türkleri Önasya’dan atmak ve bu bölgeye bizzat sahip olmak üzere başlattığı ve 200 yıl boyunca süren hareketlerdir.

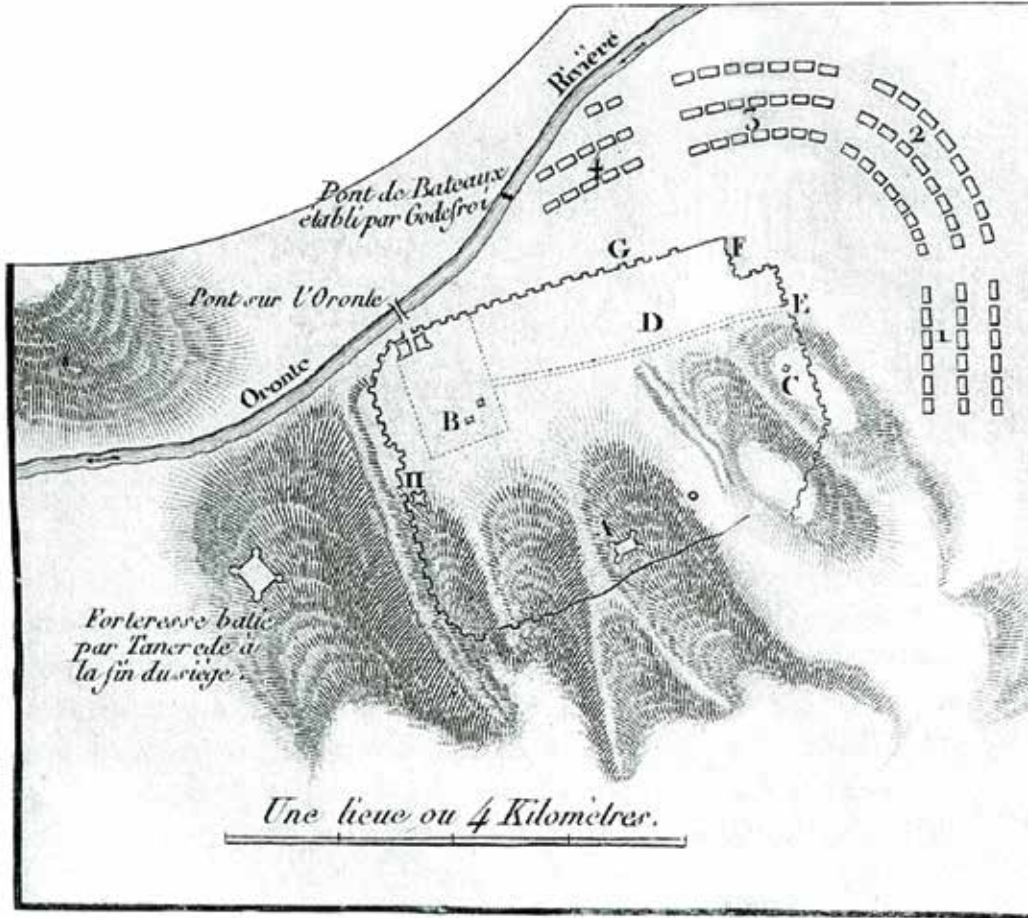
Hıristiyanlarca kutsal kabul edilen Kudüs ve çevresindeki toprakları Türkler’den kurtarmak amacıyla 1096 yılında Avrupa’nın çeşitli krallık, imparatorluk ve prensliklerinden Anadolu’ya doğru sefere çıkan Haçlı Orduları oluşturulmuştur.”¹⁹

¹⁸ Işın Demirkent, “Haçlı Seferleri Tarihi”, Makaleler-Bildiriler-İncelemeler, s.2, 2007, İstanbul.

¹⁹ Işın Demirkent, “Haçlı Seferleri Tarihi”, Makaleler-Bildiriler-İncelemeler, s.3, 2007, İstanbul.

Haçlı Seferleri'ne Tanıklık Etmiş Antakya Köprüsü İle İlgili Alıntılar

"...Miladi 6. yüzyılda depremler ve İranlıların Antakya'yı yakıp yıkmasıyla şehir parlaklığını kaybetmiştir. Arap fethinden sonra şehir daha içerde bulunan rakibi Halep lehine gittikçe sönmektedir. Antakya'nın 10. yüzyılda Bizans tarafından geri alınması ona bir zamanki büyüklüğünü kısmen geri getirmiştir. Bizans-İslam ticari ilişkilerinin en önemli mübadele merkezi ve Suriye sınırındaki en kuvvetli merkezi haline gelmiştir. Süleyman Kutalmış 1085 yılında Antakya'yı fethetmiştir. Onun ölümüyle şehir Melikşah'a geçmiş, o da Türkmen Yağı-Sıyan'ı buraya vali tayin etmiştir. Haçlı Seferleri'nde Antakya önemli bir yer; dolayısıyla da önceden belli hedeftir. Hristiyanlar bu büyük kutsal yeri elde etmeden güneye, Filistin'e yürümeyi akıllarına bile getirememişlerdir."²⁰

Haçlılar zamanında Antakya ve Antakya kuşatması.²¹

- A. Seleucus Nicator tarafından üç tepe üzerine kurulmuş kent ve kale.
- B. Bugün de varlığını sürdüren imparator sarayı ve düzlükteki kent.
- C. St. Paul Kilisesi ve Seleucus Callinicus tarafından inşa ettirilen yukarıdaki kent.
- D. Antiochus Ephihane tarafından inşa ettirilen ve bugün bahçeler altında kalmış yeni kent.
- E. St. Paul Kapısı.
- F. Köpek Kapısı.
- G. Dük Kapısı.
- H. St George Kapısı ve İki Kızkardeş Kulesi.
- 1. Kuşatmanın başında İtalyan garnizonu.
- 2. Fransız, Norman ve Flaman garnizonu.
- 3. Gascon, Bourguignon ve Provanceau garnizonu.
- 4. Godefroi de Bouillon, Lorrain ve Alman garnizonu.

²⁰ Steven Runciman, "Haçlı Seferleri Tarihi", I. Cild, çev. Fikret İşıltan, s.164, 1998, Ankara.

²¹ Michaud, Histoire des Croisades, C.I, a.g.e. 264-265.

*Haçlıların İki Kızkardeş kulesinden çıkışını tasvir eden resim.
Les Crais'esentrent dans
Antioch Gravure by Sébastien.*

“...Haçlılar surlar önüne varınca, surun Kuzeydoğu köşesine doğru yerleşmişlerdir. Bohemund, Aziz Paulus Kapısı, Raymond Köpek Kapısı karşısına düşen kesimleri işgal etmiştir. Köprü Kapısı ve Aziz Georgius Kapısı önceleri boş bırakılmış fakat derhal, Godefroi'un karargâhını Müslüman mezarlığının bulunduğu Talenki köyü ile birleştirmek üzere nehir üzerinde sallardan bir köprü inşasına başlanmıştır. Bu köprü orduya İskenderun'a ve Samandağ'a giden yollara ulaşmayı sağlamış, ırmağın kuzey kıyısında da kısa zamanda bir ordugâh kurulmuştur.”²²

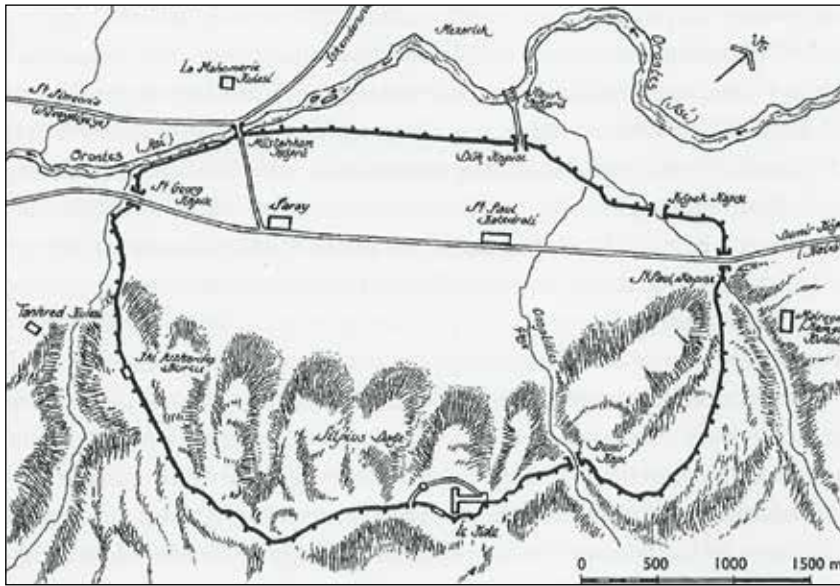
²² Steven Runciman, “Haçlı Seferleri Tarihi”, I. Cild, çev. Fikret Işıltan, s.166, 1998, Ankara.

“...1097 Noel’inde Haçlı ordusunun erzak ihtiyacı hemen hemen tamamı ile tükenmiştir; civarda da artık hiçbir şey bulmak mümkün değildir. Haçlı reisleri toplanarak, ordunun bir kısmını Bohemund ve Robert de Flandre kumandasında Asi ırmak vadisi boyunca Hama istikametinde yollamaya ve bunların oradaki köyleri yağmalayarak ele geçecek bütün yiyecek maddelerini toplayıp getirmelerine karar vermişlerdir. Kuşatma bu arada Raymond ve Le Puy piskoposu tarafından devam ettirilecektir.”²³

“Bohemund ve Robert 28 Aralık’ta 20.000’den fazla bir kuvvetle yola çıkmışlar. Bunların hareketi derhal Yağısıyan’a ihbar edilmiştir. Yağısıyan bunların yeteri kadar uzaklaşmalarını bekledikten sonra bütün kuvvetiyle köprü üzerine bir çıkış yapmış ve ırmağın kuzeyinde, ordugâhlarında bulunan haçlılara saldırmıştır. Büyük ihtimalle kış yağmurları nehir ile şehir arasındaki alçak bölgeyi oturulamaz hale soktuğu zaman Raymond’un birlikleri yerlerini değiştirip buraya taşınmışlardır. Taarruz beklenmedik bir anda yapılmıştır; Fakat Raymond’un uyanıklığı durumu kurtarmıştır.”²⁴

Raymond süratle etrafına şövalyelerden birlik toplayarak ani bir şekilde karanlıklar içinde Türklerin üzerine saldırmıştır. Onları o kadar yakından takip etmektedir ki, adamları bir an için köprü’nün öbür tarafına, kapılar daha kapanmadan, geçebilecek imkânı bulmuşlardır .

“...Haçlı reisleri, baskın yapan Müslüman müfrezesini dönüşü esnasında ele geçirmek için birleştiler. Taktikleri tam bir başarıya ulaştı. Ağır yükleri yüzünden çabuk hareket edemeyen Müfreze sıkıştırılarak, köprüden geçebilmek için mücadele ederken son neferine kadar kılıçtan geçirildi.”²⁵

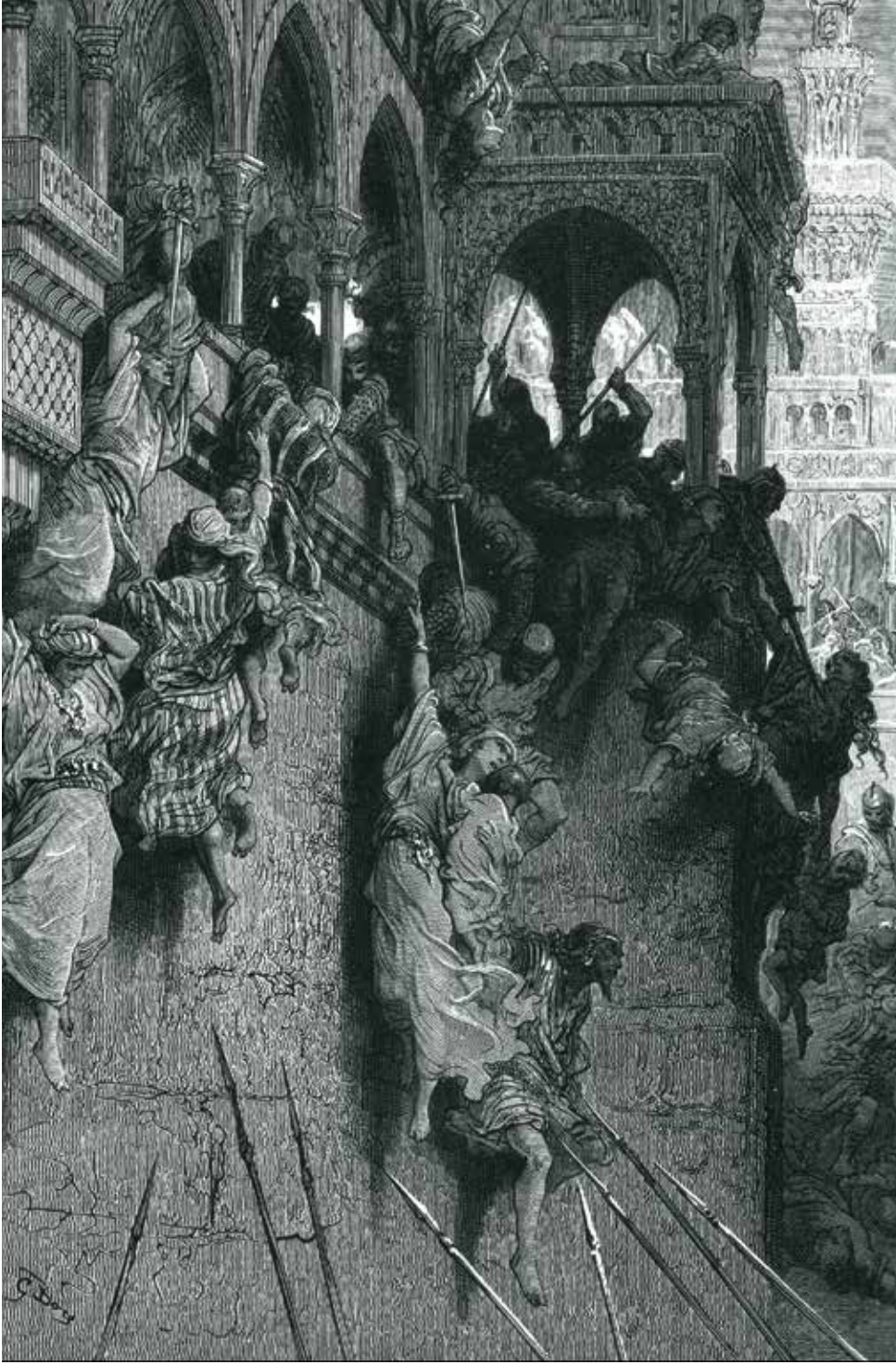

1098 yılında Antakya.
S. Runciman, *A. History of the Crusades*, c. I, s.214.

²³ Steven Runciman, a.g.e, s.168.

²⁴ Steven Runciman, a.g.e, s.168

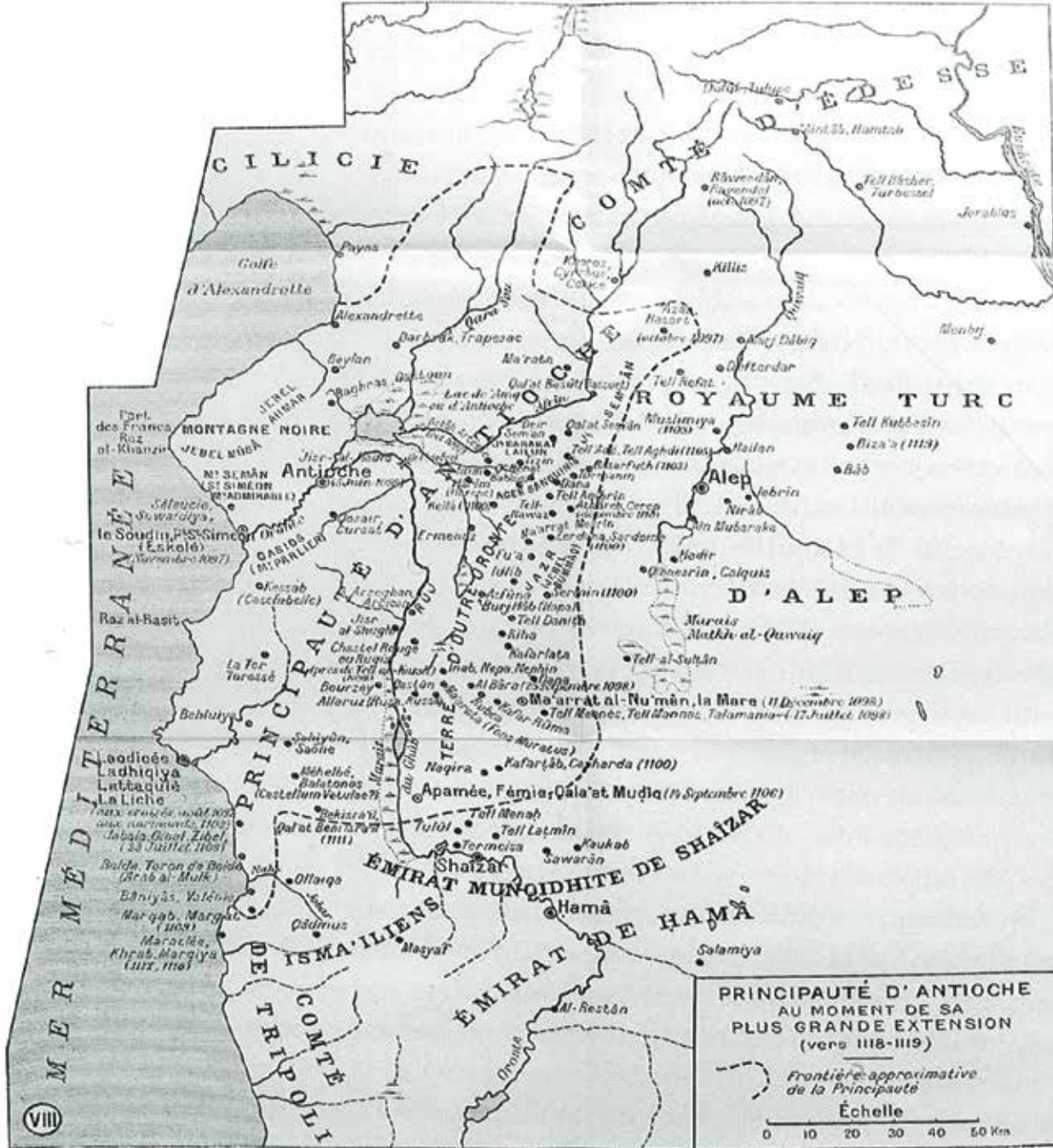
²⁵ Steven Runciman, a.g.e, s.169.

*Haçlıların Antakya'da yaptıkları katliamı tasvir eden gravür.
Gustave Dore (1832-1883),
The Massacre of Antioch.*

“Haçlıların bu zaferi Antakya'nın artık tamamen kuşatılması sonucunu verdi. İnşaat malzemeleri ve işçilerin yardımıyla, köprüye girişi kontrol altına alması planlanan kule bina edildi. Kule, Müslüman Mezarlığı yanında bulunan bir mescide ek olarak yapıldı ve resmi olarak da, cami karşılığında eski Fransızcada kullanılan bir sözcükten türev olarak La Mahomerie olarak anıldı. Haçlı reisleri bu kulenin idaresi hakkında müzakere ederlerken, bu fikri ortaya atmış olan Raymond kulenin kendisine verilmesini istedi. Kule bundan sonra herkes tarafından Raymond kulesi olarak adlandırıldı. Kulenin inşası 19 Mart'ta başlamıştı. Köprü kapısına girişi kapamak suretiyle kısa zamanda kıymetini ispat etmiş oldu. Bununla beraber, Aziz Georgius Kapısı hala açıktı. Bu son kapıyı da kontrol altına almak için, onun karşısındaki tepede mevcut eski manastıra da bir kule yapılması kararlaştırıldı. Bu kulenin inşası da nisan ayı içerisinde bitirilerek, iâşe masrafı üç yüz mark tahsisatıyla birlikte Tankred'e teslim olundu. Artık bundan sonra hiçbir iâşe kervanı şehre giremeyeceği gibi, şehir halkı da, alışmış oldukları gibi sürülerini surlar dışında otlatamaz oldu. Bu suretle şehir garnizonu açlık çekmeye başlarken, Haçlıların iâşe ve ikmal hususlarında duydukları endişeler biraz olsun hafiflemişti.”²⁶

²⁶ Steven Runciman, a.g.e, s.175.

İlk Haçlı Seferi zamanında Antakya haritası. En Geniş sınırlara ulaştığı 1118-1119 yıllarında Antakya Prensiği egemenlik alanı. (Rene Grousseau, Histoire des Croisades et du Royaume Franc de Jérusalem, c. 1)

SEYAHATNAMELERDE TARİHÎ ANTAKYA KÖPRÜSÜ

Seyyahların kent dokusu ve Antakya Köprüsü ile ilgili tasvirleri, gravürleri, haritalar

Seyahatnamelerde yer alan Antakya ile ilgili yazıları incelediğimizde, seyyahların Antakya'yı anlatımlarında, çizimlerinde sıkça Antakya'daki taş köprüyü anlattıklarını görmekteyiz. Şehrin silüetine olan katkısı ve seyyahların gözüyle tasviri, köprünün o tarihlerdeki görselini hafızalarımızda yaratmaktadır.

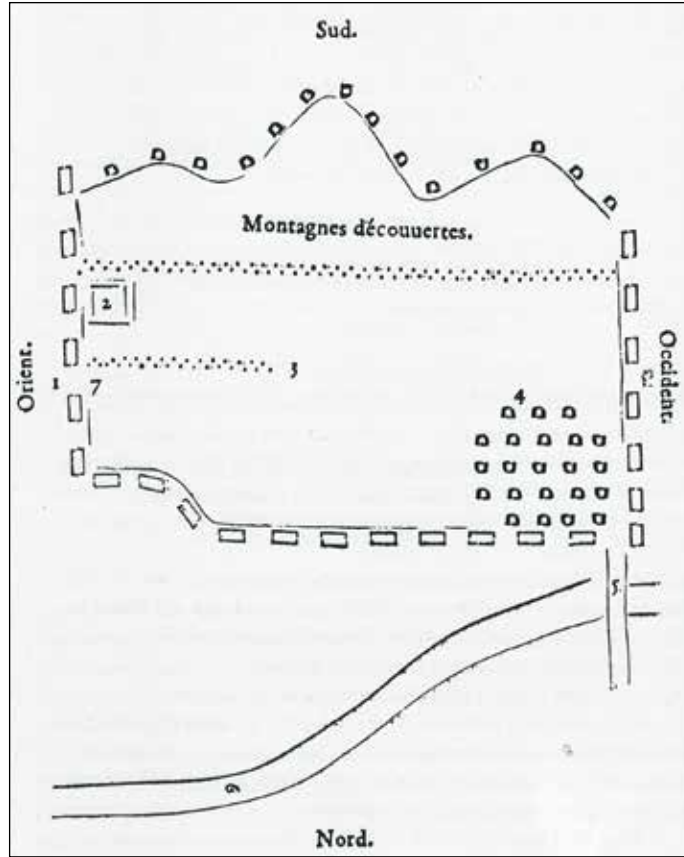
PIETRO DELLA VALLE

Antakya'yı ziyareti: 1625

Ağustos 1625'de ziyaret ettiği Antakya hakkında pek ayrıntılı bilgi vermemiş olan Pietro Della Valle, buna karşılık kent hakkında dökümanların en eskilerinden biri olan Antakya'nın bir planını çizmiştir.

Pietro Della Valle'nin Antakya kenti planı.

1. Doğudaki kapı.
2. Canlı balık havuzu veya sarnıç.
3. Kente giden mermer yol.
4. Kentin bitimindeki birkaç ev.
5. Kentin dışında, kapının yakınında olan Orontes'i geçen köprü.
6. Orontes.
7. İçinde oda bulunan büyük kule.

“...Antakya'nın, dağların etekleri ile nehir arasında çok dar bir alanda yer aldığını söyleyen Della Valle, kent içinde bulunan ve büyük taşlardan yapılmış çok sayıda güzel yapının, içinde oturulamayacak harabeler halinde olduklarını söyler. Bahçeler ve meyvelikler arasındaki evleri ve sahil surlarını takip ederek kentin batısına gelen Della Valle “Orontes'i geçen güzel bir taş köprüye bağlı bir kapıdan” çıkarak İskenderun'a gitmek üzere Antakya'dan ayrılır.”²⁷

²⁷ Ataman Demir, “Çağlar İçinde Antakya”, 1996, İstanbul, s.121

EVLIYA ÇELEBİ SEYAHATNAME

Antakya'yı ziyareti: 1648

“Evliya Çelebi, Antakya kalesinin duvarlarının ve kulelerinin yüksekliğini başka hiçbir yerde görmediğini kaydetmektedir. “Şehrin kalın surları beş tepe üzerine oturtulmuştur. Kalenin yarısı aşağı düzde, yarısı ise yüksek tepelerdedir. Değişik tarihlerde yapılan çalışmalardan anlaşıldığına göre, kalenin tespit edilen belli başlı kapıları şunlardır.

- 1- Doğuda Halep Kapısı
- 2- Batıda Akakıyr Kapısı
- 3- Güneyde Saint Pierre Kapısı
- 4- Güneyde Saint George Kapısı
- 5- Hacıkruş'da Demir Kapı
- 6- Asi Nehri üzerindeki köprüye açılan Köprü Kapısı
- 7- Bahçeler Kapısı
- 8- Köpek Kapısı”²⁸

“Surlarda kullanılan taşların herbirinin bir fil büyüklüğünde olduğunu, kesme taş işçiliğinin mükemmelliği sayesinde bütün surların sanki tek bir kayadan ibaretmiş gibi görüldüğünü, dağ tarafındaki surların yirmi zira genişliğinde, kulelerin ise içlerinde beş kat bulunan yüksek yapılar olduğundan bahseder.

Kente, batıdan Asi üzerindeki büyük bir köprüden kuzeyden ise, iç yüzünde pınarların bulunduğu yirmi arşın yüksekliğindeki Halep Kapısı'ndan girildiğini söyler.

‘Şehir Arabistan hududunda olduğundan ceylan gibi, sürmeli göz-lü, nurlu yüzlü, şirin sözlü, gül yüzlü civanları vardır’ diyen Evliya Çelebi, kentin doğu tarafındaki dağların eteklerinde bir çok pınar ve güzel kaynakların varlığından bahseder.”²⁹

Köprü Kapısı'nın M.Ö. 300 yılında Seleucuslar tarafından şehrin ilk kuruluşunda da bulunduğunu görmekteyiz (bkz. syf. 17).

²⁸ Âdem Kara, “19.Yüzyılda Bir Osmanlı Şehri Antakya”, s.22, 2005, İstanbul.

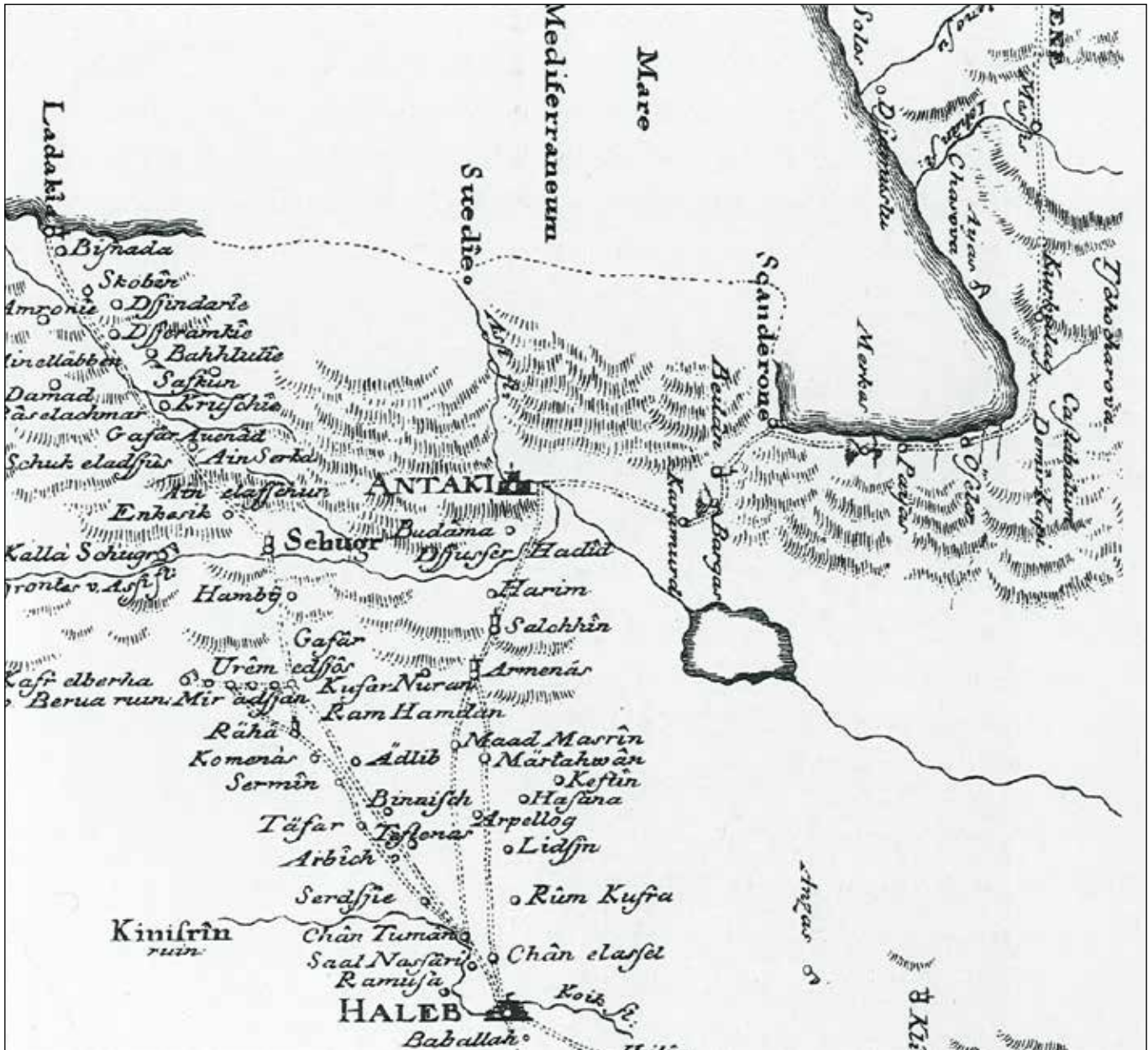
²⁹ Ataman Demir, “Çağlar İçinde Antakya”, s.123, 1996, İstanbul.

CARLSTEN NIEBUHR

Antakya'yı ziyareti: Haziran 1766

"Asi'yi geçen nehir üzerinde Bab-el-Medine ile Harbiye yönüne açılan Bab-az Zeytun ve Bab-Jelag Antakya'nın güneyinde yer almaktadır. Birbirine yakın olan bu iki kapı arasında kalan surlar fazlaca tahrip olmuştur. Ve büyük bir kısmı mevcut değildir. Bab-el Medine tarafında kemerleri yüksek olmayan bir köprü ile Asi'nin geçildiğinden bahseden Niebuhr, Asi üzerinde büyük bir şelale ve çok sayıda su değirmeninin varlığından söz eder."³⁰

C. Niebuhr'a göre Antakya ve civarındaki yerleşim merkezleri³¹

³⁰ Ataman Demir, "Çağlar İçinde Antakya", s.129, 1996, İstanbul.

³¹ Ataman Demir, "Çağlar İçinde Antakya", s.129, 1996, İstanbul.

ABRAHAM PARSONS

Antakya'yı ziyareti: Aralık 1772

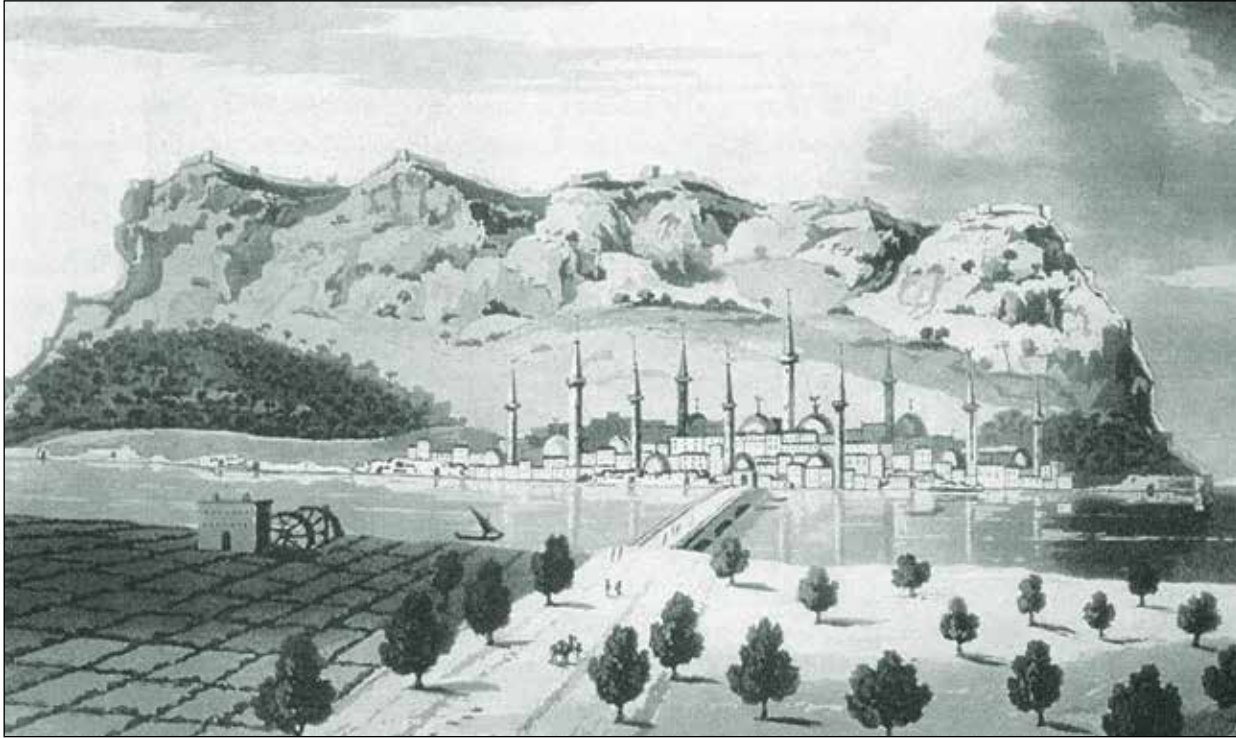
“Şehir çok yüksek bir dağın etekleri ile sahil surlarını yalayan Orontes arasında kurulmuştur. Kent doğu ile batı kapıları arasında üç milden fazla bir uzunluğa sahip olup, doğu-kuzeydoğu ve batı-güneybatı yönündedir. Kuzey-kuzeybatı tarafında büyük bir ova ve bunun kuzeyinde de bir göl (Amik Gölü) vardır.”

“...Asi Nehri zaman içinde sahil surlarının temellerini oyarak surların nehre yuvarlanmalarına neden olmuştur. Daha büyük ihtimalle surlar, depremler sırasında nehre doğru devrilmiş ve yine depremler nedeniyle derinleşen nehir yatağına gömülerek sular altında kalmışlardır. Bu bölgede Orontes'in genişliği, yetmiş yarıdan fazla değildir.”

“Üç zarif eliptik kemeri ve her iki yanında sağlam parapetleri bulunan köprü, üç devenin yan yana geçebileceği kadar geniştir.”

“Köprü Kapısı eski kente ait görünmekle beraber bugün, nehrin iki yakasındaki iki farklı alanı birbirine bağlamaktadır. Köprü kapısı, kentin güneşin batımı ile kapanan ve günün ilk ışıkları ile açılan tek kapısıdır. Şehrin merkezine yakın bir yerde bulunan köprüden, şehre giden ya da çıkan her atlı ve yük hayvanı için bir ücret alınmaktadır. Köprü'nün kırk yarda doğusunda, sahil surlarından ayakta kalan en büyük parça bulunmaktadır.”

Abraham Parsons'un seyahatnamesinde Antakya

“Antakya Ovası Orontes ile ikiye bölünmüştür. Kent ve göl, bu iki kısımdan büyük olanının üzerinde yer almıştır. Bu bölge Karamut ve Beylan Dağları'na doğru on sekiz ile yirmi mil eninde ve otuz mil uzunluğundadır. Göl oval biçimli olup, yaklaşık on mil uzunlukta, beş ya da altı mil genişliktedir.”

“Nehrin, şehre yakın kısmında bol miktarda yılan balığı avlanmaktadır. Bu balıkların içinde, boyu 3 feet'ten uzun olanlara da rastlanmaktadır. Nehir yatağının çamur oluşu nedeniyle, balıklar lezzetsizdir. Kışın, büyük miktarlarda avlanan yılan balıkları tuzlanıp kurutulduktan sonra, tüm Suriye'ye dağıtılmaktadır. Yağmur mevsiminde nehrin göle ulaşması, çok sayıda yılan balığının göle gelmesine imkân vermektedir. Gölde yılan balığından başka cins bir balık yoktur.”³²

CONSTANTIN-FRANÇOIS VOLNEY

Antakya'yı ziyareti: 1783

“Bir zamanlar sakinlerinin lüks yaşamı ile ünlü olan Antakya şehri artık, kerpiç evleri, çamurlu ve dar sokakları ile düzensiz ve kötü görünümünden başka bir özellik taşımamaktadır.”

“Bu evler Asi Nehri'nin güney kıyısı boyunca, yıkık bir köprüye kadar devam eder ve güneyden, üzerinde Haçlılar zamanında yapılmış kısımlar da bulunan surların tırmandığı bir dağ ile çevrilidir.”

“Orontes adını bilmeyen yerli halk nehre, hızlı akışından dolayı El-Aasi adını vermiştir. Nehrin Antakya'daki genişliği 40 adım civarındadır. Şehirden yedi fersah yukarıda özellikle yılan balığı bol olan bir göl vardır ve her sene büyük miktarlarda avlanmasına rağmen ihtiyaca kâfi gelmemektedir.”³³

³² Ataman Demir, “Çağlar İçinde Antakya”, s.132-133, 1996, İstanbul.

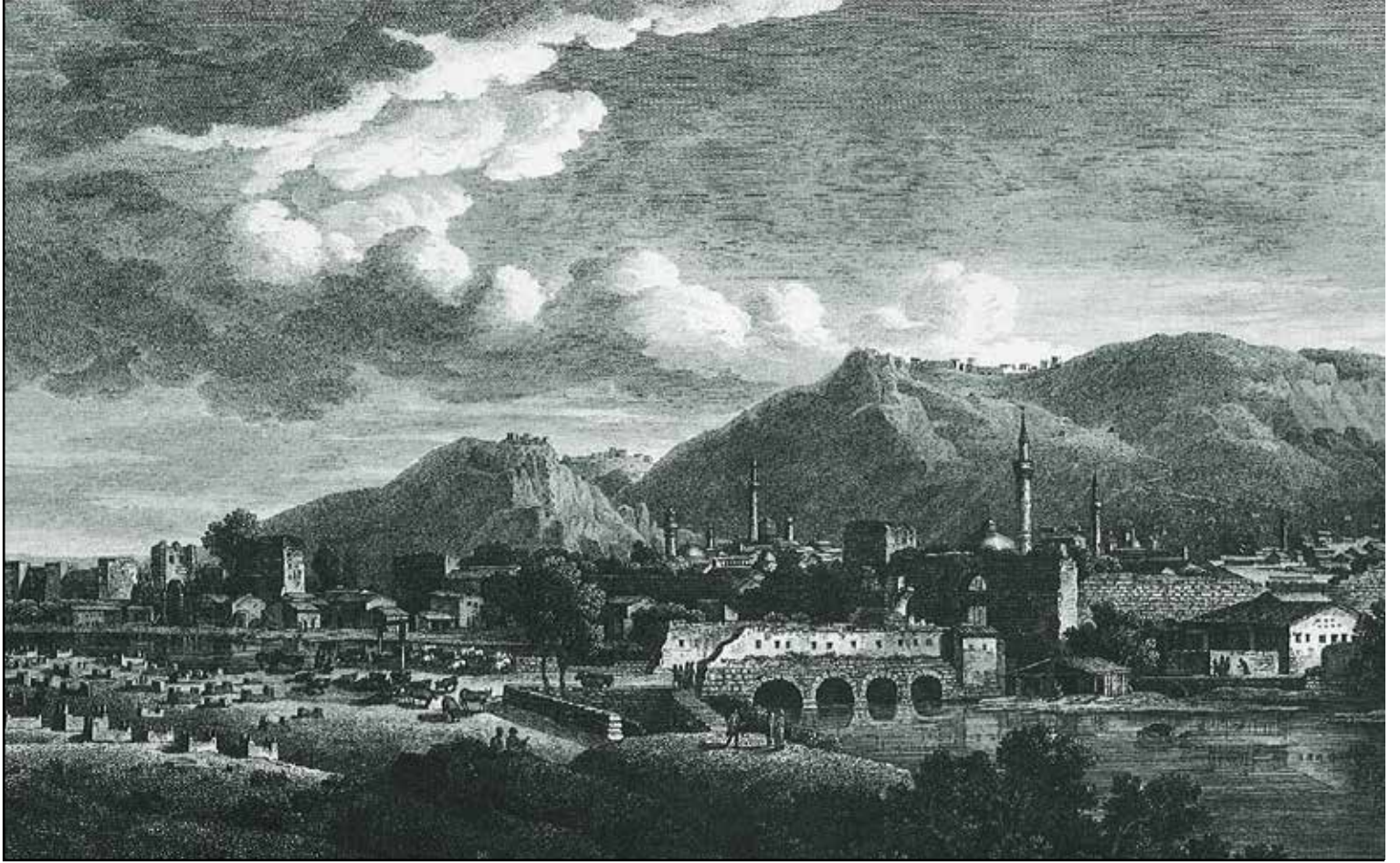
³³ Ataman Demir, “Çağlar İçinde Antakya”, s.133, 1996, İstanbul.

LOUIS FRANÇOIS CASSAS

Antakya'yı ziyareti: 1784-1787 yılları arası

“Cassas gravürlerinde, kentin üzerinde konumlandığı arazi ve çevresinin topografyası ile yapılara ait bütün ayrıntılar son derece doğru nispetler içinde, hassas ve detaylı işlenmiştir.³⁴

İskenderun'a giden yolun bulunduğu karşı sahilten şehrin genel görünüşü.

JOHN MACDONALD KINNEIR

Antakya'yı ziyareti: 1813

“Anadolu’da yaptığı seyahat sırasında Antakya’ya da gelmiş olan Kinneir, Antik Çağ’daki büyüklüğü, ihtişamı ve konumu ile Doğu’nun Kraliçesi unvanını hak eden, Roma çağında Suriye valilerinin oturduğu yer olan Antakya’nın nüfusunun bir zamanlar yarım milyona vardığını söyler.”

“Kinneir, Asi’yi geçen köprünün üç gözden oluştuğunu ve köprünün yakınında, köprüyü korumak için yapılmış büyükçe bir yapının var olduğunu belirtir.”³⁵

³⁴ Ataman Demir, “Çağlar İçinde Antakya”, s.135, 1996, İstanbul.

³⁵ Ataman Demir, a.g.e, s.142

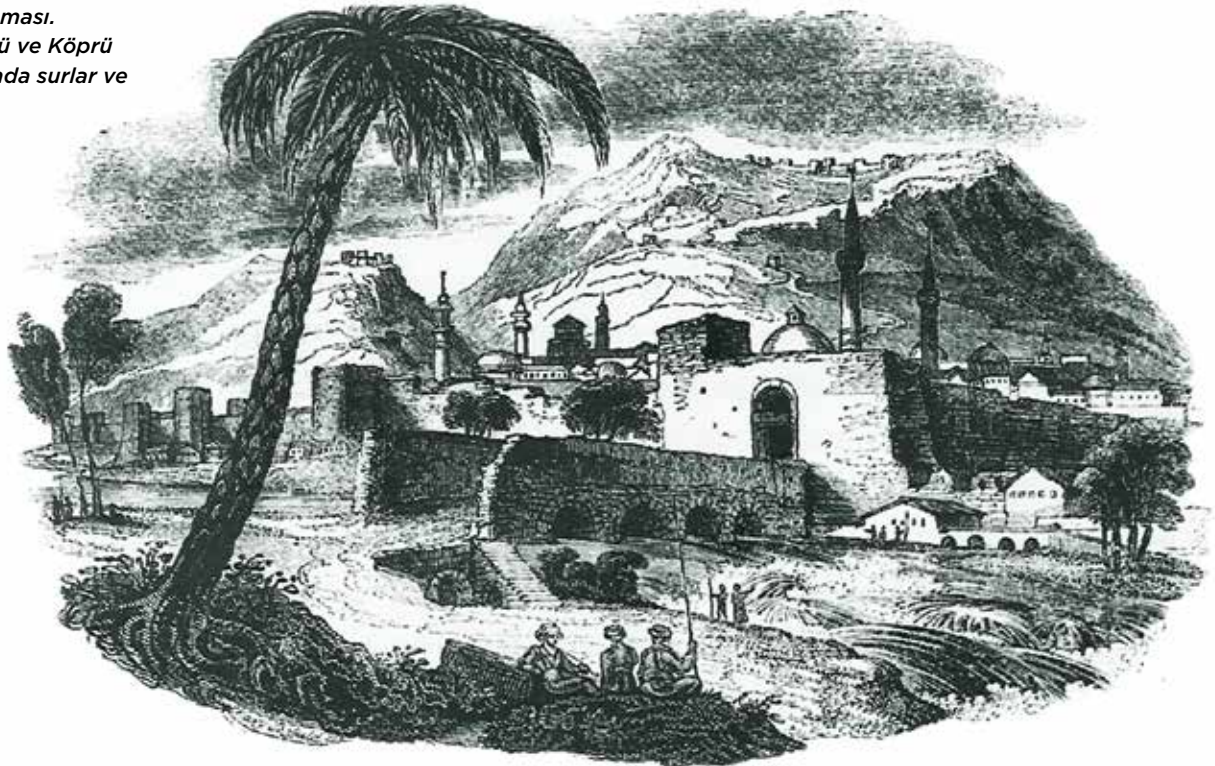
JAMES SILK BUCKINGHAM

Antakya'yı ziyareti: Mayıs 1816

"Antakya'da önceki yüzyıllardan kalan eserler hakkında bilgiler veren Buckingham, köprü'nün bulunduğu yerde nehir genişliğinin 100 ile 150 feet, akıntı hızının ise saatte üç mil kadar olduğunu söyler."³⁶

"Antakya'da güneydeki kapılardan birinin üzerinde, kabartma bir Malta Haçı gördüğünü söyleyen Buckingham, bu kısmın Haçlılar tarafından inşa edilmiş olduğunu, duvar işçiliği ve malzemenin incelenmesi ile anlaşıldığını yazar. Bu kapının yakınında, "son Akka paşası Cezzar" tarafından yaptırılmış, üstünde mermer kitabesi olan bir çeşmenin varlığından söz eder. Çeşmenin yakınında, Roma çağından kalan iki eski köprü bulunduğunu söyleyen Buckingham, bu köprülerin bir sel yatağı üzerinde olduğunu belirtirken, birinci köprü'nün dört gözlü ve gözlerin iç tarafının sarkıtlarla hemen hemen dolu bir halde bulunduğunu, son zamanlarda onarım görmüş yapının yol olarak kullanıldığını söyler. Diğer köprü'nün ise daha mükemmel bir durumda olduğunu belirtirken, her iki yapı da Roma Çağına aittir der. Şehrin surlarla çevrili kuzey kesimi kesif ağaçlık ve bahçeliktir. Zeytin, dut ve incir ağaçları çoğunluktadır. Nehir kıyısı boyunca kavak ağaçları sıralanır."³⁷

*Antakya panoraması.
Ön planda köprü ve Köprü
Kapısı, geri planda surlar ve
şehir.* ³⁸

³⁶ Ataman Demir, a.g.e, s.144.

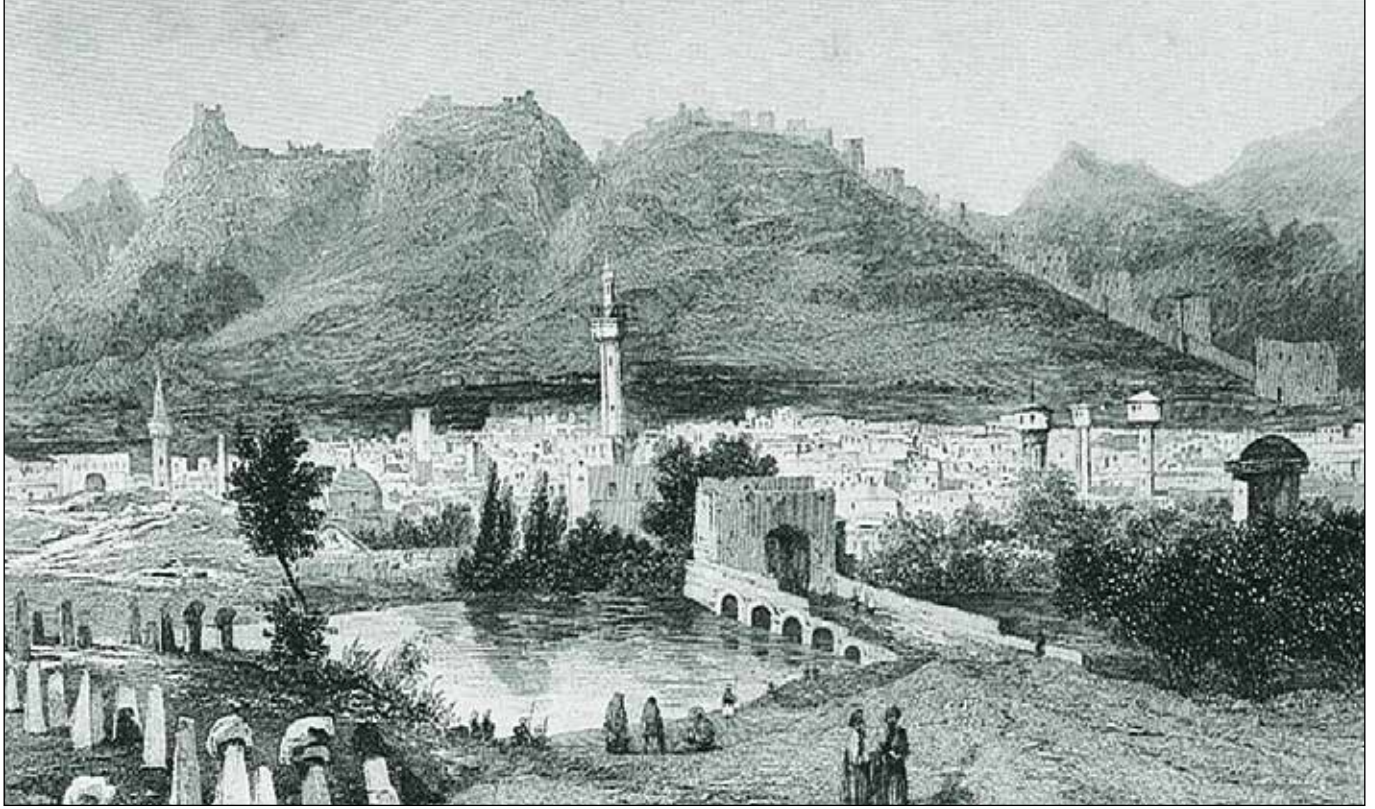
³⁷ Ataman Demir, a.g.e, s.145.

³⁸ Ataman Demir, a.g.e, s.143.

LA BARON TAYLOR VE LOUIS REYBAUD

Antakya'yı ziyareti: 1830

“Taylor kentin kapılarından en güzel olanının Medine Kapısı veya St. Paul Kapısı (Bab-Boulas) olduğunu yazmış. ‘Bitkilerle kaplı harabelerin ortasında kalmış olan bu kapının üzeri bir tonoz ve Grek motifleri ile süslenmiş olan bir kemerle örtülüdür’ der. Kentin diğer kapılarını ise dağların arasındaki Haleb yolu üzerinde, Porte de Fer (Bab-Haddid) ile güneybatı surlarındaki bir kulenin yakınında Zeytinlikler Kapısı (Bab-Zeytoun) ve Asi üzerinde dört kemerli bir köprüye açılan Port du Pont (Bab-Gessr) olarak sıralar.”³⁹

Antakya'nın genel görünüşü.

³⁹ Ataman Demir, “Çağlar İçinde Antakya”, s.147.

M. MICHAUD VE M. POUJOLAT

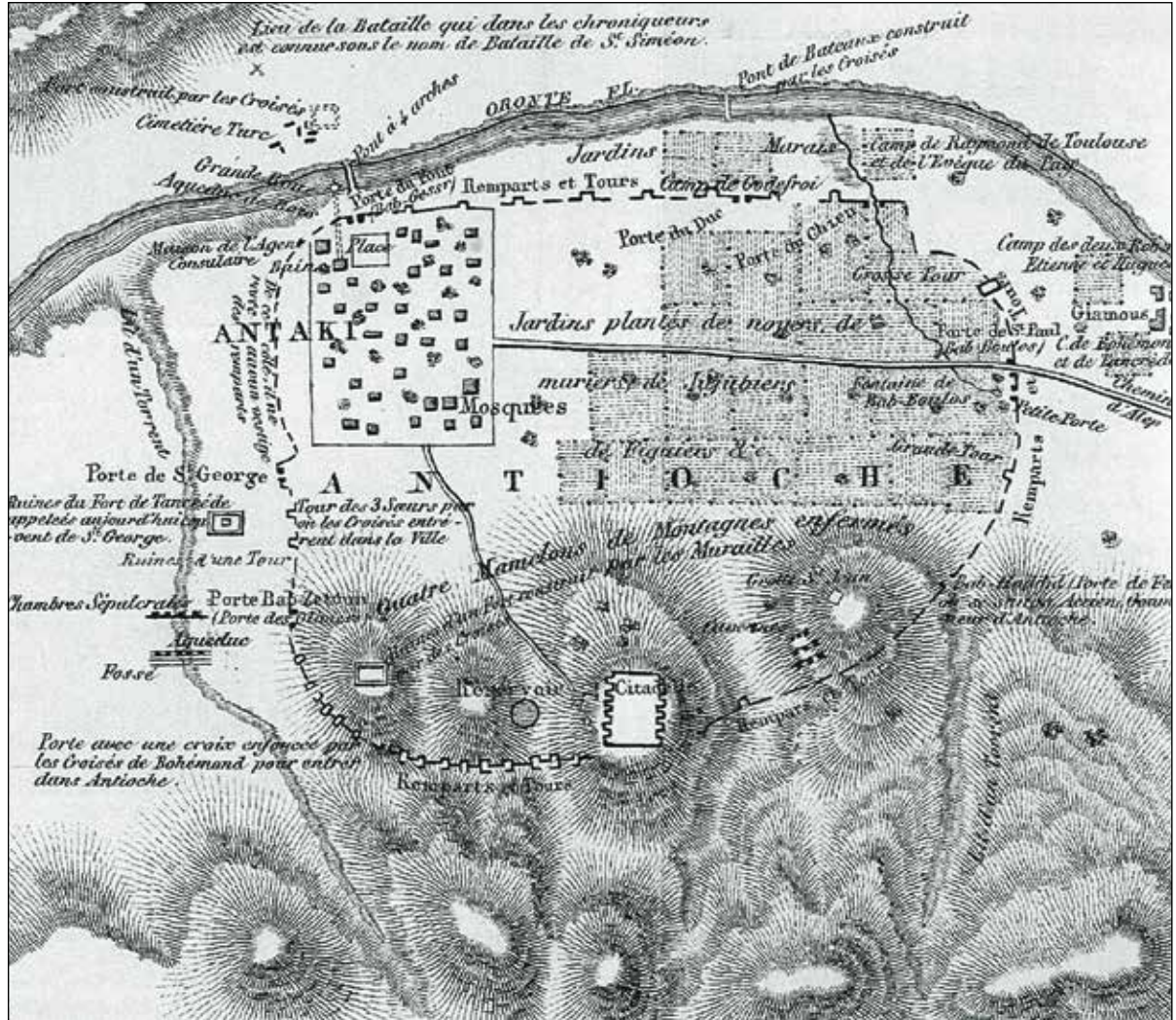
Antakya'ya ziyareti: Haziran 1831

“Asi'ye yakın olan kuzey surlarının diğerlerine kıyasla daha alçak olduğunu (25-30 ayak) ve bunun nedeni olarak da, Asi'nin doğal bir savunma aracı oluşturduğunu söyler.

Bu kısımda köprü kapısının bulunduğunu söyleyen Michaud, bu kapının kentin bu yöndeki yegâne kapısı olduğunu, daha önce mevcut olan eski kapının kalıntıları kullanılarak yeniden inşa edildiğini ve buradaki dört kemerli köprüden başka Asi'ye gelen bir köprü bulunmadığını belirtir.”

“Michaud'un ifadesine göre kaleden Asi'nin suladığı ova, suları Asi'ye akan dereler, yeni Antakya, eski şehrin surları, Amanos Dağları, vadi ve Arapça'da Bahr-el-Abbiad (Beyaz Deniz) denilen “Antakya Gölü” görülmektedir.”⁴⁰

Michaud ve Poujoulat'a göre Antakya⁴¹

⁴⁰ Ataman Demir, “Çağlar İçinde Antakya”, s.149, 1996, İstanbul.

⁴¹ Ataman Demir, “Çağlar İçinde Antakya”, s.148, 1996, İstanbul.

LIEUT-COLONEL CHESNEY, R.A.

Antakya'yı ziyareti: Ekim 1835

“İngiliz hükümeti tarafından, Fırat ve Dicle nehirlerinde bir inceleme ve keşif gezisi yapmakla görevlendirilen heyetin başkanı olan Yarbay Chesney'in Antakya'yı ziyareti, kentin Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın kontrolü altında olduğu yıllara rastlar.

Kentin beş kapısından biri olduğunu belirttiği ve St Paul Kapısı'ndan sonra en dikkate değer olanın Bab-el Cizr ve Süveydiye Kapısı olduğunu söylemektedir.

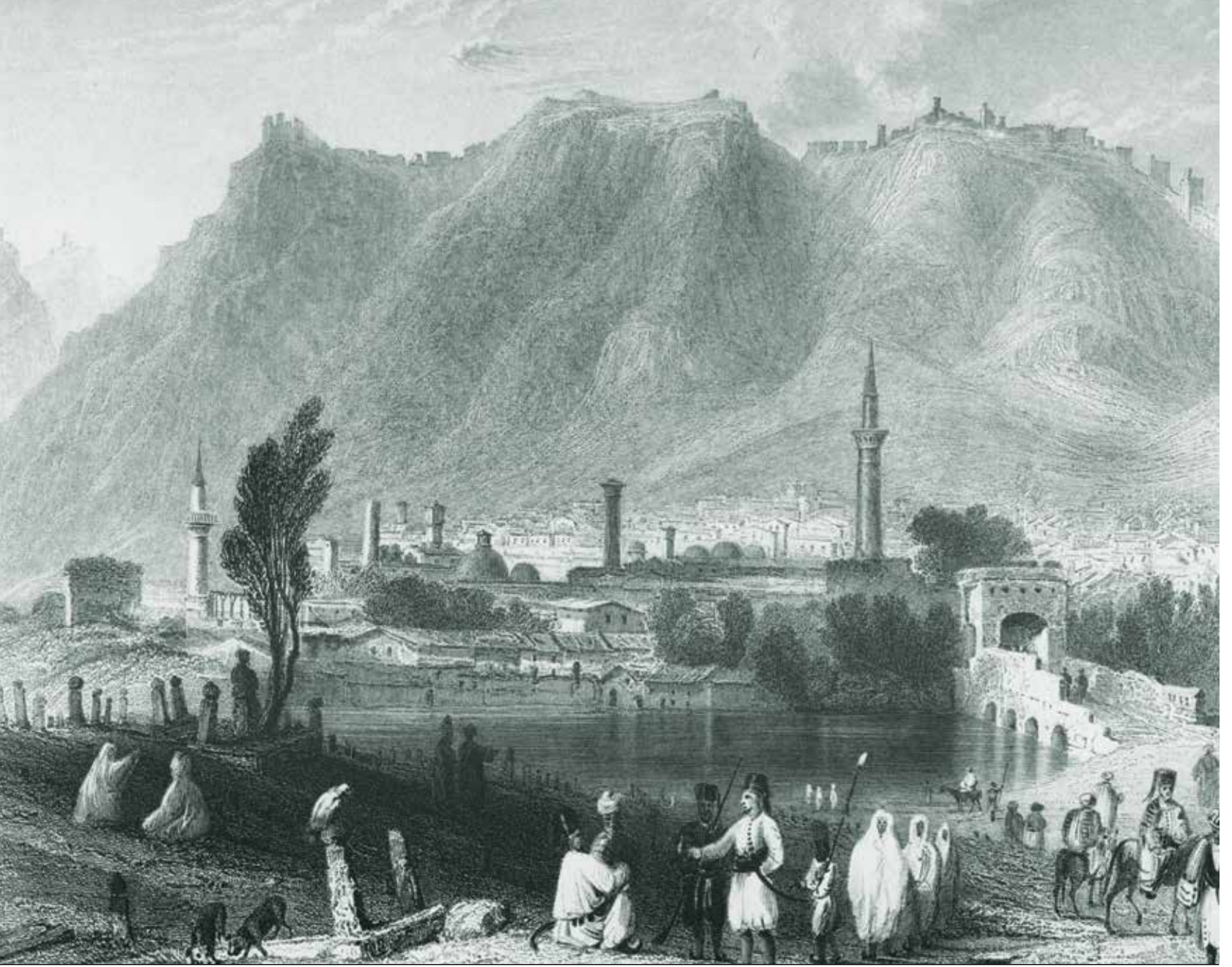
Chesney, Süveydiye Kapısı'nın Asi üzerinde dört basık kemere oturan Müslüman (Muhammedan) köprüsüne açıldığını belirtirken, köprü'nün bulunduğu yerde Asi'nin 60 yada genişlikte olduğunu, nehrin güney yakasında tabakhaneler ile köprü'nün yukarısında ve aşağısında (nehrin menba ve mansab tarafında) birkaç su dolabının (Chesney bunlara “İran Çarkı” diyor) varlığından bahseder. Değirmen olarak kullanılan ve bazılarının çapı yaklaşık 60 ayak olan bu dolapların önünde, kamıştan yapılmış küçük bentlerin oluşturduğu havuzlarda balık üretildiğini söyler.”⁴²

Asi kenarında su dolabı.

⁴² Ataman Demir, “Çağlar İçinde Antakya”, s.154.

W. H. BARTLETT, WILLIAM PURSER, THOMAS ALLOM
Antakya'yı ziyareti: 1836 öncesi

Süveydiye yolundan Antakya'nın görünüşü: Asi'nin karşı tarafından kentin genel görünüşü. Nehri geçen dört kemerli köprü ve köprüye bağlanan Köprü Kapısı. Geri planda Antakya ve dağların tepelerine tırmanarak kenti çepeçevre saran surlar⁴³

⁴³ Ataman Demir, "Çağlar İçinde Antakya", s.165, 1996, İstanbul.

H. WARREN**Antakya'yı ziyareti: 1840****H. PETERMANN****Antakya'yı ziyareti: 1861**

“Antik Çağ’dan kalan Roma yollarının kalıntıları üzerinden kente uzanan yolun, eski bir kapıdan geçerek, bahçeler içinde devam ettiğini ve binaları kiremitle örtülü modern Antakya’ya ulaştığını yazan Petermann, Asi’yi geçen köprüden ve nehir kenarındaki su dolaplarının varlığından söz eder.

Antakya’nın ünlü yağmurlarından, şiddetli rüzgârlardan ve yağışın fazlalığı nedeniyle kentin gördüğü zararlardan yakınırken, kente “şehaha” lakabının verilmesinin haklılığından söz eder.”⁴⁴

H. Warren’in çizdiği “Antioch in Syria” (Suriye’deki Antakya).

⁴⁴ Ataman Demir, “Çağlar İçinde Antakya”, s.171, 1996, İstanbul.

L'ABBE E. LE CAMUS

Antakya'yı ziyareti: 1888

"Seyahatnamesinin Antakya ile ilgili sayfalarında, kent hakkında daha önce bilinenlere bazı ilavelerinin de yer aldığı uzun bir bölüm ayırmış olan Mgr. L'Abbe Le Camus, bir din adamı olması nedeniyle daha çok dini hislerin etkisinde kalarak yaptığı tasvirlerini çok duygulu ifadeler halinde kaleme almıştır.

Hristiyanlığın Antakya'daki gelişimi, havarilerin buradaki faaliyeti, ilk hristiyanlık hakkında çok güzel anlatımlar yapan seyyah, Antakya'nın Antik Çağ'daki yayılma alanını, o çağdaki önemli yapıları, surları, kolonadlı caddeleri, mahalleleri gösteren bir "Eski Antakya" planı çizmiştir.

Le Camus, Antakya'nın fırtınalı ve afet şeklinde yağmurları ile ilgili tasvirler yaparken, modern Antakya'daki sokaklar hakkında gözlemlerini de yazar. Le Camus, Belen'den Amik Ovası'na inerken gördüğü güzellikleri anlatarak söze başlar:

"...Solumuzda Antakya Gölü ya da Türk dostumuzun deyimiyle Akdeniz'i bırakarak birkaç kilometre ötede Orontes'e dökülecek olan, yılankavî Melas'dan ayrılacağız."

"Yükseklerde görülmemiş şiddette fırtına esiyor. Silpius'un tepelerinde yıkılmış kuleleri ile eski surlar, yıldırımların zayıf ışığı altında olağanüstü etki yapıyor. Sular, karanlıklar arasından korkunç çağlayanlar halinde iniyor."

"...Fırtına bizi hareketsizliğe mahkûm ediyor. Pencereden, her zaman gürüldeyerek akan Orontes'i ve gökten sel gibi inen yağmur sularını tarlalara taşıyan su dolaplarını melankolik bir şekilde seyretmekle yetinmek gerekiyor."

"...Fırtına bütün gece boyunca kesilmedi. Hala sel gibi yağmur yağıyor. Her birinin ortasında bir kanal ve iki tarafında kaldırımlar bulunan sokakların, çok basit bir konstrüksiyona sahip olduklarını anlıyorum. Ortadaki kanal bir veya iki metre genişliğinde ve ancak iki ayak derinliğinde. Kaldırımlar her yerde kanallar kadar geniş değil. Bu nedenle, bir at arabasının şehrin bütün sokaklarını dolaşamayacağı sonucu çıkıyor. Buna karşılık, bir fırtınada yağmur suları çağlayanlar gibi dağın tepesinden iniyor ve evlerin çevresinde tabii bir yatak içinde kıvrılarak giden kanallara kavuşuyor. Böylece, halk da sel sularından etkilenmeden rahatça dolaşabiliyor. Arada sırada, özellikle sokakların kesiştiği yerlere konmuş bir kaç atlama taşı, çamurlu sulara basmadan karşıdan karşıya geçmeye imkân ve-

riyor. Fırtınanın ertesi günü halk her yerde, yağmurun sürükleyip getirdiği antik eşyalar arıyor. Onları, molozlar arasında Asur silindirlerini, ustaca yontulmuş taşları, sikkeleri ve çoğunlukla sanat değeri yüksek mücevher parçalarını toplarken görmek mümkün.”

“... Zelzelelerle pek çok defalar yerle bir olmuş bu eski kent, zenginliği ve lüksüyle toprağın altına bütün canlılığıyla öylece batmış ki, azıcık bir yağmur sonunda yarılan topraklar insana asırlar boyunca yerin altında gizlenen hazineleri geri veriyor.”⁴⁵

⁴⁵ Ataman Demir, “Çağlar İçinde Antakya”, s.172-173, 1996, İstanbul.

ANTAKYA KÖPRÜSÜ'NDEN GEÇEN BAZI PADİŞAHLAR VE DEVLET BÜYÜKLERİ

BÜYÜK İSKENDER (M.Ö. 300)

Antakya'nın Seleucuslar tarafından kurulduğu bilinmekle beraber Libanius, kentin kurucusunun Büyük İskender olduğundan bahseder. (M.Ö. 333)⁴⁶

MAKEDONYALI SELEUCUS I. NICATOR

Antiokheia, Makedonyalı Seleucus I. Nicator tarafından M.Ö. 300 yılında kurulmuş.⁴⁷

⁴⁶ Ataman Demir, "Çağlar İçinde Antakya", s.22, 1996, İstanbul.

⁴⁷ Ataman Demir, "Çağlar İçinde Antakya", s.30, 1996, İstanbul.

JULIUS CAESAR (M.Ö. 47)

M.Ö. 47 yılında Caesar Antakya'ya gelerek özerkliğini vermiş, Roma'nın en büyük eyaletlerinden biri durumuna getirmiştir. Antakya, Doğu'nun idari, ilmi, dini ve ticari merkezi haline gelmiştir.⁴⁸

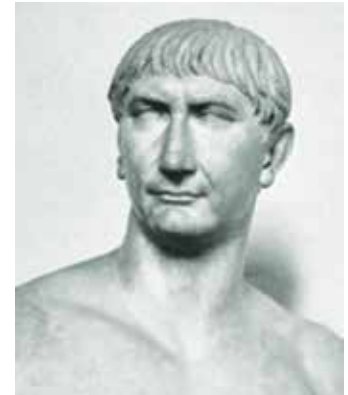
İMPARATOR AUGUSTUS (M.Ö. 31- M.S 14)

İmparator Augustus (M.Ö.31-M.S.14) Antakya'da dört yılda bir tekrarlanan olimpiyat oyunlarını başlatmıştır.⁴⁹

İMPARATOR TRAJAN (M.S. 98)

İmparator Trajan, çıktığı Doğu seferi sırasında Antakya'ya uğrayarak, 40 yıla yakın bir zamandır episkoposluk yapan Ignatius'u zincire vurdurarak Roma'ya gönderdi. İmparator Trajan, imparatorluğun doğu kısmında da güvenliği sağladıktan sonra M.S. 117 yılında Antakya'ya geldi.⁵⁰

⁴⁸ Ataman Demir, "Çağlar İçinde Antakya", s.32, 1996, İstanbul.

⁴⁹ Ataman Demir, "Çağlar İçinde Antakya", s.32, 1996, İstanbul.

⁵⁰ Ataman Demir, "Çağlar İçinde Antakya", s.33, 1996, İstanbul.

İMPARATOR HADRIAN

M.S.117 yılı Kasım ayında Antakya'dan yola çıkarak Tarsus yolu ile Nicomedia (İzmit)'ya gitti. Bu tarihten sonra Roma'ya giden İmparator Hadrian, imparatorluğun batı tarafı ile ilgilendi.⁵¹

PERS İMPARATORU ŞAPUR I (M.S. 256)

M.S. 256 yılında Antakya ikinci kez Pers İmparatoru Şapur I eline geçmiştir.⁵²

PALMYRALI KRALİÇE ZENOBIA (M.S. 268)

Antakya, 268 yılında Palmira kraliçesi Zenobia'nın eline geçmiş, birkaç yıl sonra tekrar Roma İmparatorluğu almıştır.⁵³

⁵¹ Yrd. Doç. Dr. Gürhan Bahadır, "İslam Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (M.S. 636-1098)", s.33, 2012, Antakya.

⁵² Yrd. Doç. Dr. Gürhan Bahadır, "İslam Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (M.S. 636-1098)", s.34, 2012, Antakya.

⁵³ Yrd. Doç. Dr. Gürhan Bahadır, "İslam Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (M.S. 636-1098)", s.34, 2012, Antakya.

DIOCLETIAN (M.S. 284-305)

İmparator Diocletian, doğu seferine hazırlık yapmak için Antakya'ya geldi ve burada Sezar Galerius ile buluştu. M.S. 3 yy.⁵⁴

HALİFE HARUN REŞİT

638 yılında Antakya ve çevresi İslam Ordusu tarafından fethedildi. 661-750 yılları arasında Emeviler dönemi yaşandı. Abbasiler döneminde Halife Harun Reşit Antakya'yı ziyaret eder.⁵⁵

KUTALMIŞOĞLU SÜLEYMAN ŞAH (1084 yılı)

Abbasi döneminde bölgede önemli bir Türk nüfus birikimi gerçekleşmiş, daha sonra doğuda Selçuklu varlığı ve özellikle 1071 yılında Malazgirt'te Bizanslılara karşı kazanılan zafer, Türklerin yörede yayılmasında büyük etken olmuştur. Batı Anadolu'da birçok fetihler yapan Kutalmışoğlu Süleyman Şah, Antakya Valisi Philaretos Brachanios'un kötü yönetiminden bıkan halkın ve yöneticilerin daveti üzerine Antakya'ya gelmiştir. 300 atlı ile 12 günde İznik'ten Antakya'ya ulaşan Süleyman Şah, 12 Aralık 1084 günü Antakya'ya gelmiştir.⁵⁶

⁵⁴ Yrd. Doç. Dr. Gürhan Bahadır, "İslam Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (M.S. 636-1098)", s.34, 2012, Antakya.

⁵⁵ Prof.Dr. Cemal Yükselen-Mehmet Tekin, "Hatay", s.56, 1998, Ankara.

⁵⁶ Prof.Dr. Cemal Yükselen-Mehmet Tekin, "Hatay", s.56, 1998, Ankara.

BÜYÜK SELÇUKLU SULTANI MELİKŞAH (1086 yılında)

1086 yılında Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah Antakya'ya geldi. Süveydiye'ye kadar gitti. Yağısıyan'ı Antakya'ya vali tayin ettikten sonra bölgeden ayırdı. (1087)⁵⁷

MEMLÜK SULTANI BAYBARS (1268 yılında)

3 Haziran 1098 tarihinde Antakya Haçlılar tarafından zaptedildi ve Antakya Prensiği veya Antakya Kontluğu kuruldu.1268 yılında Memlük Sultanı Baybars tarafından 170 yıllık Antakya Haçlı Prensiği sona erdirildi ve Antakya Memlüklerin eline geçti.⁵⁸

ŞEHZADE CEM (1481 yılı)

Şehzade Cem Sultan, Tarsus-Adana üzerinden Temmuz 1481'de Antakya'ya geldi ve burada konakladıktan sonra Halep'e gitti.⁵⁹

⁵⁷ Mehmet Tekin, "Hatay Tarihi - Osmanlı Dönemi", s.10, 2000, Ankara.

⁵⁸ Prof.Dr. Cemal Yükselen-Mehmet Tekin, a.g.e, s.58.

⁵⁹ Prof.Dr. Cemal Yükselen-Mehmet Tekin, a.g.e, s.62.

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN (1535'te Tebriz dönüşü)

Aralık 1535'te, Tebriz dönüşü Kanuni Sultan Süleyman Antakya-İskenderun üzerinden Adana'ya geçmiş; daha sonraki yıllarda 1548-1549 kışını geçirdiği Halep'te iken yaptığı gezilerin birinde Antakya'ya tekrar uğramıştır.⁶⁰

SULTAN IV. MURAT (1638 Bağdat Seferi'ne gidişte)

Bağdat seferine çıkan 4. Murat, 17 Temmuz 1638 tarihinde Asi Nehri kıyısına vardı. Antakya nehrin diğer tarafındaydı. Antakya girişindeki Köprü Kapısı'nda büyük kalabalık toplanmış padişahı beklemekteydi. Padişah Adana'da daha önce yaşamış olduğu tatsız bir olaydan dolayı Antakya'da köprüye gitmekten vazgeçip atını nehre sürmüş ve karşı kıyıya geçmiştir. Ordu o gün Antakya'da karargâh kurarak konakladı.⁶¹

MISIR VALİSİ KAVALALI MEHMET ALİ PAŞA'NIN OĞLU İBRAHİM PAŞA (1832)

1832 yılında Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa, Osmanlı ordusunu yenerek Suriye'yi zaptetti. Halep'e kabul edilmeyen Ağa Hüseyin Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Beylan (Belen) Boğazı'na çekilerek burada savunma düzeni aldı. Antakya'ya gelen ve ordusunu dinlendiren İbrahim Paşa, Osmanlı ordusunun savunmada bıraktığı boşluklardan yararlanarak 28 Temmuz 1832 günü yapılan savaşı kazandı. Osmanlı ordusuna büyük kayıplar verdirdi. İbrahim Paşa'nın ordusu buradan İskenderun'a geçerek yoluna devam etti. Yöre, 1839 yılına kadar İbrahim Paşa'nın yönetiminde kaldı. Tanzimat'ın ilanı ile Antakya ve çevresinin idari yapısında da yeni düzenlemeler yapıldı.⁶²

⁶⁰ Mehmet Tekin, a.g.e, s.16.

⁶¹ Mehmet Tekin, "Hatay Tarihi- Osmanlı Dönemi", s.41, 2000, Ankara.

⁶² Prof.Dr. Cemal Yükselen-Mehmet Tekin, "Hatay", s.68, 1998, Ankara.

EDEBİYATTA TARİHİ ANTAKYA KÖPRÜSÜ

Tarihi Antakya Köprüsü ile ilgili edebi eserlerde neler yazılmış, söylenmiş:

Zaman da Eskir **AYLA KUTLU**

“O zamanlar çok tenha ve çevredeki yoksul yapılar yüzünden çirkin olan okul-köprü yolunu başım önümde geçerdim. Köprü, güzelliği, gücü ve çağrıştırdığı anılarla yüzümü biraz güldüren yerd. Köprüde eski Antakya başlardı.

İki bin yıllık köprüsü olan bir şehrin müthiş bir çekiciliğinin olmasından daha doğal ne vardı? O günlerde batıdan, Süveydiye'den kopup gelen, Asi'yi korunaklı bir koridor gibi kullanan, onun var olmayan derisini okşayarak kıpırdatan güzel rüzgarı daha çok hissetmek, beni ezen ve üzen bütün yasakları Asi'nin geçip giden çamurlu sularına saçmak istedim. Köprüye abanarak, özgürlüğü özlediğim şu yapayalnız zamanı, ırmakla kısacık bir süre paylaşmayı nasıl arzularım. Sadık bir köpeğe benzeyen ve köprü üzerinde güçlenen o güzelim yelin saçlarımı dağıtması ne hoş olurdu. Denize doğru giden su, o günlerde çıkan ve sürekli olarak çalındığını işittiğim bir şarkıyı sesime takar geçerci:

*Beklerim her gün bu sahillerde mahzun böyle ben,
Gün batar, kuşlar döner; dönmez bu yoldan beklenen.⁶³*

1996 yazında, tam kırk yıl sonra geldiğimde ağacımı buldum. “Ben geldim” dedim. Sarıldım ve fotoğraf çektirdim.”⁶⁴

⁶³ Ayla Kutlu Bütün Eserleri Zaman da Eskir, Bilgi Yayınevi Ankara 2007 s.27

⁶⁴ Ayla Kutlu Bütün Eserleri Zaman da Eskir, Bilgi Yayınevi Ankara 2007 s.296

Sonsuz Aşkı Hatay BURHAN GÜNEL

“...İşte yine uzaklardan, toprağıma dönüp geldim. Ağır ağır akıyor Asi Irmağı'nın koyu ışıklı suyu; ben buradayım, kıyısındaım. Ama o eski Roma Köprüsü nerede? Yerinde dursaydı, onu yayalar kullansaydı; az ötesine de beton demir asfalt yığını konsaydı olmaz mıydı? Bunu düşünmek ve uygulamak çok mu zeka gerektiriyordu? Hayır, gerektirmezdi. İyi niyetli davranılsa, tarihe, insanlığa ve geçmiş uygarlıklara saygı duyulsa yeterdi...”⁶⁵

Hatay'ın Şah Damarı Asi Nehri BEKİR SITKI KUNT

“Asi, su diyarı Hatay'ın en büyük nehridir. Enli yatağında kıvrıla büküle ufacık dalgalarla bazen köpürerek, bazen coşarak, canlı, hızlı akıp gider. Nehir kıyısında köyler, kasabalar vardır. Meyva bahçeleri, ipek yetiştirilen dutluklar, bostanlar Asi'yi, hayata sebep olan birer ana, baba gibi şefkatle kucaklar. Asi, Hatay'ın bir şahdamarı olduğunun farkında mıdır; bilmem. Fakat öyle keyifli, coşkun akışını görenler, onda böyle bir şuur vehmetseler yeridir.

Asi kıyısında büyük şehir olarak Antakya vardır. Nehir şehri ikiye böler. İki kıyıyı Romalılar zamanından kalma bir köprü birbirine bağlar. Bu bir taş köprüdür ve asırların yükünü sağlam, dayanıklı yapısında taşır. Kışın sular kabardığı zaman köprünün gözleri kapanacak hale gelir. O zaman köprü bir fabrika gürültüsünü andıran sesler verir. Tarihi alaylarının geçtiği muhakkaktır.

Fakat bu eski köprünün en şerefli hatırası kahraman Mehmetçiklerin kuvvetli adımlarını üzerinde taşıması olmuştur.

Nehrin iki yamacında evler, bahçeler, yaz kahveleri, sıralanır. Asırdide çınarlar, endamlı kavaklar, nazlı söğütler sulara gölgeler salıverir. Sabahleyin gün doğarken ve akşam güneş Kızıldağ tepelerinde kaybolurken, Asi'nin tatlı sularında evlerin, bahçelerin, ağaçların akisleri ikinci ve hayali bir Antakya yaratır. Gündüz güneşin, gece ayın, aysız gecelerde kıyılarda yanan elektrik ışıklarının sulardaki oyunları pek hoştur. Sebze ve meyva bahçeleri su dolapları ile sulanır. Bu dolaplar mutarrit ve hazin bir ahenkle döner. Fakat Asi, bu hazin seslere lakayıt akıp gider. Artık neşelidir, coşkun sularına al bayrağımızın aksi düşmeğe başladığı günden beri neşeli...”⁶⁶

⁶⁵ Burhan Günel “Sonsuz Aşkı HATAY” Heyamola Yayınları, İstanbul 2006 s.195

⁶⁶ Bekir Sıtkı Kunt “Hatay'ın Şah Damarı Asi Nehri”, makale, Antakya 1939

Musa Dağ'da Kırk Gün FRANZ WERFEL

"...Hızlı bir tempoyla, ancak öğle saatlerinde Antakya'ya varabildi. Konak - Hamam - Selamlık. Kaymakam konağı da denilen Antakya Hükümeti iç kalenin alt yanındadır. Pis fakat geniş bir bina bu. Antakya kazası Suriye vilayetinin en kalabalık bölgelerinden biridir. Uşağını atlarla birlikte Orontes köprüsüne bırakan Gabriel Bagratyan, konağın büyük kalem odalarından birinde uzun zamandır bekliyordu."⁶⁷

Zaman da Eskir AYLA KUTLU "Köprüye Ağıt"

"Köprüye indim. (İyi ki, bu şehrin en anlamlı simgesinin getirdiği bütün o değerlere saygımı sonuna kadar sürdürmüşüm ve veda etmişim.) 1960 devriminin ardından bu şehre atanan asker kökenli vali Muhammer Ürgen, biraz daha geniş bir köprü yaptırmak adına, o güzelim elmas değerinde iki bin yıllık köprüyü yıktıracaktı. Köprünün taşıdığı bin bir anıyı yok edecek; soluk alan her insana şehrin anlamını sezdiren akciğerini söndürecekti. Tarihin insanı onurla yaşatan malzemesini, rüzgara ve suya verecekti. Onun ihtiyacı, sıradan bir taşıt ve insan geçmesine yarar nesneydi..."

Geleceğimi düşünmüyordum o an. Binlerce yıllık bir köprüye abanmak insanda değişik duygular uyandırıyor. Bir yanıla baktığınızda, taşlardan ve onları birbirine tutturarak inşaat malzemesinden ibaretti. Ama, insanlığın tarihini taşıyordu. Depremler geçirmiş, sağ çıkarken, o mirası korumuştur. Kuşaklara yol açmıştı. Asi'yi seyretmiş, onu gemlemişti. Aslında bugünkü görüntüsünden daha uzundu. İki kemeri daha vardı yapıldığında; onlar ne zamandan beri köprünün bittiğini sandığımız, dört bir yana uç veren kavşağın atındaydı. Göz önündeki dört kemer bizi kuzeydoğu, güneybatı yönlerinde ulaştırmaya yetiyordu. Çocukluğumda var olan aynalı kahve, genç kızlığımda, yani şimdi yoktu artık."⁶⁸

"Tütüncüden tütün aldım yüz dirhem
Alam seni diyar diyar gezdirem
Ak gerdana inci mercan dizdirem
Aynalı kahveye gitsek aman bu pazar
Sarılıp yatmaya gelsen aman ne zarar"

⁶⁷ Franz Werfel "Musa Dağ'da Kırk Gün" s.28

⁶⁸ Ayla Kutlu Bütün Eserleri Zaman da Eskir, Bilgi Yayınevi Ankara 2007 s.29

“Çocukluğumda beni büyüleyen, Asî’den su alan onlarca Sümer dönemi icadı olan kovalar takılı büyük çarklarıyla su değirmenleri şehrin içinden uzaklara kaçmışlardı. Sonra daha da uzaklara, daha تنها ve küçük suların başına; köylere, bahçelere kaçacak, en sonunda ölüp gideceklerdi. Binlerce yıldan beri güneş ışıklarının nokta nokta değerek bir kör gibi ilerlediği zaman parçalarının biriktiği, çok kalın, çok yüksek, çok anılı bir yerd köprü. Üstü kremaya benzer şekerle arabeskler çizilmiş enfes kurabiyelerim bu köprünün üstünde satıldı. Herhalde ustaları öldü ve aradan geçen dokuz yılda unutuldu. Gündüz Sineması’nda sık sık otuz altı kısım -tekmili birden- oynayan filmlerin tek karesini bile kaçıracığımızdan korka korka bu köprünün üstünde çocuk bacaklarımızla koşturduk. Filmleri seyretmedik, içtik...”

“Yanıdaki çocuğa yahut kalın sopasına dayanarak dilenen göz bebekleri ağarmış trahom körlerinden ve gözleri kan çanağı, çevresi cılk yara olan trahomlulardan en savunmasız yer olduğu için en çok köprüde korkmuş, onlara dokunmamaya çalışarak zıyıp kaçırvermiştik. Karpuz, kavun yediğimiz geceler, anneme, karpuz ve kavunların, yemek için soyduğu sebzelerin kabuklarını kalınca almasını isterdik. Savaş yıllarında hayvanlarına verecek yiyecek bulamayan hayvan sahipleri, karanlık bastıktan sonra “Kaaarpuz kabuğu vaaar mı? Kaaavun kabuğu vaaar mı?” diye dolaşırken, köprünün o zamanlar epeyce boş olan kuzey yanında bahçesi olan Suveydieli Riyad Ağa’nın çuvallarını taşıyan eşeğine küçük doğranmış karpuz kabuklarıyla ziyafet çekerdik.”⁶⁹

“Resmi bayram gecelerinde, kapkaranlık dünyamıza ışık saçan fener alayları köprüde daha ağır geçer, bize Cumhuriyet güneşinin bütün dünyayı pırıl pırıl bir ışıkla aydınlattığı duygusu verirdi. Bayramlar o yaşımızda kalbimizin tam ortasından doğar, tam ortasında kapanırdı. Anlamalarını birazcık biliyorduk ama, o birazcık bilgi bize dünyayı fethetmeye yetecek kadar çok gibi geliyordu. Dönüş yolu, mahallemize doğru o kadar karanlıktı ki, evler korkularını yenmek için birbirlerine daha çok yaklaşıyormuş gibi görünürdü. Bir fenerli insan beklerdik. Bulursak onun ardına takılırdık. Işık yoktu. Işığın olmaması çocuk gönüllerini büyüklerden daha çok karartıyordu. Sonra bir yerden, yaşlı, öksürüklü bir adam çıkıverirdi. Bir elinde kalın sopası, bir elinde feneri olurdu. Ağır yürürdü, sopasını sert sert kayrak taşlarına vururdu. Bu biraz da, silahım var, haberin olsun, anlamındaydı. Işığı sallandıkça azalır, çoğalırdı. Sarı, ölgündüler... Işıklar, aklınızı da kullanırsanız ardına takılmaya değer güçlerdir. Sokağımıza saptığımızda, sağ yanda kamburun dükkanını; sigara, tütün, kibrit ve kalem satan, nasıl yaşayabildiğini merak ettiğimiz, o gittikçe küçülen

⁶⁹ Ayla Kutlu Bütün Eserleri Zaman da Eskir, Bilgi Yayınevi Ankara 2007 s.298

1930'lu yıllar. Asi'nin batı yakasında su dolabı ve balıkçılar.

genç adamın ekmek teknesi olan dükkanını geçerdik. Artık ışısız gidecektik... Yolun ortasında sel sularını boşaltma düşüncesiyle Romalılar zamanında yapılmış arktan -Antakyacası tarık- yürürdük. Tökezlersek, düşmeden, iki yandaki yaya yoluna tutunabilirdik çünkü... Yukarı doğru tırmandıkça sokak -mecbur- aydınlanırdı. Gözlerimiz karanlığa iyice alıştığından... Böylece kapkaranlık evimize girmek hiç zor olmazdı. Asi, ters ve yorgun akan bir ırmaktı. Dağdan çıkıp, batıya doğru, aşağı, denize... giderek vazgeçiyor; kıvrım kıvrım kıvrılarak kuzeye çıkıyordu. Suriye'yi aşıyor, Amanos sırtlarına tosladığı yere kadar kuzeye uzanmayı başarıyordu. Yüksek tepeler ona daha fazla izin vermeyince batıya dönüyordu sonunda. Orontes... Doğudan gelen... Kader tanrıçasını bu şehir için yaratmış ve taşıyan..."⁷⁰

⁷⁰ Ayla Kutlu Bütün Eserleri Zaman da Eski, Bilgi Yayınevi Ankara 2007 s.299

ZAMANIN VE DOĞANIN YIKAMADIĞI TARİHİ ANTAKYA KÖPRÜSÜ

“Ne akıp giden yüzyıllar, ne bunca savaşın neden olduğu tahribat, ne de bu vadiyi sık sık sallayan depremlerin oluşturduğu yıkım fırtınası bu büyük surları ve kuleleri, ancak bir ilkbahar rüzgarı kadar etkileyebildi.”

M. Michaud, 1831

“3 Nisan 1872. Saat 7:40 Süveydiye (Samandağ) civarında 7 şiddetinde bir deprem oldu ve ağır hasar meydana geldi. Nüfusu 17.600 olan Antakya’da 3003 evden 1960 tanesi yıkıldı, 894 tanesi ağır hasar gördü. 149 ev sağlam kaldı. Ağır hasar gören veya yıkılan yapılar arasında Yunan (Rum) katedrali, Amerikan Protestan Kilisesi, kale duvarları (doğu ve kuzey kapıları), Roma dönemine ait olan ve 4 kemeri bulunan köprü ve konsolosluk binaları sayılmıştır.”

“Şehrin yüksek kesimlerinde hasar azdı. Süveydiye’de 2150 ev yıkıldı. 300 kişi öldü. Süveydiye sahil kesiminde sivilaşma ve tsunami meydana geldi. Dağlardan inen aşiretlerin yağmacılık girişimleri üzerine Osmanlı Hükümeti bir piyade tugayını Antakya’da görevlendirdi. Artçı sarsıntılar 1873 Şubat’ına kadar devam etti.”⁷¹

Bu depreme Antakyalı ünlü şair Yahya Efendi şu beyitle tarih düştü:

*Şehr-i Antakiyye’yi eyvah hep
Saat bir buçukta yıktı zelzele*

⁷¹ Mehmet Tekin, “VI. Hatay Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri”, s.211-214, 2004, Antakya.

Tarihî Antakya Köprüsü'nün şahit olduğu ve ayakta kalabilmeyi başardığı doğal felaketler aşağıda yer almaktadır:

YIL	YER	DOĞAL FELAKET	CAN KAYBI	DÖNEM	KÖPRÜNÜN DURUMU
340, 394	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	SELEUKOS	AYAKTA
525	ANTAKYA	B. Antakya yangını	Net rakam bilinmiyor	DOĞU ROMA İMP.	AYAKTA
526	ANTAKYA	Deprem	250.000 - 300.000	DOĞU ROMA İMP.	AYAKTA
528	ANTAKYA	Deprem	4.870	DOĞU ROMA İMP.	AYAKTA
551, 557	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	DOĞU ROMA İMP.	AYAKTA
560	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	DOĞU ROMA İMP.	AYAKTA
577	ANTAKYA DAPHNE	Deprem	Net rakam bilinmiyor	DOĞU ROMA İMP.	AYAKTA
588	ANTAKYA	Deprem	60.000	DOĞU ROMA İMP.	AYAKTA
750	ANTAKYA	Deprem	20.000	ABBASİLER	AYAKTA
841, 847	ANTAKYA-MUS	Deprem	25.000	ABBASİLER	AYAKTA
868	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	ABBASİLER	AYAKTA
1053, 1054	ANTAKYA	Deprem	10.000	DOĞU ROMA İMP.	AYAKTA
1074, 1075	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	DOĞU ROMA İMP.	AYAKTA
1090	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	SELÇUKLULAR	AYAKTA
1157	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ	AYAKTA
1169	ANTAKYA	Deprem	80.000	ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ	AYAKTA
1303	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	MEMLUKLULAR	AYAKTA
1406	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	MEMLUKLULAR	AYAKTA
1759	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	OSMANLI İMPARATORLUĞU	AYAKTA
1822	ANTAKYA BELEN, İSK.	Deprem	30000 ile 60000 arası	OSMANLI İMPARATORLUĞU	AYAKTA
1872	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	OSMANLI İMPARATORLUĞU	ZARAR GÖRDÜ
1921	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	İSKENDERUN SANCAĞI	AYAKTA
1930	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	İSKENDERUN SANCAĞI	AYAKTA
1934	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	İSKENDERUN SANCAĞI	AYAKTA
1936	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	İSKENDERUN SANCAĞI	AYAKTA
1937	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	İSKENDERUN SANCAĞI	AYAKTA
1938	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	HATAY DEVLETİ	AYAKTA
1939	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	HATAY DEVLETİ	AYAKTA
1940	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	TÜRKİYE CUMHURİYETİ	AYAKTA
1951	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	TÜRKİYE CUMHURİYETİ	AYAKTA
1952	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	TÜRKİYE CUMHURİYETİ	AYAKTA
1959	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	TÜRKİYE CUMHURİYETİ	AYAKTA
1962	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	TÜRKİYE CUMHURİYETİ	AYAKTA
1965	ANTAKYA	Deprem	Net rakam bilinmiyor	TÜRKİYE CUMHURİYETİ	AYAKTA
1970	ANTAKYA	Deprem olmadı	İnsan ölmedi	TÜRKİYE CUMHURİYETİ	YIKILDI SORUMLU: İNSAN

* Tablo verileri dipnotlardaki kaynaklardan derlenmiştir.

⁷² TEKİN M., Hatay Tarih Ve Kültür Sempozyumu Bildirileri "Deprem ve Tarihte Antakya Depremleri

⁷³ TMH "Türkiye Mühendislik Haberleri" Sayı 423, 2003-1

FOTOĞRAFLARLA TARİHİ ANTAKYA KÖPRÜSÜ

Yıldız Albümleri (1876-1909) II. Abdülhamit Döneminde Fotoğraflanan Antakya Köprüsü;

“II. Abdülhamit, görüntüyü yazıya tercih eden bir sultandır. “Her resim bir fikirdir, yüz sayfalık bir yazı ile ifade olunamayacak siyasi hissi mahnalar telkin eder, onun için ben tahriri münderecattan ziyade, resimlerden istifade ederim.” der. Tuhaftır doğrusu, sarayından çıkmaz, mülkteki değişimleri fotoğrafçıların gözünden izlemeye çalışır. Tahta çıkışının 25. yılında, 1904'te çıkarılan genel af kapsamına girecekleri seçmek için ülkedeki bütün mahkumların birer ikişer fotoğraflarını çektirir ve albümlerde toplatır. Bütün ülkeyi, yeni binaları, gemileri, fabrikaları, arkeolojik eserleri ülkenin dört yanına saldırdığı fotoğrafçılara çektirir. Yıldız albümleri az buz bir hazine değildir. Osmanlı'dan Türkiye'ye geçerken devralınan mirasın, günlük yaşamın, toplumsal dokunun, kültürün tanıklığıdır. İmparatorluğun bitip Cumhuriyet'in doğduğu o tarihsel kırılma noktasında, hiç kuşkusuz bugüne dair çok şey söyler o görüntüler. Zaten hemen sonra, Damat Ferit döneminde fotoğrafın karanlık yılları gelir.”⁷⁴

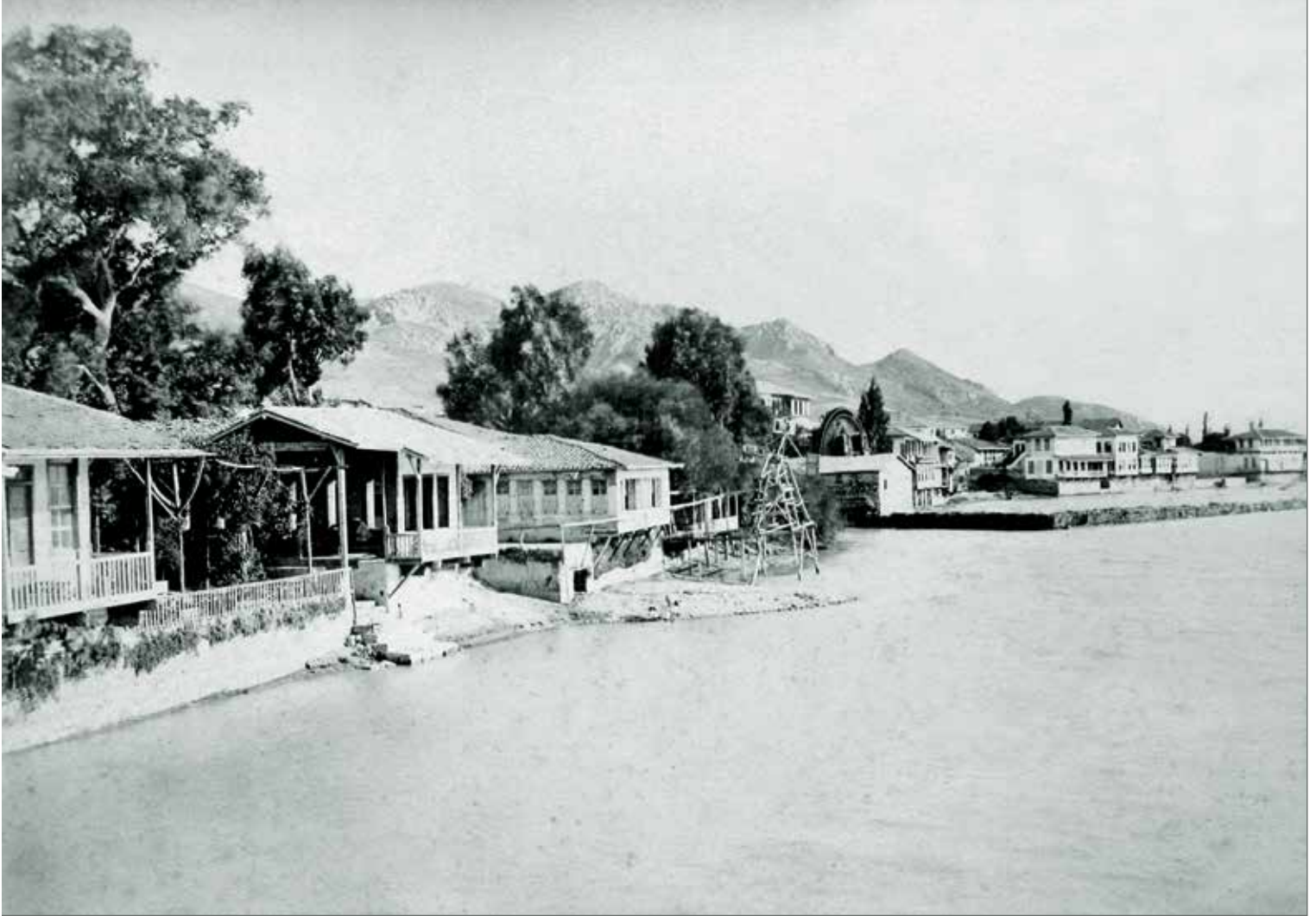
II. Abdülhamid döneminde hazırlanan Yıldız Albümleri, dünyanın en eski ve en büyük fotoğraf koleksiyonlarından biri. İstanbul ve Anadolu'nun her köşesini tek tek fotoğraflatan Sultan Abdülhamid, imparatorluk topraklarının yanı sıra Japonya, Çin, Rusya, Ortadoğu, Avrupa ve Amerika'nın önemli şehirlerinin de tek tek görüntülenmesini sağlamış.

⁷⁴ Yıldız Albümleri Nadir Eserler Kütüphanesi İstanbul

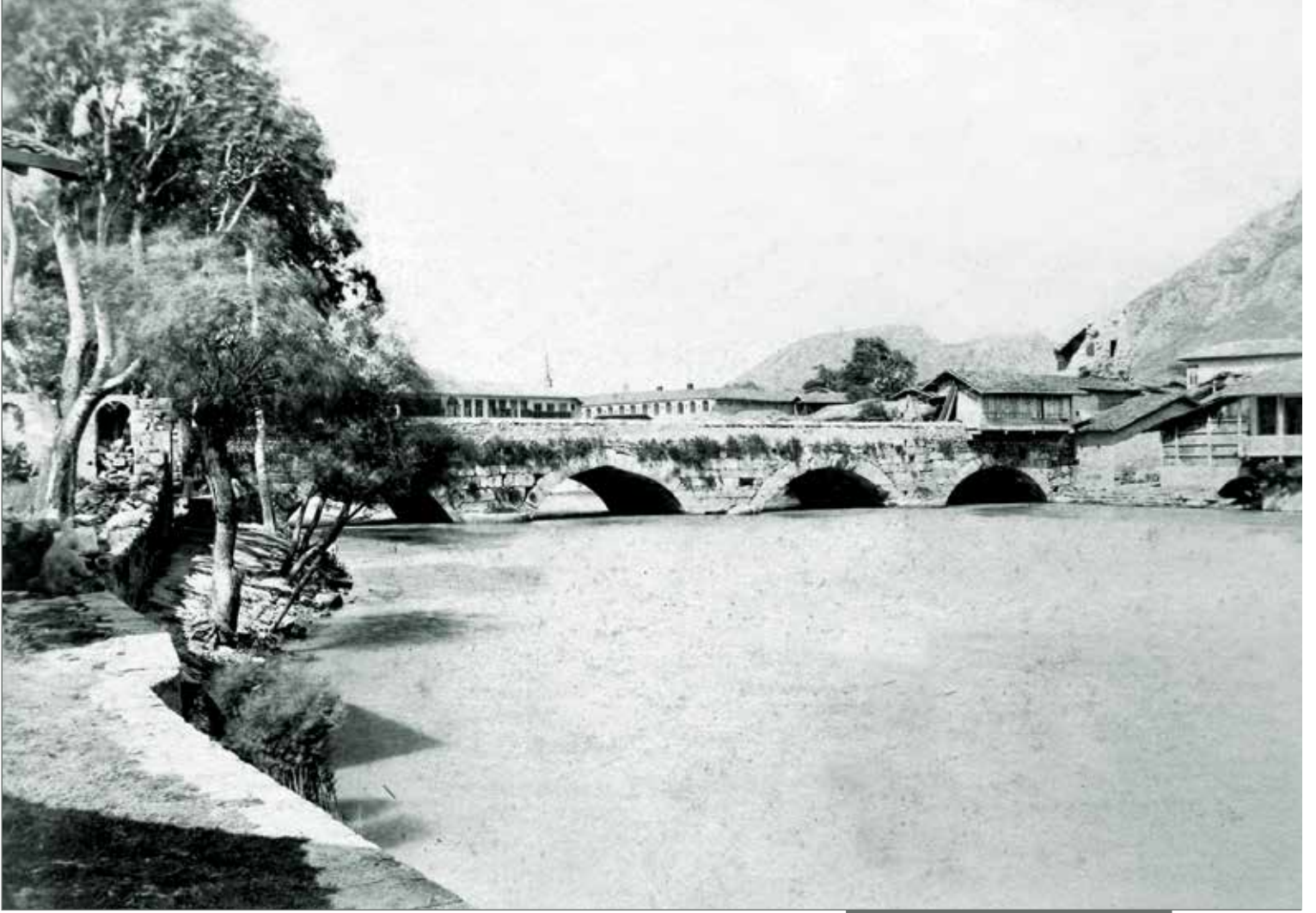
Asi Nehri ve Antakya Köprüsü.⁷⁵
Asi Nehri'nin şehir içinde en çok genişlediği yer (bu bölüm daha sonra doldurulmuştur). Saz ve kamışlardan yapılmış bentler, nehir kenarındaki evler, su dolabı, Ulu Cami ve uzaklarda tarihî Antakya Köprüsü.

⁷⁵ Yıldız Albümleri 90439-27

Asi Nehri kıyısındaki evler. ⁷⁶
*Köprü istikametinden Defne yönüne
bir bakış. Ahşap evler, evlerin
arasından nehre inilen merdivenler,
bahçelere su taşıyan dolaplar..
Antik çağdaki ismiyle Orontes. Bu
ad Asi Nehri'ne İmparator Tiberius
tarafından verilmiş olup, Doğu'dan
gelen anlamını taşımaktadır.*

⁷⁶ Yıldız Albümleri 90439-28

*Tarihî Antakya Köprüsü'nün
nehir batı yakasından
görünümü.⁷⁷*

⁷⁷ Yıldız Albümleri 90439-29

*Asi Nehri ve bahçelere su taşıyan
su dolapları.⁷⁸*

*Dollar değirmeni: Asi Nehri
kenarında yer almış çift dolaplı su
değirmenine verilen bir ad.⁷⁹*

⁷⁸ Yıldız Albümleri 90768-124

⁷⁹ Nakip, B., "Eski Antakya'dan Görünümler Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler"
Antakya Belediyesi Kültür Yayınları Şubat 2012 s.122

ANTAKYA İDADİSİ

"1913 yılında öğretime açılan İdadi, Hatay'ın lise düzeyindeki ilk okuludur. Bu okul açılmadan önce Antakya'da ilkokulu bitiren çocuklar Rüşdiye'ye gider, devam etmek isteyenler genellikle Halep İdadisi'ne, İstanbul'da bir idadiye giderlerdi. Antakya Rüşdiyesi'nden Halep'e giden son öğrenciler 1911-1912 öğretim yılı mezun olmuştur.

Okul 1925 yılında Türk Lisesi ve Arap Lisesi olarak iki bölüme ayrılmış, 1928'den sonra derslerin Fransızca okutulması uygulaması başlatılmıştır.

İlk kurulduğunda Köprübaşı'nda ilk müze binasının yerinde olan İdadi'nin ortaokul ve lise bölümleri 1932 yılında "Antakya Erkek Lisesi" adıyla Cumhuriyet Mahallesi'ndeki yeni yapılan binasına taşındı. İlkokul bölümü de Köprü Mektebine nakledildi.⁸⁰

KÖPRÜ MEKTEBİ

"1932 yılında, eski müzenin yerinde bulunan Rüştiye Mektebi'nin bitişiğindeki binasında öğretim hizmetine başlayan, daha sonra Atatürk Caddesi'nde bugün Antakya Oteli'nin bulunduğu yerdeki yeni yapısına taşınan bir ilkokul." Ecole: Okul sözcüğünün baş harfi olan "E" harfi şeklinde inşa edilmiş olan bu yeni bina, Hatay Devleti döneminde askeri amaçla kullanılmaya başlanmış ve okul Kurşunlu Han'a taşınmış, ilhaktan sonra da kapanmıştır. Köprübaşı'ndaki bina ise 1941-1942 öğretim yılından başlayarak uzun süre Kız Enstitüsü olarak hizmetini sürdürmüştür.⁸¹

1900'lü yılların başı.

Antakya şehrinden karşı yakanın görünümü. Köprü'nün batı yakasının sol tarafında Köprü Mektebi görülmekte.

⁸⁰ Nakip, B., "Eski Antakya'dan Görünümler Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler" Antakya Belediyesi Kültür Yayınları Şubat 2012 s.49

⁸¹ Nakip, B., "Eski Antakya'dan Görünümler Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler" Antakya Belediyesi Kültür Yayınları Şubat 2012 s.187

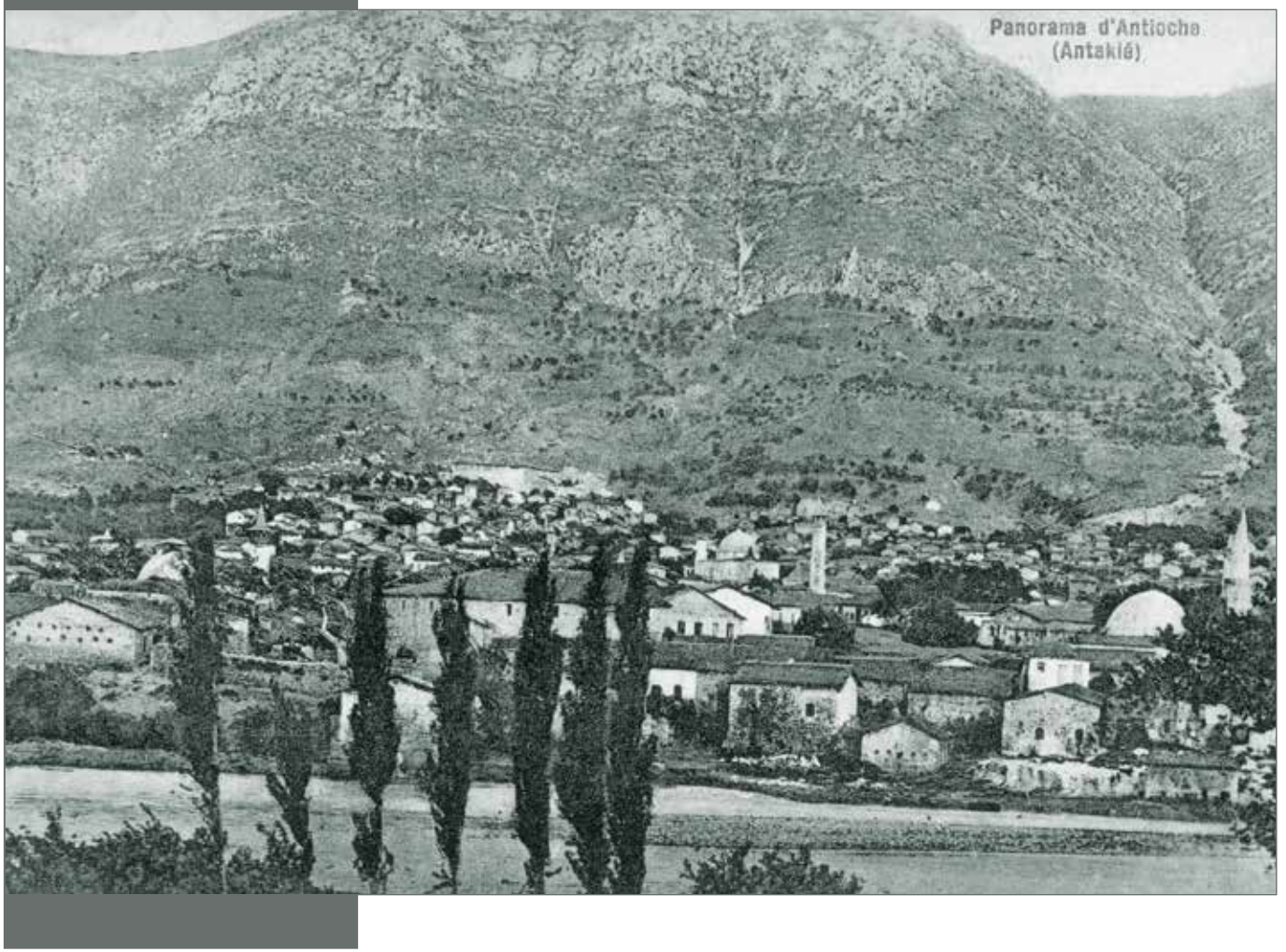
■ DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI ANTAKYA KÖPRÜSÜ

1906 tarihli, posta pulu ile gönderilmiş bir kartpostalda Asi Nehri ve Antakya. Nehir kıyısındaki evler, Ortodoks Kilisesi'nin kubbesi ve arkada Habib-i Neccar dağı.

Şehrin, Asi Nehri'nin karşı yakasından görünümü.

Antakya şehri panoramik görüntüsü.

*1900'ü yılların başı.
Müslüman mezarlığı tarafından
Antakya şehrinin görünümü.*

*Antakya şehri ve Asi Nehri
kenarındaki villalar.
1800'ü yılların sonu.*

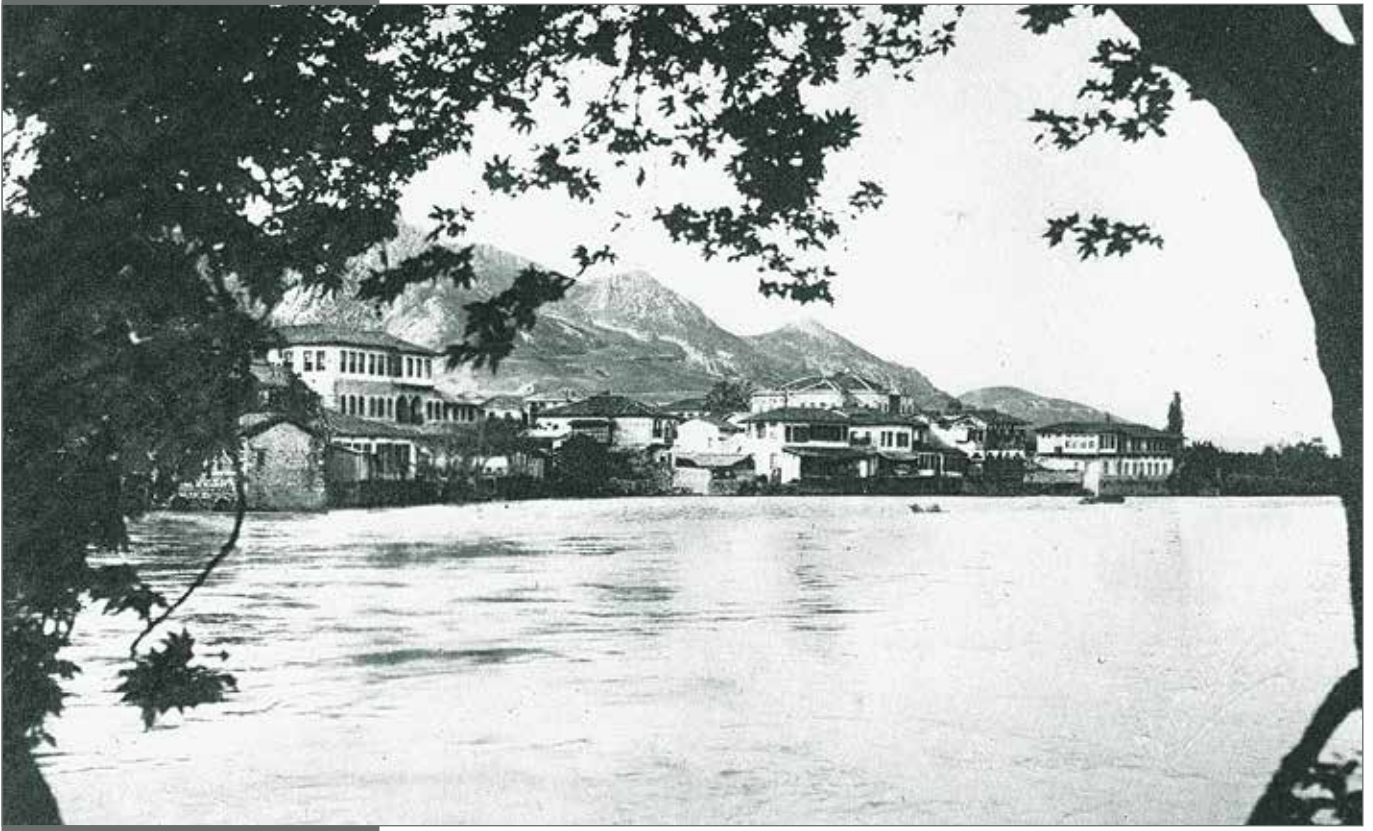

ANTAKYA'NIN KAPILARI

Antik çağlardan 19. yy sonlarına kadar uzanan dönemde etrafı yüksek surlarla kaplı olan Antakya şehri, dış dünyaya surlarında bulunan 10 kapı vasıtasıyla açılabilirdi (Bkz. Seyahatnamelerde Antakya).

1850 ve sonrası.

Nehrin batı yakasından çekilmiş bir fotoğraf. Köprü'nün sol tarafında Köprü Kapısı'na ait kule hâlâ ayakta görülüyor.

*İskenderun yolu tarafından
şehrin panoramik görüntüsü.*

SU DOLAPLARI

Bahçelerin sulanması, hamam ve camilere kullanım suyu sağlanması amacıyla Asi Nehri'nin doğu ve batı kıyılarına ahşaptan, çeşitli büyüklüklerde yapılarak kurulmuş düzenekler. "Ğaraf" denilen bu dolapların su akımıyla dönen bölümleri, nehirden aldıkları suyu "cetvel" adı verilen kanallara akıtmakta, cetveller de suyu hafif eğimle şehrin çeşitli bölgelerine dağıtmaktaydı. "Naura" adıyla da anılan bu su dolaplarından Antakya içinde dokuz tane bulunmaktaydı. Bazıları memlükler döneminden beri kullanılmakta olan bu dolapların en büyüğü "Dullar Değirmeni" idi.⁸²

Eski bir kartpostalda, Asi Nehri üzerinde, bahçelere su taşıma amacıyla inşa edilmiş bir su dolabı.

⁸² Nakip, B., "Eski Antakya'dan Görünümler Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler" Antakya Belediyesi Kültür Yayınları Şubat 2012 s.273

Asi Nehri kenarındaki villalar ve evler - Eski bir kartpostal.

YILDIZ KAHVESİ

Köprübaşı'nda 1928 yılında Hacı Ali (Yusuf Koyuncu) tarafından açılan kahvehane. 1968 yılında kapanıp yerine Akbank hizmete girmiştir. Üst katında Roksi Sineması'nın yer aldığı ve bir zamanlar "Hatay Yıldızı" adıyla anılan bu kahvenin arka tarafında bir de su dolabı bulunuyordu.⁸³

Asi Nehri ve şehrin İskenderun yolu tarafından görünümü.

⁸³ Nakip, B., "Eski Antakya'dan Görünümler Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler" Antakya Belediyesi Kültür Yayınları Şubat 2012 s.325

Osmanlı Dönemi 1800'lerin sonu.
Antakya Köprü Kapısı yazılı bir
fotoğraf.

KÖPRÜ KAPISI

"Tarihî taş köprü'nün (Roma Köprüsü) üzerinde, Köprü'nün doğu ucunda bulunan, şehrin giriş kapısı. Eski çağlardan 19. yüzyılın sonlarına kadar varlığını korumuş olan bu kapı 1893 yılında Attarzade Abdulkadir Efendi'nin Belediye Başkanlığı döneminde kaldırılmıştır.

Dr. Edip Kızıldağlı'nın, bu kapı ve onun Kapıcıbaşı ile ilgili ilginç öyküleri vardır. Doktor'un anlattığına göre; Köprü kapısı akşam kapanır, sabah açılırdı. Sabah namazından çıkan Kapıcıbaşı, bu kapıyı 'Ya Fettah, Ya Rezzak' duasıyla açar, hemşehrilerine hayırlı günler temenni ederdi. Yatsı ezanına kadar kapıdan giriş çıkış serbestti. Fakat Kapıcıbaşı kapıyı kapattıktan sonra, artık top atılsa kimse ona kapıyı açtıramazdı."⁸⁴

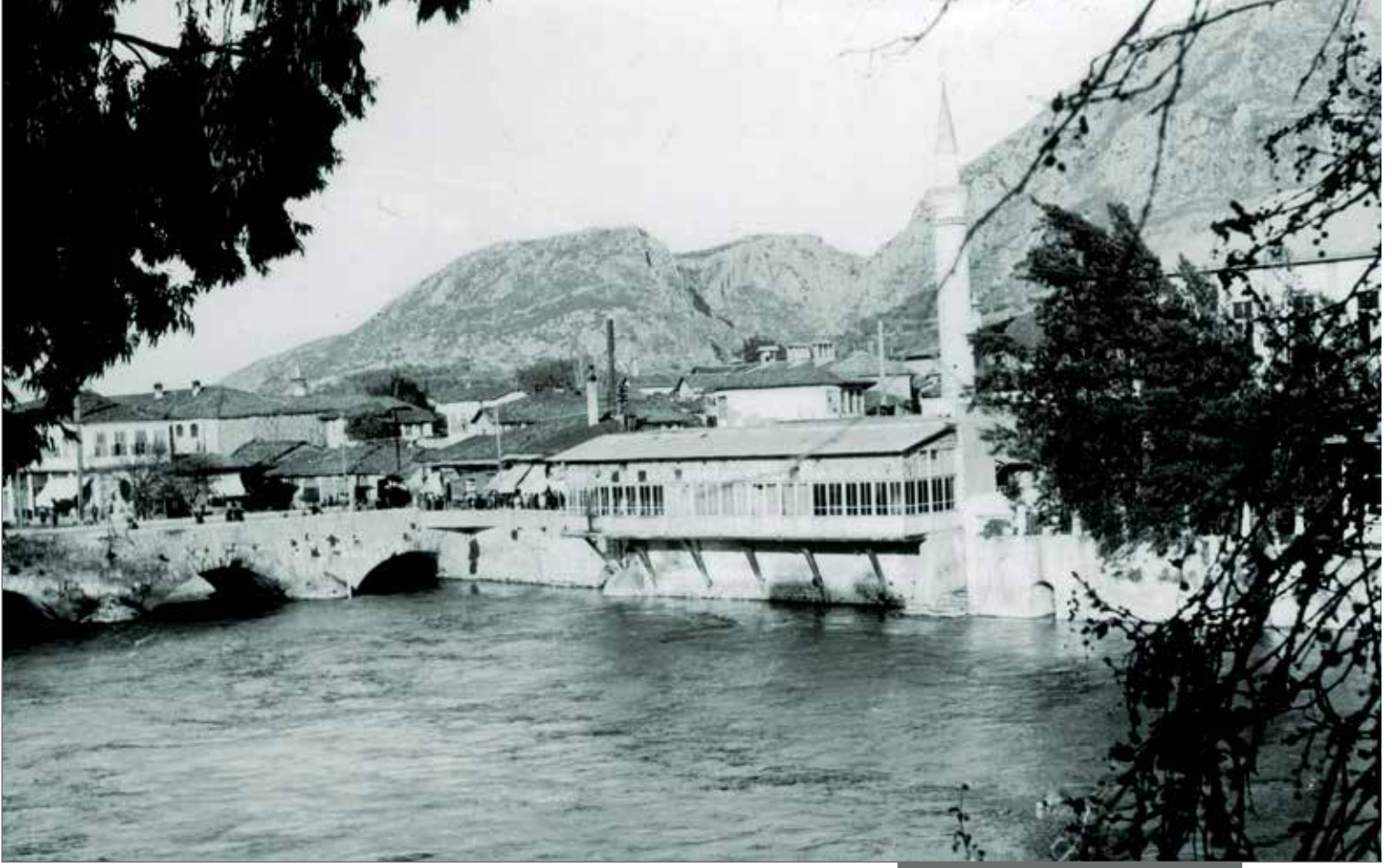
⁸⁴ Nakip, B., "Eski Antakya'dan Görünümler Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler"
Antakya Belediyesi Kültür Yayınları Şubat 2012 s.186

*1920'li yıllar. Asi'nin yatağı
bugünkü halinden çok daha
geniş.*

*1930'lu yıllar.
Eski bir kartpostal.*

CAMLI KAHVE

1927 yılında Köprübaşı'nda, Köprü'nün hemen bitişiğinde açılmış olan bir kahvehane. İlk işletmecisi, daha sonra Kahveciler Birliği Başkanlığı da yapan Mustafa Papalos olan, etrafı camlarla kaplı bulunan ve içinde de bir çınar ağacı yer alan bu kahvehane, 1950-1951 yılında Asi kıyısındaki yolun (bugünkü İnönü Caddesi) açılması sırasında yıktırılmıştır.⁸⁵

Tarihî Antakya Köprüsü. Sağ tarafında Camlı Kahve ve hemen arkasında Ulu Cami görünüyor.

⁸⁵ Nakip, B., "Eski Antakya'dan Görünümler Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler" Antakya Belediyesi Kültür Yayınları Şubat 2012 s.97

Saray Caddesi ve Asi Nehri.
Bu fotoğraf Asi Nehri'nin yatağının derinleştirme çalışmaları öncesinde çekilmiş. Görüldüğü gibi Asi Nehri daha geniş akıyor ve nehir kenarında bir koru şeklinde ağaçlar yer alıyor.

*Eski bir kartpostalda 1920'ler.
Antakya'dan Samandağ ve Defne
istikametine bakış. Sağ tarafta
Asi Nehri, önde Cindi Hamamı'nın
beyaz kubbeleri parlıyor; taş döşeli
Antakya sokakları seçiliyor.*

■ DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI ANTAKYA KÖPRÜSÜ

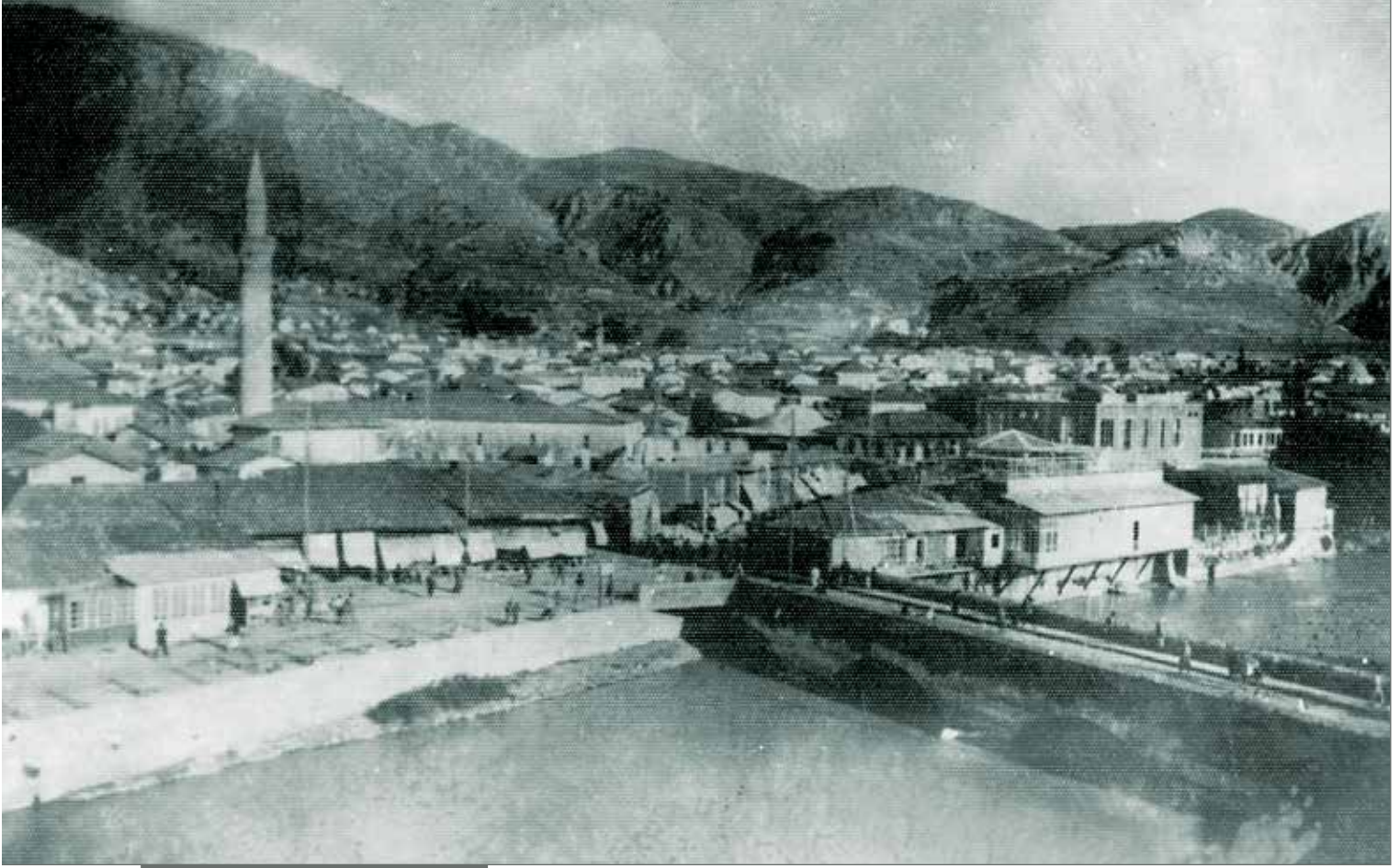
*Asi'nin Samandağ'a doğru
görüntüsü.
Eski bir kartpostal.*

*Antakya'da Asi Nehri
kenarındaki bağ ve bahçeler.*

Antakya, 1920'ler.

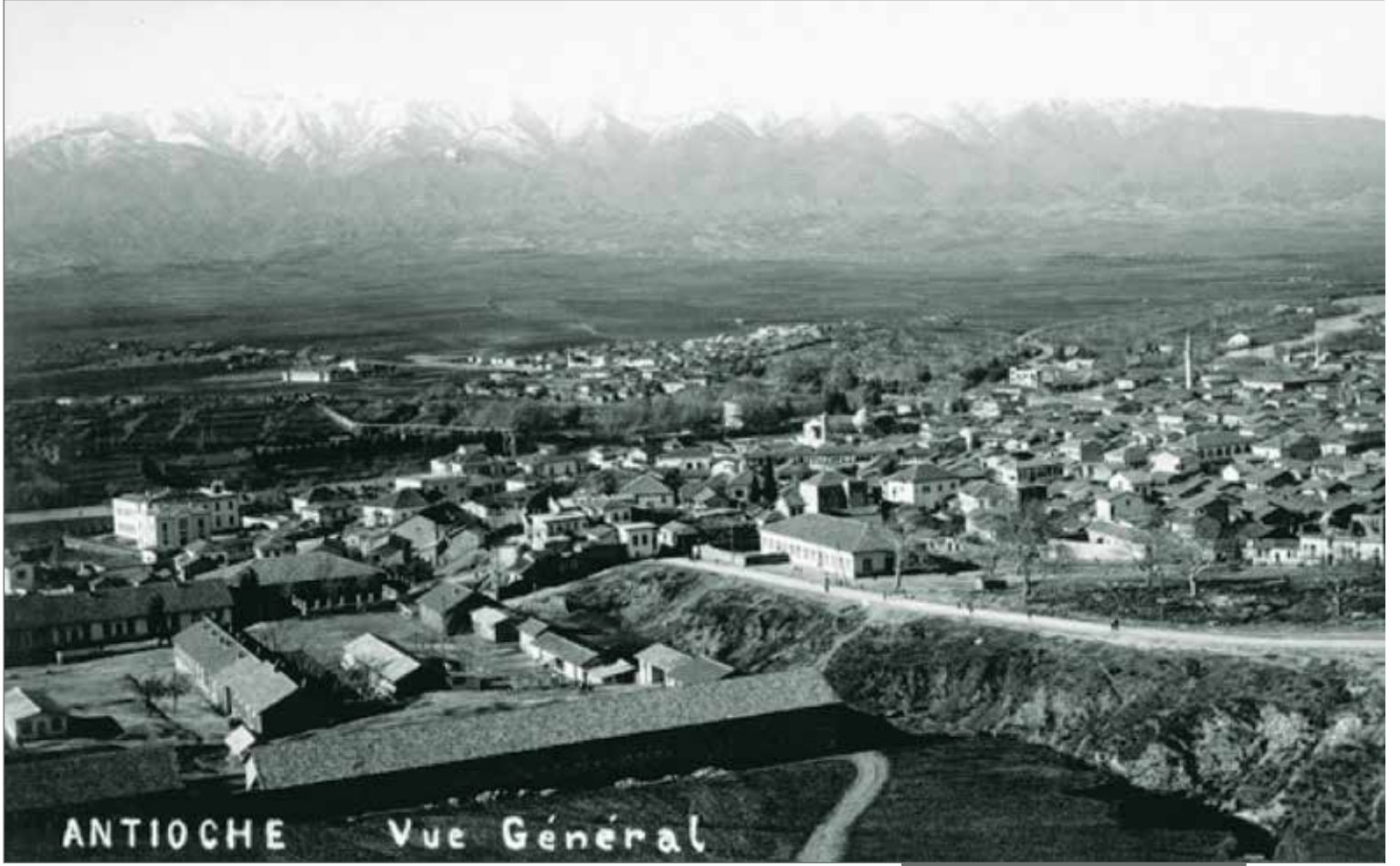
Antakya, 1920'ler.

ULU CAMİ

Köprü'nün hemen karşısında bulunan ve yapıldığı dönem itibarıyla Antakya'nın en eski camisi olan Ulu Cami'nin bir Memlük dönemi eseri olduğu düşünülmektedir.

Ulu Cami yapıldığı sırada bir külliye'nin cami kısmı olarak inşa edilmiştir. Külliye'nin diğer bölümleri ise kütüphane, Bedesten ve Cindi Hamamı'dır.⁸⁶

⁸⁶ Nakip, B., "Eski Antakya'dan Görünümler Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler" Antakya Belediyesi Kültür Yayınları Şubat 2012 s.309

Kışla civarından Antakya şehrinin kuşbakışı görüntüsü.

*1900'lerin başında Antakya ve
Tarihî Antakya Köprüsü.
Su dolabı, bentler ve ahşap yalı
evleri.*

1930'lu yılların başı Asi Nehri kıyısındaki dükkanlar. Bir zamanlar kordon boyu niteliğindeki günümüz Hürriyet Caddesi.

Şehrin batı yakasından çekilmiş bir fotoğrafta Asi Nehri.

*Hatay'ın Kurtuluşu.
Türk Ordusu Antakya Köprüsü
üzerinde şehre giriş yapıyor.*

■ DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI ANTAKYA KÖPRÜSÜ

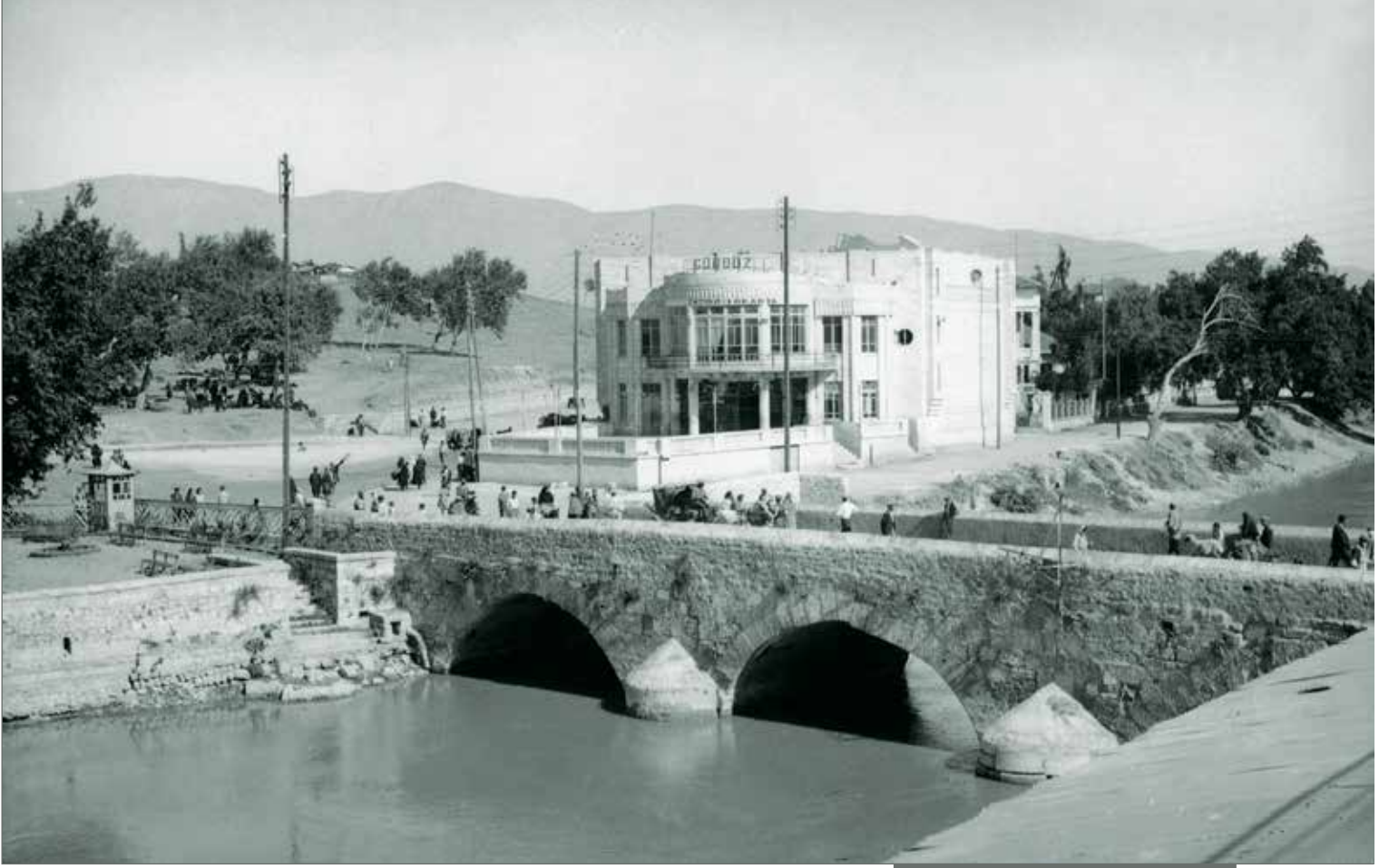
*Hatay Devleti döneminde
Türkiye Cumhuriyeti Baş
Konsolosluğu Binası.*

*Türk askerlerinin Hatay'a girişi...
5 Temmuz 1938.*

1940'lı yıllar... Köprü henüz tamir görmemiş. Köprü'nün kenarları kalın taş duvarlardan yapılmış. Kenar duvarların üst yüzeyi sivri şekilde örülmüş ve sıvanmış. Muhtemelen bu şekilde zaman içinde yapılan tadilatlardan biri. (Bkz. Şaul Cenuodioğlu rapörta)

AMPİR SİNEMASI

Ampir Sineması Hatay'ın Fransız işgali altında bulunduğu dönemde Hürriyet Caddesi'nde açılmış bir sinemadır.

"1933 yılında Rasim Adalı Köprübaşı'ndaki eski Belediye Hanı'nın yerine çağdaş bir sinema ve gazino binası inşa ettirmeye başlayacak, bina projesi Beyrut'tan getirtilen mühendis Leon Benjuda tarafından çizilen ve yapımı üç yıl süren bu inşaatın tamamlanmasından sonra Ampir Sineması'nı çalıştıran Jan Huri ve Nedim İspiridun Efendiler eski sinemayı kapatıp, yeni yapılan binadaki sinemayı kiralamışlardır. Ampir Sineması bu binada faaliyetine devam etmiştir. Daha sonraları Gündüz Sineması olarak değiştirilmiştir. Hatay'ın kurtuluş mücadelesi döneminde, Türk ordusunun Hatay'a giriş protokolünü, Fransızlarla anlaşarak hazırlayan ve Türkiye adına imzalayan Orgeneral Asım Gündüz'e izafeten 1938 yılında verilmiştir."⁸⁷

1940'lı yıllar.

Sol tarafta bekçi kulübesi (bu kulübede bekçi uzun yıllar görev yapmıştır.) ve Asi Nehri'ne inen merdivenler ve sağ tarafta Gündüz Sineması, onun da solunda mezarlardan arındırılmış Cebrail tepesi görünüyor.

⁸⁷ Nakip, B., "Eski Antakya'dan Görünümler Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler" Antakya Belediyesi Kültür Yayınları Şubat 2012 s.41

■ DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI ANTAKYA KÖPRÜSÜ

1940'lı yıllar... Asi yatağı.

CEBRAİL TEPESİ

Bugünkü Atatürk Caddesi'nin sol tarafında kalan, yıkılan Adliye binasının arkasındaki, Ali Rıza Efendi parkının bulunduğu tepe.

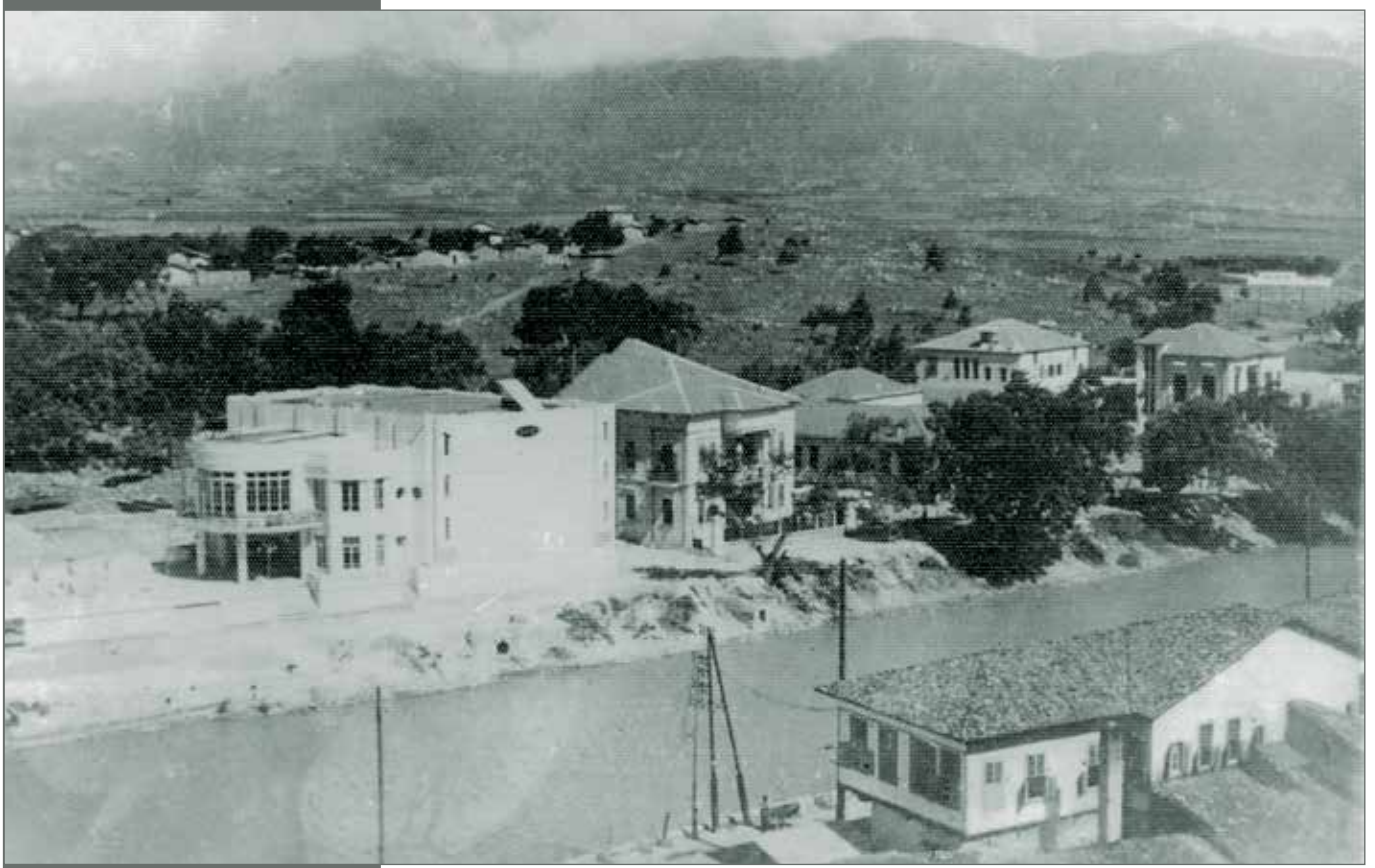
Kur'an-ı Kerim'in Yasin sûresinde bahsi geçen Habib Neccar olayında, Cebrail'in gökten inerek, haykırıyla bir şehrin halkını yok ettiğinden söz edilir. Cebrail A.S.'in yeryüzüne inerek yok ettiği halk Antakya halkı, gökyüzünden indiği yer de Cebrail Tepesi'dir.

1097 yılında Antakya'ya gelen Haçlı ordusunun da Türklerle bu tepede çarpıştığı bilinmektedir.⁸⁸

1940'lar. Köprüde henüz onarım yapılmamış. Köprü kenarları taş duvarlı. Sol tarafında Cebrail Tepesi.

⁸⁸ Nakip, B., "Eski Antakya'dan Görünümler Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler" Antakya Belediyesi Kültür Yayınları Şubat 2012 s.99

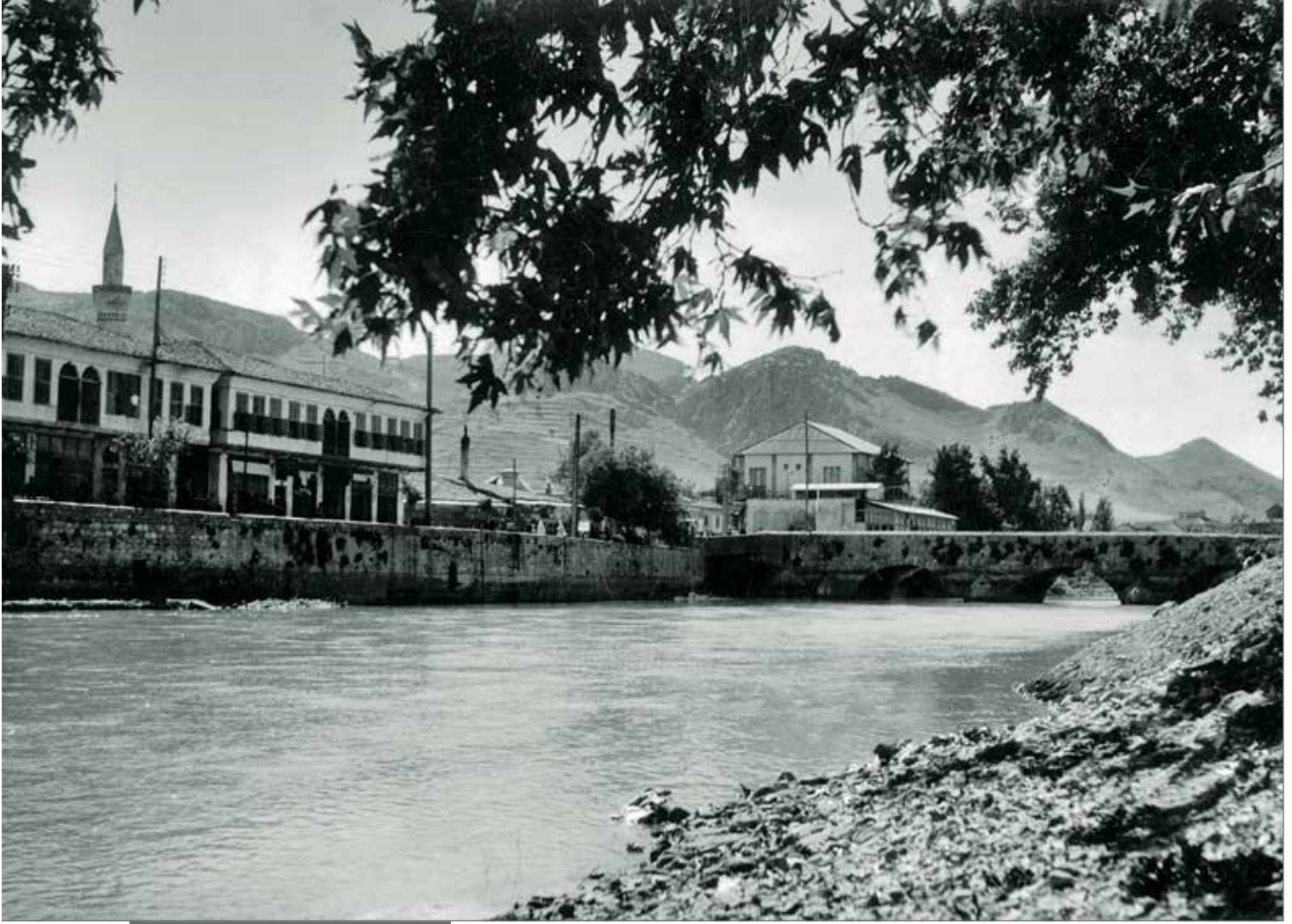
■ DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI ANTAKYA KÖPRÜSÜ

Asi Nehri'nin Ulu Cami tarafından çekilmiş bir fotoğrafı. Sırasıyla Gündüz Sineması, Adalı Konağı, Kız Enstitüsü görülüyor.

Asi Nehri'nin Habib Neccar Dağı tarafında, Asi Nehri kıyısındaki kahveler, dükkanlar görülüyor.

Asî Nehri'den bir görünüm.

ASİ NEHRİ

Lübnan Dağları ile Anti-Lübnan Dağları arasındaki Bekaa Vadisi'nde bu dağlara inen derelerin birleşmesiyle doğan, Suriye topraklarını geçip Etun bölgesinde Türkiye topraklarına giren, yaklaşık 30 km boyunca Türkiye-Suriye sınırında aktıktan sonra batıya dönen Kovsit yakınlarında Karasu ve Afrin Çayı'nın karışımından oluşmuş Küçük Asi ile birleşen, Antakya'nın ortasından geçip Samandağ'da bir delta oluşturarak Akdeniz'e dökülen ırmak.⁸⁹

⁸⁹ Nakip, B., "Eski Antakya'dan Görünümler Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler" Antakya Belediyesi Kültür Yayınları Şubat 2012 s.65

Asi Nehri'nin doğu kıyısından çekilmiş bir fotoğraf... Nehir zaman içinde islah edilmiş, yatağı daraltılıp, derinleştirilmiş.

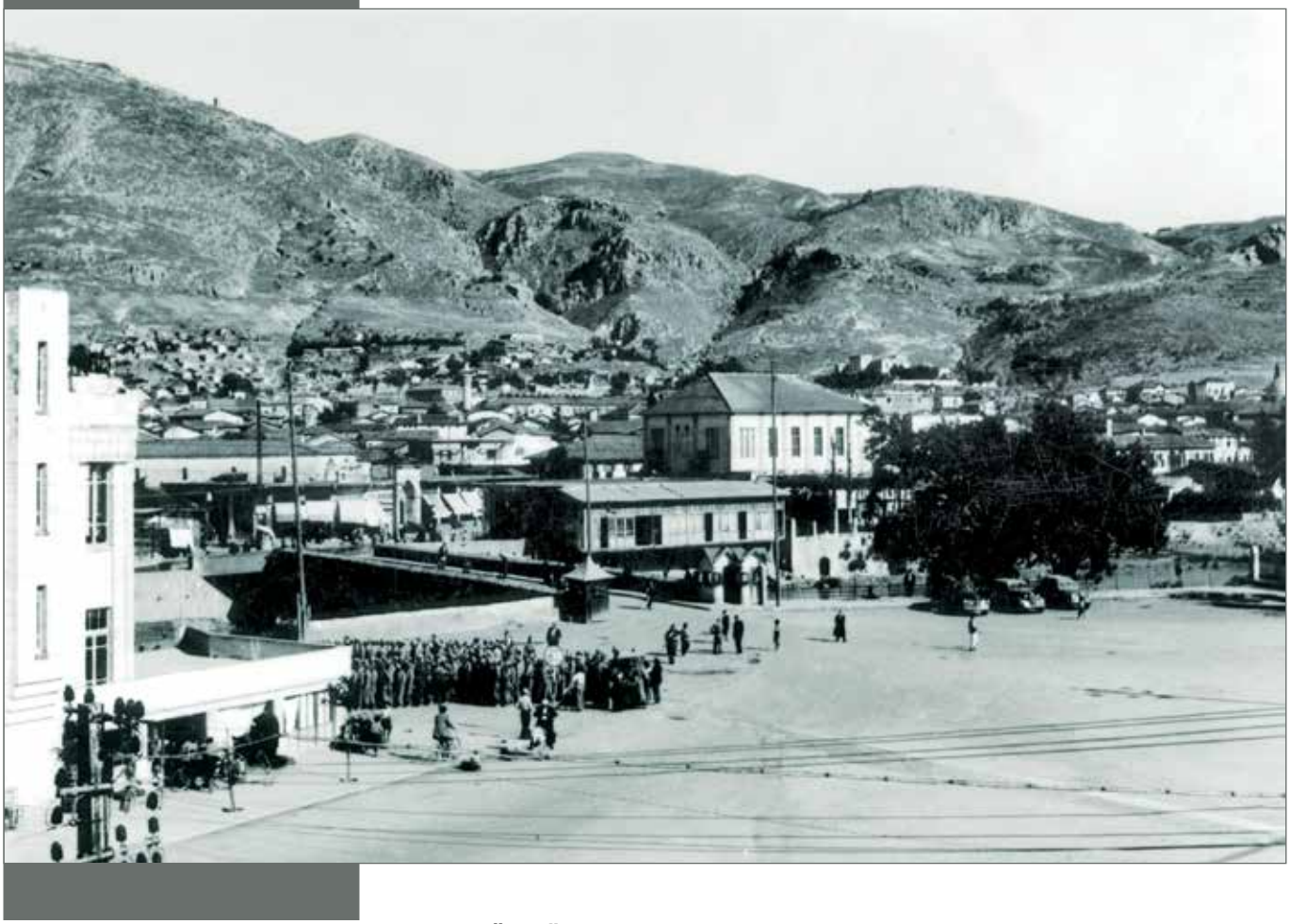
■ DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI ANTAKYA KÖPRÜSÜ

*1950'li yıllar.
Köprünün yan duvarları onarım
görmemiş. Gündüz Sineması
tarafında jandarma kulübesi
görülüyor.*

1950'li yıllar. Müzenin yanından çekilmiş bir fotoğraf.

*1950'li yıllar.
Köprünün hem sağ, hem sol
tarafında kulübe görülüyor.*

KÖPRÜBAŞI

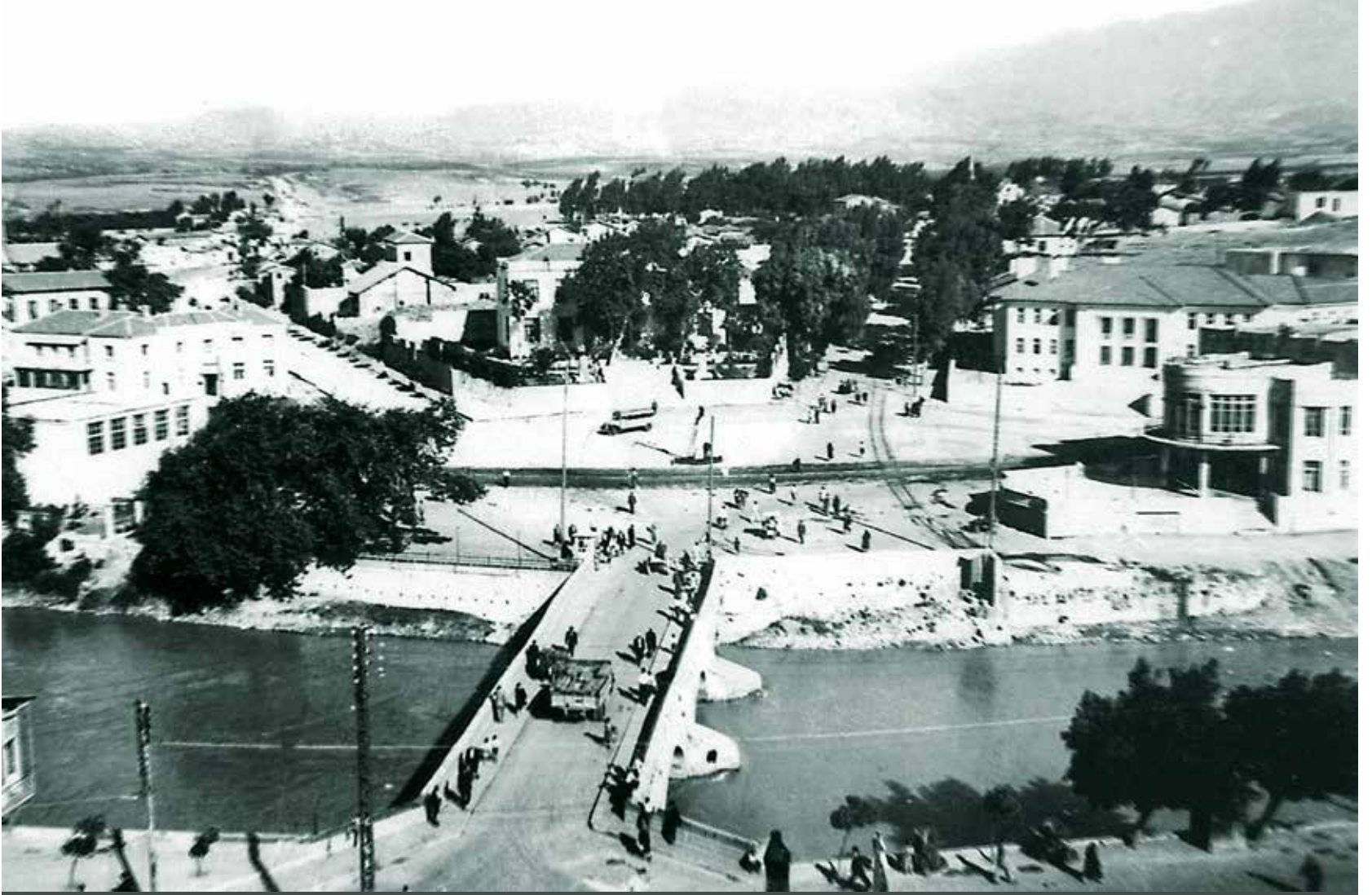
Antakya'nın orta yerinde, Asi Nehri üzerindeki eski taş köprü (Roma Köprüsü) ile köprünün doğu ve batı yönlerindeki Ulus ve Cumhuriyet Alanları ve de bu alanların yakın çevrelerindeki bölge. Köprübaşı yüzyıllardır olduğu gibi bugün de, hem konum hem de iş ve ticaret yaşantısı yönünden şehrin merkezi olma özelliğini taşımaktadır. Antakya'nın üç önemli karakteristiğini belirten şu tekerlemede Köprübaşı'nın adı en başta yer almıştır:

"Köprübaşı, Uzun Çarşı, Eve gelin, bulgur aşısı."⁹⁰

⁹⁰ Nakip, B., "Eski Antakya'dan Görünümler Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler" Antakya Belediyesi Kültür Yayınları Şubat 2012 s.187

1953. Köprüde tamirat yapılıyor.
Köprü duvarları yıkılmış. Geçici
korkuluklar yapılmış.
Köprünün sadece sol tarafında
kulübe görünüyor.

Cumhuriyet Alanı ve tarihî Antakya Köprüsü'nün Ulu Cami tarafından kuşbakışı görünümü.

1950'li yıllar.

Harbiye tarafından Asi Nehri ve Antakya Köprüsü görüntüsü.

1950'li yıllarda Antakya.

*Antakya Arkeoloji Müzesi (eski)
yönünden Antakya köprüsünün
görünümü. 1950'ler.*

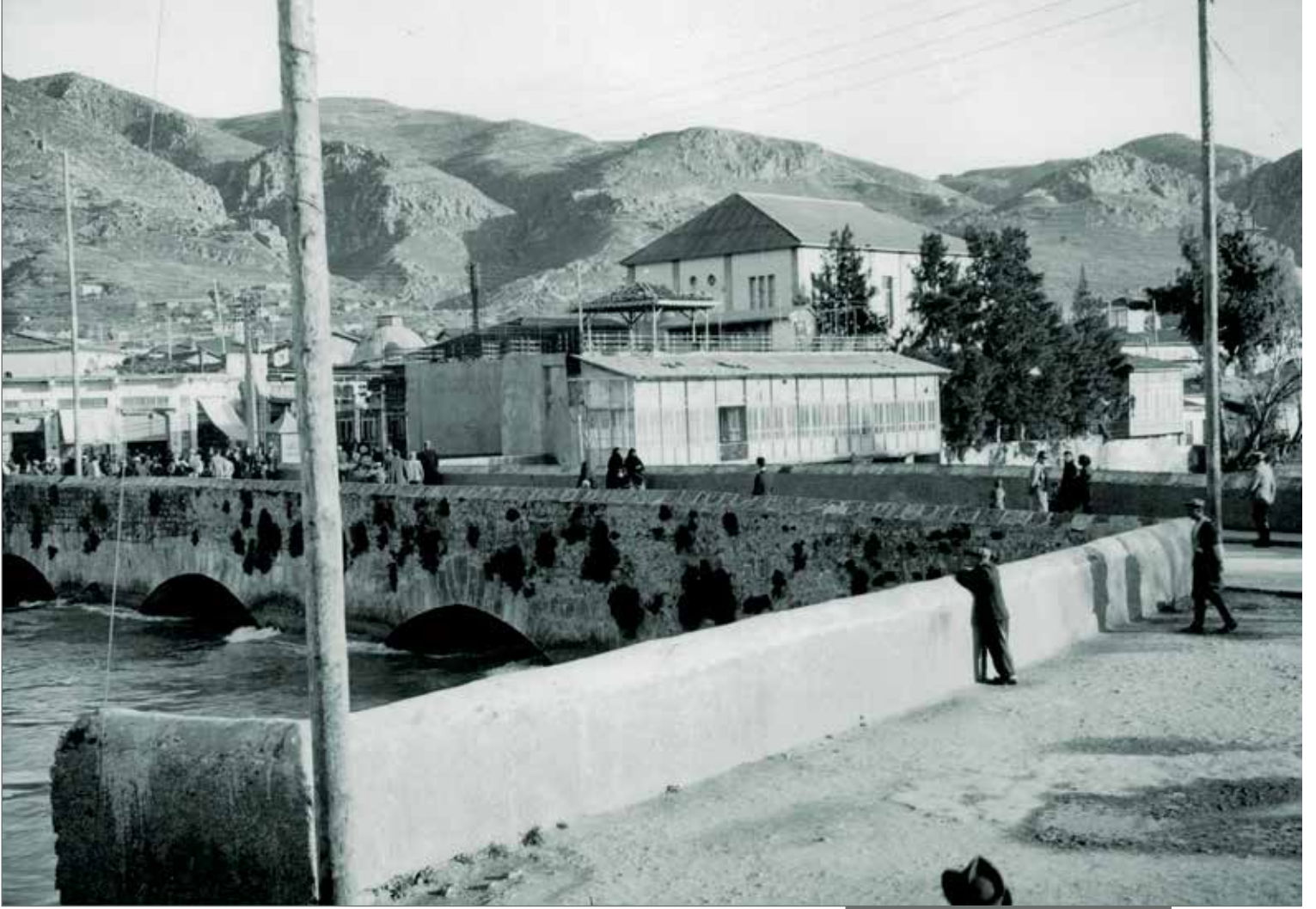

1950'li yıllar.

■ DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI ANTAKYA KÖPRÜSÜ

*1950'li yıllar...
PTT Binası, Gündüz Sineması.*

1950'ler... Asi'den akan suyun yoğun olduğu görülüyor.

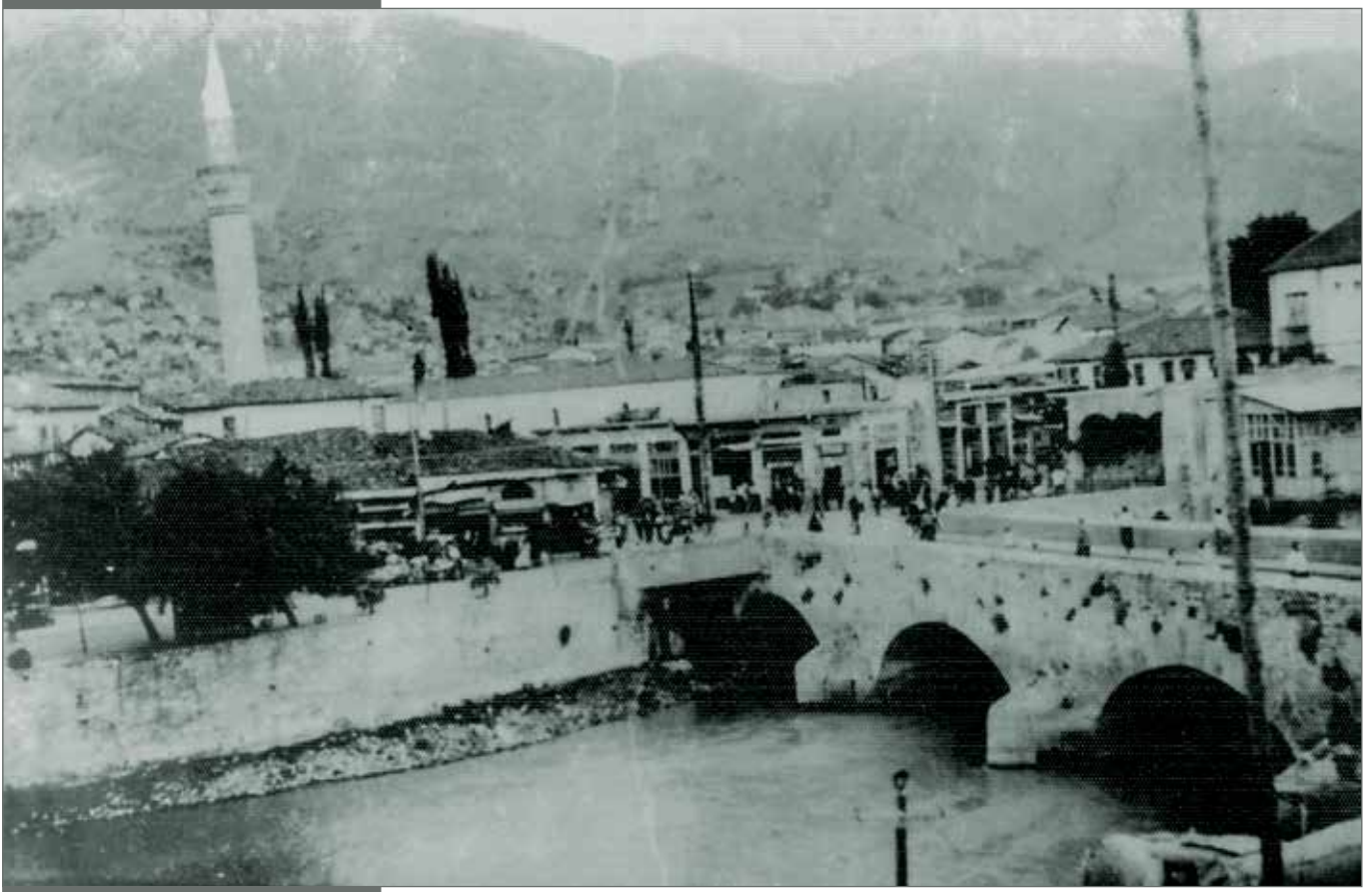

Arkeoloji Müzesi yönünden çekilmiş bir fotoğraf. Köprünün dört gözü de görünüyor ve Asi'deki su seviyesi oldukça yüksek.

Camlı Kahve'nin çatısından köprü, Gündüz Sineması, PTT binası.

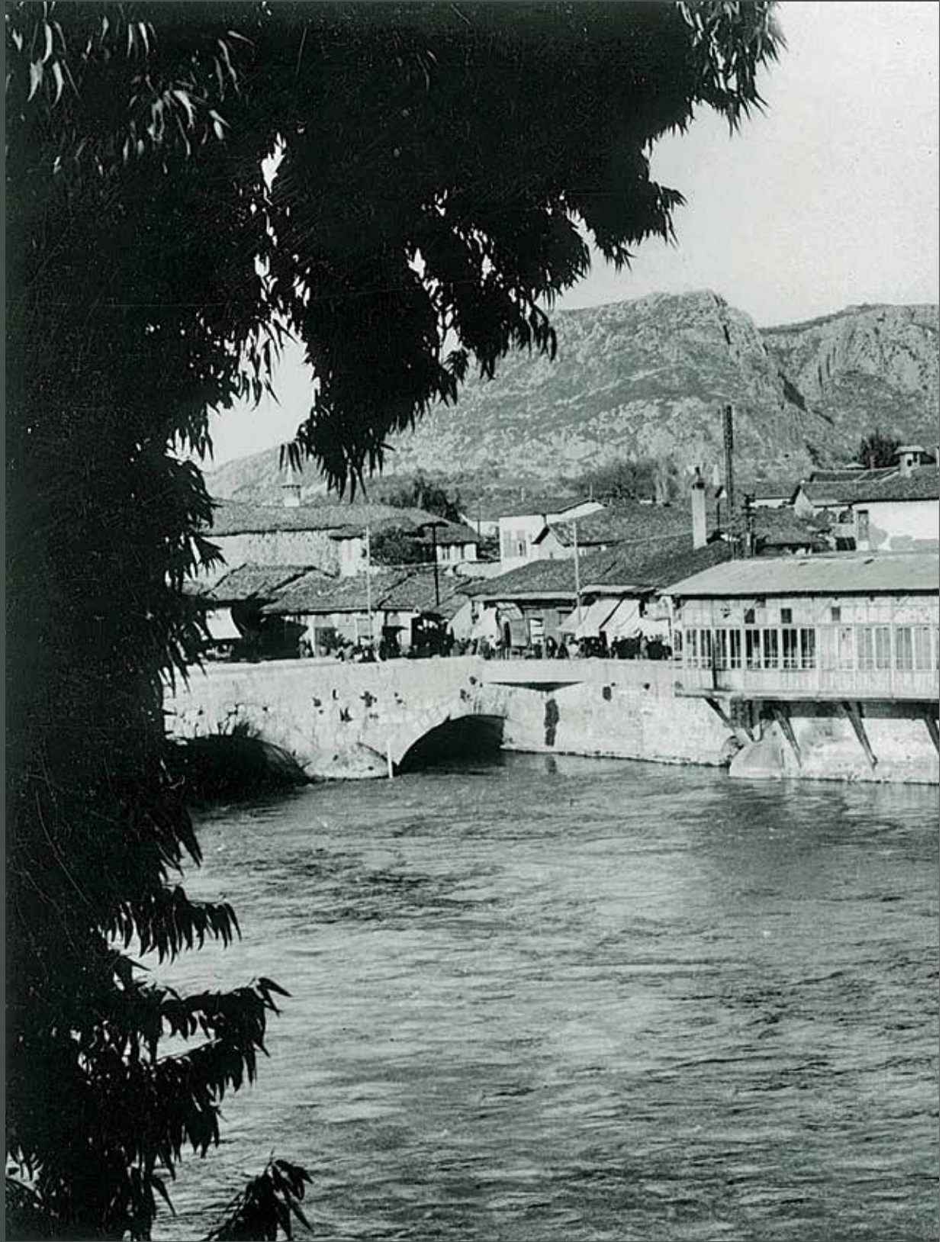
■ DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI ANTAKYA KÖPRÜSÜ

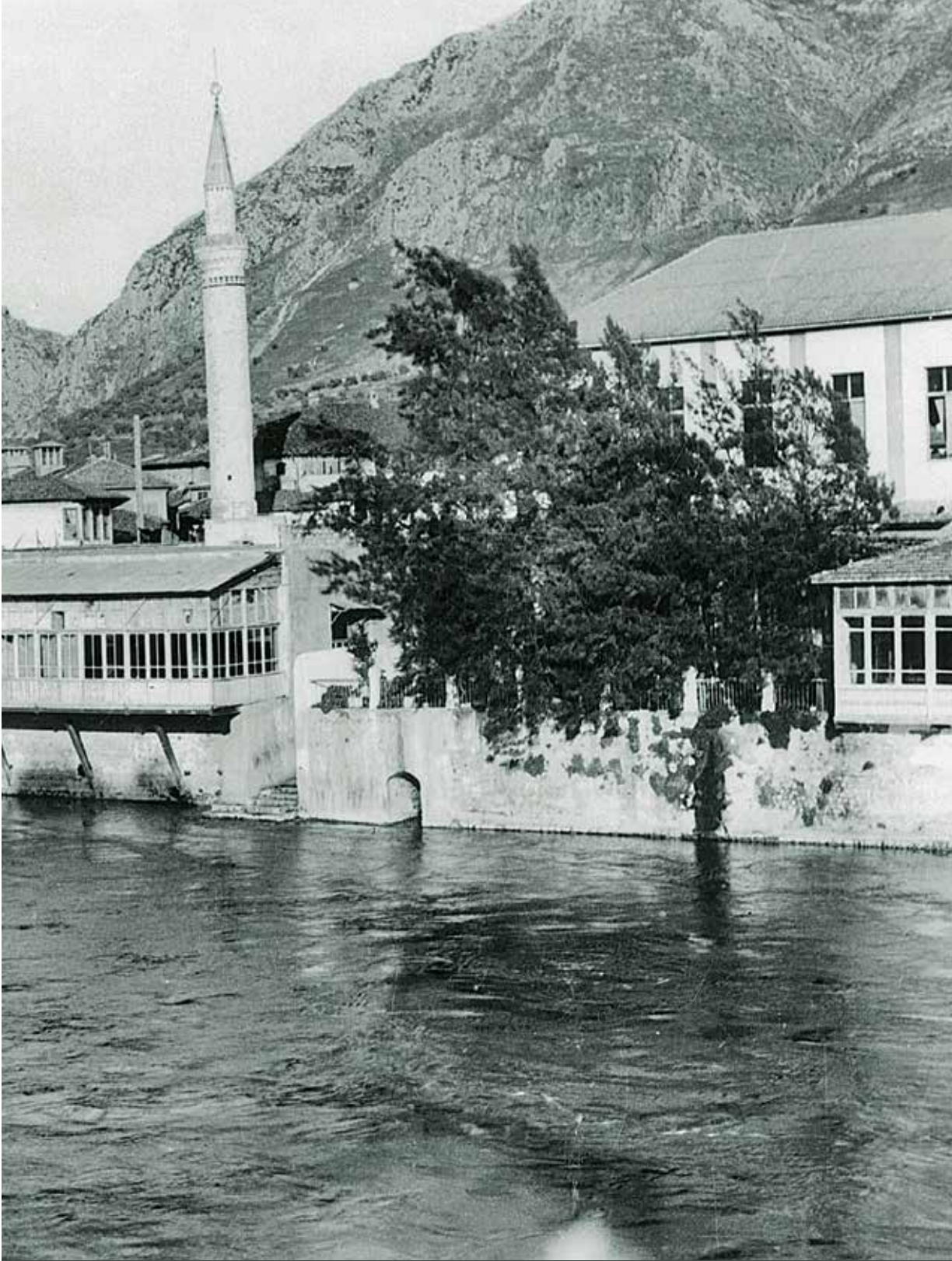

1950'ler... Şehrin yukardan çekilmiş bir fotoğrafı. Muhtemelen fotoğraf Gündüz Sineması'nın balkonundan çekilmiştir.

Asi Nehri ve Köprü.

Köprünün müze tarafından çekilmiş bir fotoğrafı. Ulu Cami ve önünde Camlı Kahve görünüyor.

Yeni yapılmakta olan Atatürk Alanı.

Atatürk Alanı düzenleme çalışmaları.

■ DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI ANTAKYA KÖPRÜSÜ

Atatürk Alanı düzenleme çalışmalarından bir fotoğraf.

Asım Gündüz Caddesi.
Gündüz (Ampir) Sineması'nın
yan cephesi. Adalı Konağı henüz
yapılmamış.

Antakya'nın doğu kıyısından kuşbakışı görünümü.

ATATÜRK ANITI

Cumhuriyet Alanı'nda 1963 yılında Hüseyin Anka Özkan tarafından yapımına başlanmış, 23 temmuz 1965 günü açılışı yapılmış bronz heykel.

ANTAKYA ARKEOLOJİ MÜZESİ

Müze, 1932 yılında Amerikalı ve Fransız kazı heyetleri tarafından başlatılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkan buluntuları değerlendirme ve saklama ihtiyacından doğmuş, önce burada bulunan ve 1932 yılında yeni binasına taşınan Antakya Sultanisi'nin (Lise) eski binasının üst katı depo olarak kullanılmış, 1934 yılında bu bina yıkılarak bugünkü bina yapılmıştır.⁹¹

Antakya'nın doğu kıyısından kuşbakışı görünümü sol tarafta müze binası görülüyor.

⁹¹ Nakip, B., "Eski Antakya'dan Görünümler Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler" Antakya Belediyesi Kültür Yayınları Şubat 2012 s.223

Asi Nehri ve Antakya'nın panoramik görüntüsü.

Atatürk Alanı düzenleme çalışmaları. Müze ve Ziraat Bankası, Valilik Binası görülen belli başlı binalar.

Hatay Devleti Başbakanlık Binası

BELEDİYE

Antakya belediye örgütünün bilinen ilk kuruluş tarihi 1815 yılına bilinmektedir.

Bugün Cumhuriyet Alanı'nda bulunan iki katlı binanın yapımı 1934 yılında Halefzade Süreyya Bey tarafından planlanmıştır.

Hatay Devleti döneminde üst katı başbakanlık ve maliye Bakanlığı olarak kullanılmıştır.⁹²

⁹² Nakip, B., "Eski Antakya'dan Görünümler Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler" Antakya Belediyesi Kültür Yayınları Şubat 2012 s.87

*Tarihî Antakya Köprüsü'nün
1960'lardaki görüntüsü.*

1960'lı yıllar Antakya.

KIZ ENSTİTÜSÜ

Atatürk Caddesi'nde eski Köprü Mektebi binasında 1941-1942 öğretim yılında açılıp, 1950'li ve 1960'lı yıllarda da kız öğrencilere öğretim vermiş Kız Meslek Lisesi.

Okul, Ayşe Fitnat Hanım Caddesi'ndeki yeni binasına taşınınca, 1968 yılından itibaren bir süre Ticaret Lisesi olarak kullanılmış, daha sonra da 1981 yılında yıktırılıp yerine Büyük Antakya Oteli inşa edilmiştir.

Kız Enstitüsü, ortaöğrenim çağındaki kızların eğitimine hizmet ederken, 1940'lı yıllarda okulun bünyesi içinde oluşturulan Akşam Sanat Okulu'nda yetişkin ev hanımlarına yemek, tatlı yapımı, dikiş v.b. ev işleri konusunda öğretim vermiştir.⁹³

⁹³ Nakip, B., "Eski Antakya'dan Görünümler Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler" Antakya Belediyesi Kültür Yayınları Şubat 2012 s.182

1960'ların sonu.

Köprü üzerinde "Çiğdem" otobüsü görünüyor. Henüz günümüz belediye otobüsleri yokken, Antakya'da ilk kez şehir dahili dolmuş otobüsü Abdülkerim Çiğdem işletmiştir. Bu yüzden, onun adına izafeten Antakyalılar otobüse Çiğdem adını takmışlardır.⁹⁴

⁹⁴ Nakip, B., "Antakya Ağız" Hatay Folklor Araştırmaları Derneği Yayınları Kasım 2004 s.80

■ DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI ANTAKYA KÖPRÜSÜ

1960'lar.

Gündüz Sineması'nın önü
Ana baba günü
Birazdan dağılır kadınlar matinesi
Kimse bilmez kimin kimi sevdiğini
İlk nerede düştük göz göze?
Köprü'nün üstünde mi?
Gündüz Sineması'nın önünde mi?
Yaz mıydı, kış mıydı?
Durgun muydu Asi'nin suları?
Aklanlı mıydı yoksa?
Al mıydı fistanın, ak mıydı?
İlk nerede düştük göz göze?
Son nerede? ⁹⁵

Abdullah Öcal.
Köprü'nün önünde çekilmiş bir fotoğraf. Münevver Öcal Albümünden.

SABAHATTİN YALKIN

**Siret Atahan Mimaroğlu -
Nail Mimaroğlu.**
Rezzan Parlar Albümünden.

⁹⁵ Sabahattin Yalkın, Yaza Yaşaya Derlemeler, Damar Yayınları Ankara 2006

■ DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI ANTAKYA KÖPRÜSÜ

KADİR AĞÖL ALBÜMÜNDEN
*Servet Akgöl, Kadir Akgöl,
Adnan, Olcay.*
Şehir Kulübü Karşısı, 4.4.1964

*Kadir Akgöl, Adnan, Olcay,
Servet Akgöl, Hayri*
Şehir Kulübü Karşısı, 24.9.1964

*Servet Akgöl, Adnan, Olcay, Hayri,
Kadir Akgöl.*
Şehir Kulübü Karşısı, 24.9.1964

*Nazime Atahan,
Siret Mimaroglu,
Fevzi Atahan.*

*Perşembeleri sergi pazar
Asi'den Meydan'a uzanan yollar
Artar Köprü'nün kalabalığı
Alan alır sebzesini meyvesini
Evin öte-berisini
Satan satar mevsimine göre
Biberini soğanını eriğini armudunu
Sütünü yoğurdunu
Perşembeleri rengarenk
Antakya'nın dar sokaklar⁹⁶*

SABAHATTİN YALKIN

*İsmet Atahan, Muhammed Atahan.
Rezzan Parlar albümünden.*

⁹⁶ Sabahattin Yalkın, Yaza Yaşaya Derlemeler, Damar Yayınları Ankara 2006

BELGELER IŞIĞINDA TARİHİ ANTAKYA KÖPRÜSÜ'NÜN YIKIM SÜRECİ

Amik Gölü'nün Kurutulması ve Projeler

Amik Gölü, anofel sivrisineğinin neden olduğu sıtma hastalığı ile mücadele etmek, Amik Ovası'ndaki tarım arazilerini taşkınlardan korumak ve tarım arazisi kazanmak amacıyla 1950'li yıllardan itibaren kurutulmaya başlanmıştır. Bu kurutma çalışmalarının iki aşamada gerçekleştirildiği görülür. Birinci aşamada daimi göl alanının, sulama suyu sağlamak ve taşkın zararlarını önlemek amacıyla bir rezervuar alanına dönüştürülmesi ve Karagöl ile Sarısu bataklık alanlarının kurutulması planlanmıştır. Bunun için daimi göl alanı bir sedde ile çerçeveslenecek ve gölü besleyen akarsuların Amik Ovası'ndaki yatakları kanallara alınarak suları doğrudan daimi göl alanına boşaltılacaktı. Bu kapsamda Afrin Çayı Kırıkhan-Reyhanlı yol köprüsünden daimi göl alanına açılan bir kanalla doğrudan göle ulaştırılmıştır. Afrin Çayı kanala alındıktan sonra ova tabanında oluşturduğu Karagöl Bataklığı kurumuştur.

Sarısu Bataklığı'nı besleyen Karasu Çayı'nın ova tabanındaki 18 km uzunluğundaki yatağı, 1954 yılında inşa edilen bir kanalla daimi göl alanına bağlanmıştır. Aynı zamanda Muratpaşa Deresi ve ovadaki birçok kaynağın suları, açılan Comba kanalı ile daimi göl alanına ulaştırılmıştır. Daha sonra Gölbaşı Gölü ve Muratpaşa Deresi'nin suları, Muratpaşa Deresi'nin eski yatağı doğusunda, 1955 yılında inşa edilen 21 km uzunluğundaki bir kanalla daimi göle ulaştırılmıştır. Açılan bu kanallarla Sarısu Bataklığı kurutulmuştur.

Gölü besleyen diğer akarsuların ova tabanında oluşturduğu bataklıklar da 1955-1960 yılları arasında bu akarsu yataklarının kanallara alınması sonucunda kurumuştur.”⁹⁷

Amik Ovası'nda sulama-drenaj-kurutma ve taşkın konularını içeren ilk çalışmalara 1940 yıllarında başlanmıştır. 18.8.1953 tarih ve 4/14222 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Amik Gölü'nde 85 m kotunun altında kalan yaklaşık 29.000 hektar alan 4373 sayılı Taşkın Sular Kanunu kapsamına alınmış, taşkınlara uğrayabilecek saha olarak tespit ve ilan edilmiştir. 1964-1966 yıllarında IECO (International Engineering Company Inc.) firması tarafından yapılan çalışmalar sonucunda “Amik Geliştirilmesi - Amik Gölü Projesi Teknik ve Ekonomik Fizibilite Raporu” düzenlenmiştir. Bu raporda Asi, Afrin, Karasu, Comba, Muratpaşa, ana tahliye kanallarının is-

⁹⁷ Hatay Döküman-Temmuz 1939

Amik Gölü

lahı ve Küçük Asi kanalının açılması ile ovadaki problemlerin asgariye indirilmesi önerilmiştir. Antakya kenti taşkınlarını önlemek için, kent çıkışına kadar Asi'nin yeniden düzenlenmesi planlanmıştır. Planlamada önerilen işler, 1969-1975 yılları arasında hazırlanan programlar doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.⁹⁸

Orta Ceyhan Projesi Menzelet Sulaması* raporunda belirtildiği üzere Asi Nehri taşkınlarında, Asi Nehri'nin çok fazla menderes çizmiş olması ve taban eğiminin çok düşük olması ana problem olarak görülmektedir.

Taban kotunun düşürülmesi sonucu Asi Nehri'nin ıslahı ve Asi Nehri'nin yeni bir kanalla Afrin'e bağlanması görüşülmüştür.

Mevcut Asi yatağının ıslahında yeni açılacak kanallarla mendereslerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Kamulaştırma büyük sorun olarak görülmekte, sanat yapıları çok ve bedelleri de yüksek olmaktadır. Ayrıca gelişmiş tarım alanlarının kamulaştırılması ve kayıp edilmesi gerekmektedir. Asi nehrinin yeni bir kanalla Afrin Nehri'ne bağlanması seçeneği çok daha ekonomik ve sorunsuz çıkmıştır.⁹⁹

** Orta Ceyhan Projesi Menzelet Sulaması: Toprak ve su kaynaklarının değerlendirilmesi amacı çerçevesinde hazırlanmış ve formülize edilmiş bir rapordur.*

⁹⁸ Amik Afrin Projesi Reyhanlı Barajı ve Sulaması Planlama Raporu, DSİ, (1990-1991)

⁹⁹ Orta Ceyhan Projesi Menzelet Sulaması Planlama Raporu, DSİ, (1985)

Amik Ovası'ndan bir görüntü.

DOKÜMAN

Elinizde bulunan bu eser, ne yalnız Hatay için neşredilmiş müstakil bir albümdür, ne de bu şirin yurt parçasının ana yurda katılmadığını kutlulamak gibi sadece güzel bir histen doğmuştur.

Bu eser, esasen çıkmağa hazırlanmış olan DOKÜMAN mecmuasının ilk sayısından başka birşey değildir. Bu ilk sayının Hatay olması mes'ut bir rastlayıştan ibarettir.

DOKÜMAN, ilk olarak Türkiye vilâyetleri için sayılar neşretmek üzere hazırlanmıştı. Fakat 23 Haziran 1939 da Fransa ile yapılan anlaşmanın imzası, bir Hatay sayısı çıkarmak zaruretini doğurdu, 1 inci sayıyı Hatay'a hasrettik. Bu suretle mevcut hazırlıklarımızın ve neşriyat plânımızın dışına çıkarak çok kısa bir zamanda yeni bir sayı meydana getirmek zorunda kalmış olduğumuzdan ilk sayımızı maalesef istenilen mükemmeliyette olamadı.

DOKÜMAN'ın bundan sonraki sayılarının da (mükemmel) olacağını iddia edemeyiz. Biz sadece, mütevacı sayılarımızla korkunç bir yokluğu gidermeğe ve millî kütüphanenin bir eksikğini tamamlama yolunda cehit sarfına karar vermiş bulunuyoruz.

(Memleketi tanıma ihtiyacı) Türk vatanseverlerinin önünde en büyük içtimel mesele olarak hâlâ duruyor. Tanzimat, ıslahat, garplılığa, muasırlaşma ve çeşitli devrim cehitleri memleketi tanıma işinden önce geldiğindendir ki yüz yıl emeklemekten, bocalamaktan kurtulamamışız.

DOKÜMAN, memleketi tanıma işini mi başaracaktır? Hayır, böyle bir iddia da yoktur. DOKÜMAN, memleketi tanıma işini başaracak sosyal ilme belki biraz malzeme hazırlyacaktır.

DOKÜMAN, herşeyden evvel yetişmekte olan neslin sevgileri ile beraber onların ölçülü dikkatlerini memlekete, millî kuvvetlerin kaynaklarına çekmeğe çalışacaktır. DOKÜMAN, gençlerin, okulların kütüphanelerinde bir temel eser ve uyanık halklarımızın ellerinde yurdu, millî varlıklarımızı tanıma kılavuzu olmağa çalışacaktır.

Büyük kurtuluş günlerinde, o çetin savaş yıllarında resmî makamların ele alarak bir müddet yürüttükleri bu işi başarmak cesaretini biz bugün kendimizde buluyorsak, bunda asıl güvenimiz, bize müzahir olacak bir yazıcı kadrosunun meydana gelmiş olması ve memleketin böyle bir esere şuşamış bulunmasıdır.

TAHSİN DEMİRAY

H A T A Y

(DOKÜMAN, Sayı : 1)

Yazı, fotoğraf, resim ve notlar vermek suretile bu sayının meydana gelmesinde doğrudan doğruya emek sarfeden zatlarla, kalem muhsullerinden ehemmiyetli surette istifade edilen muharrirlerin ve eserin tertibinde bilfiil çalışan arkadaşların isimlerini buraca şükranla kaydediyoruz :

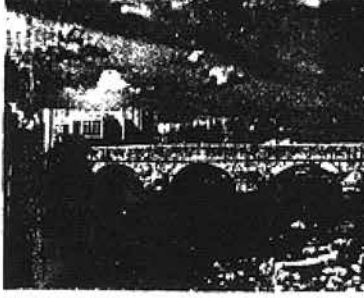
Ethem Menemencioglu Profesör Y. Tedrisat Umum Müdürü	İsmail Habib Edebiyat Muallimi Muharrir	İsmail Müştak Merhum Siirt sayısları Muharrir
Faik Türkmen Hatay Devleti Maarif Vekili Muallim, Muharrir	Sadık Antakya Belediye Reisi	Hamdi Selçak İskenderun Halkevi başkanı
Reşat Ekrem Koçu Tarih Muallimi, Muharrir	Mümtaz Faik Ulus gazetesi yazı işleri Direktörü	Ahmet İstanbul Üniversitesi Coğrafya Doçenti
Behçet Cantok Ressam, Harita desinatörü	Hilmi Foto Muhabiri	Tahsin Demiray Umumî neşriyatı idare eden

Bastırıp yayan : TÜRKİYE YAYINEVİ, İstanbul Ankara caddesi : No. 36 - Temmuz, 1939. Basıldığı yer : Türkiye Basımevi, İstanbul.

Tarihî Antakya Köprüsü'nün Kayıtlı Eski Eser Fişi

İli: Hatay

ESKİ ESER FİŞİ

Eski eserin adı: <u>Köprü</u>	
Bulunduğu yer: <u>Cumhuriyet alanı ile İnönü Caddesi arası - Antakya</u>	
Yapıldığı tarih: <u>M.S. IV asır</u>	
Onarıldığı tarih: <u>Muhtelif tarihlerde</u>	
Yapıran: <u>Roma İmparatorlarından Diocletian</u>	
Mimarı: <u></u>	
Kitabesi varsa mahiyeti: <u>Yoktur</u>	
Bugünkü durumu: <u>Şehrin başlıca köprüsüdür...</u>	
Sahibi: <u></u>	
Mimarlık vasfı: <u>Dört gözlüdür. Döşeme ve kenarlarından medası Romadır.</u>	
Netice: <u>Korunması lâzım gelir.</u>	KROKİ
2517 / 1952	Tescilli yapan Hatay Müze Müdürlüğü Onandır Ruki Tekun

Hatay Arkeoloji
Müzesi Kayıtları

f-Habib Nacar:Bu cami hakkındaki tarihi malûmata göre bidayette Grek-Romen tarzında inşa edilmiş bir mabet olup,bilâhare bu mahalde bir kilise vücutte getirilmiş ve bu kilise de İslâmların Antakya'yı zaptından sonra camiye tahvil edilmiştir Bu caminin bitişiğinde bir yer altı mezarı mevcuttur.Burada Azizlerle İslâmiyetin neşir ve tamiminde çalışmış olan Habib Nacar namında bir zatın başı mevcut olup gövdesi de Silpius dağı üzerinde bulunduğu cihetle halk arasında mezkûr dağa da Habib Nacar dağı ismi verilmektedir.

Caminin tarzı mimarîsi orta zamanda inşa edilen kilise tarzı mimarîsine benzemektedir.Minare ise,17 nci asrın stilinde yapılmış,alt kısmı şark,üst kısmı Marok sistemindedir.

g-Büyük Cami:Bu cami hakkında da edinilen malûmata nazaran Kahunî zamanında inşa edilmiş olmasına rağmen tarzı mimarîsi orta zaman tarzı mimarîsine benzemektedir.Minare,bir yer sarı sırtısı neticesi yıkılmış olup 1117 de yeniden ayrı bir yerde yapılmıştır.

Gerek bu cami,gerekse Habib Nacar bundan 70 sene evvel vukua gelen yersarsıntısından harap olmuşlarsa da halk tarafından tamir edilmiştir.Yalnız büyük cami eskisine nazaran küçültülerek meydana getirilmiştir.

h-Trajan Akvedüğü:Halk arasında Memekli köprü namı verilen bu su kemeri Romalılar zamanında Harbiyeden gelen suyu ya şehre nakletmek için veyahut bu civarda bulunan bir hamamın suyunu temin etmek maksadıyla meydana getirilmiş olması muhtemeldir.

i-Köprü:Aslen mevcut olan bu köprü,Roma imparatorlarından Diocletien(m.s.280-305) zamanında yeniden yaptırılmış ve surla muhat olan şehrin muayyen kapılarından biri de bu köprünün bulunduğu mahaldedir,fakat vukua gelen yer sarsıntılarının neticesi şehrin surları harap olduğu gibi bu köprü kapısı da tamamen harap olmuş,bilâhare geliş güzel tamir edilerek hali hazır şeklini almıştır.

j-Cebrail tepesi:Antakyayı zapta gelen Haçlıların 1097 de Türklerle bu mahalde yaptıkları meydan muharebesinde her iki taraf fazla zayıf vermiş ve neticede Haçlıların takviye edilmesi yüzünden Türkler kaleye köprü istikametinden ricat etmişlerdir.Bu sebeple mezkûr mahal tarihi bir kıymeti haizdir.Burası hali hazırda eski bir mezarlıktır.

2-Şehir dahilindeki tarihi eserlerin tekâsûf ettiği arkeolojik mîntika sureti umumiyede ekli haritada mailen çizilen kırmızı çizginin solundaki kısımdır.Ve Princeton Üniversitesi tarafından yapılan hafriyat bu mîntika dahilindedir.

3-Köprünün muhafazası hakkında:Yuka rıda arzedildiği veçhile aslen mevcut olup Diocletien zamanında yeniden yaptırılan bu köprünün üzerinde başı kırılmış bir kartâl kabartması mevcuttur.Bu köprü son defa vukua gelen(yetmiş sene evvel) büyük yer sarsıntısından harap olmuş ve yeniden tamir edilmişse de hali hazır vaziyetine göre aslı muhafaza edilmemiştir.Bilhas sa gelişi güzel tamir görmekle aslını kaybetmiş bir haldedir Bununla beraber tarihî bir Eser olması dolayısıyla muhafaza edilmesi kanaatindeyim.

Şehir dahilinde diğer cami,han,çeşme,mescit,kilise gibi eserler mevcutsa da bunlar hakkında henüz tetkikat yapılmaktadır,netice ayrıba bildirileceğini saygılarımla arzederim.

Müze Müdürü
Ruhî Tekan

Aslı gibidir.

Hatay Arkeoloji Müzesi Kayıtları

**Antik dönemde kartala, güneşe gözlerini kırpmadan bakabilmek ve insanın ulaşamayacağı yerlere gidebilmek gibi özellikler atfediliyordu ki bu özellikler onun pek çok imparatorun simgesi haline gelmesine neden olmuştur. Bugüne yalnızca bazı parçaları ulaşabilmiş olan bir babil tabletinde Tanrı Etana'nın gökyüzüne bir kartalın sırtında çıktığı anlatılır. İsa sonrası Roma'da, imparator gömülürken bir kartalı havaya salmak adet olmuştur; çünkü kartal aynı zamanda tanrılara doğru yükselen ölünün ruhunu temsil ediyordu.¹⁰⁰*

Yazarın notu: Kartal, Roma İmparatorluğu'nun simgesidir. Tarihî Antakya Köprüsü'nde yer alan kartal figürü, köprünün tarihini kuşkuya yer bırakmayacak şekilde belirtmektedir.

¹⁰⁰ <https://eksisozluk.com/kartal-sembolu--1204042>

Köprünün Yıkım Kararı İle İlgili Yazışmalar

T.C
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü

Şube: Anıtlar
Sayı: 732.32.Ç OI780
Konu:Asi Nehri üzerinde
bulunan Roma köprüsü hk.

Ankara
27.Mart.1969

ANTAKYA VALİLİĞİNE

İliniz Asi Nehri üzerinde M.S.III. asır sonralarında inşa edilen tarihi Roma Köprüsünün bu günkü durumunu belirten detaylı fotoğraflarının ilgililere iletilmek üzere Bakanlığımıza gönderilmesi lüzumu görülmüştür.

Bilgi edinilmesini ve gereğinin tezelden yapılması hususunun ilgililere tebliğini rica ederim.

Milli Eğitim Bakanı a.
Hikmet Gürçay
Eski Eserler ve Müzeler
Genel Müdürü

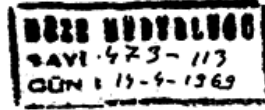
T.C
HATAY VALİLİĞİ
MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ
(Halk Eğitimi Başkanlığı)

A n z t a k y a
14/Nisan/1969

Sayı: 473.I) 7007
Konu: Asi Nehre üzerinde
bulunan Roma Köprüsü
hk.

Antakya Müzesi Müdürlüğüne

Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünün 27.3.1969 Gün ve 732.32.Ç.:1780 sayılı yazıları yukarıya çıkarılmıştır.
Emre göre hareket edilmesini önemle rica ederim.

Mehmet Üstüner
Halk Eğitimi Başkanı
Milli Eğitim Müdürü a.

GÖRÜLMÜŞTÜR
GÜN :

f.ç.14.4.969

473-139

17.Nisan.1969

Asi nehri üzerinde bulunan
roma köprüsü hk.

Millî Eğitim Müdürlüğüne

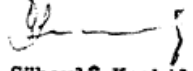
Antakya

İLGİ: 14.Nisan.1969 gün ve 473.1/7007 sayılı yazınız:

İlimiz Asi Nehri üzerinde, M.S.III.Asır sonlarında inşa edilen tarihi
Roma köprüsüne ait 2 adet fotoğraf Bakanlığa gönderilmek üzere ekli olarak
arzedilmiştir.

Gereğini bilgilerinize sunarım.

E K L E R :
EK-1 (2 fotoğraf)

Süheylâ Keskil
Müze Müdürü

17.4.1969 O.Ş.

Hatay
Arkeoloji
Müzesi
Kayıtları

T. C.
MILLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü

Şube: ANITLAR

7877

Sayı : 732.32.Ç.-
Konu : Antakya'da Asi nehri
üzerinde bulunan tarihi
taş köprü hk.

Ankara
11 1969
6 Kasım 1969

HATAY MÜZESİ MÜDÜRLÜĞÜNE

ANTAKYA şehrinde Asi nehri üzerinde bulunan tarihi taş köprü hakkında, Gayrimenkül Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunca ittihaz olunan 18.10.1969 tarihli ve 5000 sayılı kararın bir örneği ilişikte gönderilmektedir.

Mezkûr kararda (Söz konusu köprünün muhafazası hakkında evvelce Kurulumuzun aldığı kararın değiştirilmesi için verilen izahatı tamamlayıcı (fotoğraf, harita ve imar planı gibi) belgelerin istonmesine karar verildi) denilmektedir.

Bilgi edinilmesini ve gereğinin buna göre ifasını önemle rica ederim.

Eki :
1 adet karar örneği

DAĞITIM :
Gereği için :
-DSİ Genel Müdürlüğüne, ANKARA
(İlgi:a) 21.7.1969 tarihli ve Proje
ve İnş.D.Şşk.lığı ifadeli
520/6-5299 sayılı yazınız.
b) 20.8.1969 tarihli ve 732.32.Ç.-
6098 sayılı yazımıza ektir)

Bilgi için :
-Hatay Valiliğine
(İlgi: 25.7.1969 tarihli ve 732.32.Ç.-
5416 sayılı yazımıza ektir)
-Hatay Müzesi Müdürlüğüne
(İlgi: 25.7.1969 tarihli ve 732.32.Ç.-5416
sayılı yazımıza ektir)

3.11.1969 Tİ/RK.

MILLİ EĞİTİM BAKANI Dr.
Mehmet Güder
Kültür Müsteşarı Yardımcısı

MILLİ MÜHÜRLEME
SAYI : 473-315
GÜN : 11-11-1969

GÖRÜLMÜŞTÜR
20/11/69

Hatay
Arkeoloji
Müzesi
Kayıtları

T.C.
MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Gayrimenkul Eski Eserler ve
Anıtlar Yüksek Kurulu

K A R A R

Toplantı Yeri: İ S T A N B U L

Toplantı No ve Tarihi : 191-17/X/1969
Karar No ve tarihi : 5000-18/X/1969

Antakya'da Asi nehri üzerinde Roma Devri Köprüsü hakkında Kurulumuzun 13.VI.1969 tarih ve 4745 sayılı cevap teşkil eden Millî Eğitim Bakanlığı'nın 20.8.1969 tarih ve 732.32.Ç.-6098 sayılı yazısı ve ilgiliklerini okundu, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Y. Mühendislerinden Ali Demirtaş'ın bu konudaki izahları dinlendi ve müzakkeresi yapıldı:

Söz konusu köprünün muhafazası hakkında evvelce Kurulumuzun aldığı kararın değiştirilmesi için verilen izahatı tamamlayıcı (fotoğraf, harita ve imar planı gibi) belgelerin istenmesine karar verildi.)

Başkan Y.
Orhan Alsaç

Başkan Vekili
Orhan Alsaç

Üye Akok(Mahmut) Üye Aktepe(Münir) Üye Akozan(Peridun) Üye Akurgal(Ekrem)
Bulunmadı Bulunmadı

Üye Alsaç(Orhan) Üye Eldem(Sedad H.) Üye Eyice(Semavi) Üye Gökbilgin(Tayyip)
Bulunmadı

Üye Kuban(Doğan) Üye Kuran(Abdullah) Üye Öz(Tahsin) Üye Söylemezoğlu(H.Kemali)

Üye Tunalı(Ismail) Üye Yenen(Mithat) Üye Eski Eserler ve Müzeler Gn.Müd. Hikmet Gürçay Üye Vakıflar Genel Müdürü Feramız Berkoç
Bulunmadı

SÜRETİNİN AYKIRI.

8 Kasım 1969
M. L. O.
KARAR ROĞLU
Yüksek Mühendis-Mimar
Anıtlar Şubesi Müdürü

Karşılıklı
M. L. O.

Hatay
Arkeoloji
Müzesi
Kayıtları

Yıkım Kararı

T. C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESERLER ve ANITLAR
Yüksek Kurulu

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi : 194 - 9.1.1970
Karar No. ve Tarihi : 5308 - 10.1.1970

Toplantı yeri : İstanbul

Hatay Antakya şehrinde İsi nehri üzerindeki Köprü hakkında Kurulumuzun 18.X.1969 tarih ve 5000 sayılı kararına mevap olan J.B.İ. Genel Müdürlüğünün 2.XII.1969 tarih ve 3676 sayılı yazını okundu, ilişkileri incelendi, müzakeresi yapıldı:

(Bu baskınların başka şekilde sölemediyeceği bildirilmekte olduğundan ve bu sebeple kazanılmış İmik Ovası arazisi ile Antakya şehrinin selâmeti bakımından söz konusu tarihi köprünün feda edilmesi zaruri olduğu anlaşıldığından kaldırılmasına dair teklifin kabulüne karar verildi.)

Orhan Alaç

Münir Aktepe

BAŞKAN

BAŞKAN VEKİLİ

Oye
Akak (Mahmut)

Oye
Aktepe (Münir)

Oye
Aksozan (Feridun)

Oye
Akurgal (Ekrem)

Oye
Aırsac (Orhan)

Oye
Eldem (Sedad H.)

Oye
Eyice (Semavi)

Oye
Gökbiğiz (Tayyip)

Oye
Kuban (Doğan)

Oye
Kuran (Apostullah)

Oye
Öz (Tahsin)

Oye
İöylemezoğlu (H. Kemal)

Bulunmadı

Bulunmadı

Oye
Tunali (İsmail)

Oye
Yanan (Mithat)

Oye
Eski Eserler ve Müzeler
Genel Müdürü

Oye
Yakıflar Genel Müdürü

Hikmet Gürçay

Feramız Berkol

Hatay
Arkeoloji
Müzesi
Kayıtları

Antik Çağ'da yapılan köprünün yıkımı.

■ DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI ANTAKYA KÖPRÜSÜ

Köprü yıkımı öncesi nehrin iki yakası arasında geçici yaya köprüsü yapılıyor. Yeni köprü'nün yapımı tamamlandığında bu yaya köprüsü oradan sökülerek bu günkü Atatürk Parkı ile Büyük Park arasına monte ediliyor.

Köprü yıkımı esnasında geçici yaya köprüsünden iki yaka arasında ulaşım sağlanıyor.

17. 03. 2008

Sayın Cumhurbaşkanım

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Antakya Meslek Yüksekokulunda öğretim görevlisi olarak çalışmaktayım. Uzmanlığım işletme - pazarlama konusundadır. Antakyalı olmam ve tarihe olan özel ilgim dolayısıyla "Antakya Köprüsü" olarak adlandırığımız tarihi Roma Köprüsü'nün tarihi geçmişi ve yıkım tarihine kadar geçirmiş olduğu dönemlerle ilgili olarak beş yıla yakın bir zamandır araştırma yapmaktayım. Çalışmanın amacı Antakya'da kentsel değerleri korumaya ve geliştirmeye yönelik bilinç oluşturmaktır.

Antakya Köprüsü'nün yıkım tarihinde Başbakanımız olmanız, uzun yıllar D.S.İ. Genel Müdürü olarak görev yapmanız ve konunun uzmanı olmanız dolayısıyla sizin bilgi ve görüşlerinize ihtiyaç duymaktayım. Konu ile ilgili her türlü bilginiz çalışmamda değer katacaktır. Çalışmamın konu başlıklarını ek dosyada gönderiyorum. Eğer randevu talebimi uygun görür ve vakit ayırebilirsanız sizinle görüşebilmeyi çok isterim. Görüş ve önerileriniz benim için çok kıymetlidir.

Derin saygılarımla, arz ederim.

Elif Ovalı

TÜRKİYE POSTALARI

APC ACELE POSTA SERVİSİ
EXPRESS MAIL SERVICE

No. 2701108	Tarih/ Date 18.03.08	Saat/ Hour 18.00	Ağırlık/ Weight (Gr.) 51	Çevre Postage TL
Ödeme şekli Cash - on - Delivery amount		Sigorta Bedeli (Kamusal Değer) Insured Value		Özel İşaretler Special indications
Rakamla Figures Yazıyla Words	TL	Rakamla Figures Yazıyla Words	TL	Abonun Telefonu Addressee's telephone
<p style="text-align: center;">SÜLEYMAN DEĞERLİ</p> <p style="text-align: center;">S. CUMHURBAŞKANLIĞI</p> <p style="text-align: center;">KURUMU ANKARA</p>				
<p>Posta kodu: Postcode</p>				
Gönderici İmzası Signature of the sender		Mühür Stamp		
<p>www.ptt.gov.tr</p> <p>Stok No. 150.0001, 1651 (3x25 Tls) 2003</p>				

ACELE POSTA SERVİSİ / EXPRESS MAIL SERVICE

APS ADRES ETİKETİ VE ALINDI

ADDRESS LABEL AND CUSTOMER RECEIPT OF EMS ITEM

* Yazım Sayın Cumhurbaşkanımıza ulaştığı halde cevap alamadım.

Geç gelen itiraf

3 Şubat 1998, Hürriyet Gazetesi/Yaşam bölümünde Demirel'den çevre itirafı:

“Cumhurbaşkanı doğayı korumak için şeref sözü verdi. Dünya Sulak Alanlar Günü'nde düzenlenen toplantıya katılan Demirel, “Sınırları olduğu gibi, başta doğa ve yaşanabilir çevre olmak üzere, ülkenin tüm değerlerini şerefimiz, namusumuz yaparak koruyacağız” dedi. Çevre Bakanlığı ile Doğal Hayatı Koruma Derneği'nce dün düzenlenen “Dünya Sulak Alanlar Günü” toplantısına katılan Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, insanoğlunun doğayı ne denli tahrip ettiğinin çok geç farkına vardığını belirtti. Kendisinin de doğaya büyük zarar verdiğini itiraf eden Demirel, yerküre için tehlike çanları çalmaya başlayınca “Sürdürülebilir Kalkınma” kavramının ortaya atıldığını söyledi. Demirel, “İnsanoğlu doğadan yararlanırken, doğanın verebildiği kadarını alma kuralına uyarsa, küreyi 'ölü küre' haline getirmesin. Aksi halde, kendi nesli de tehlikeye düşer” dedi. Doğru kavramın “sulak alanlar” değil, “ıslak alanlar” olduğunu anlatan Demirel, şunları söyledi:

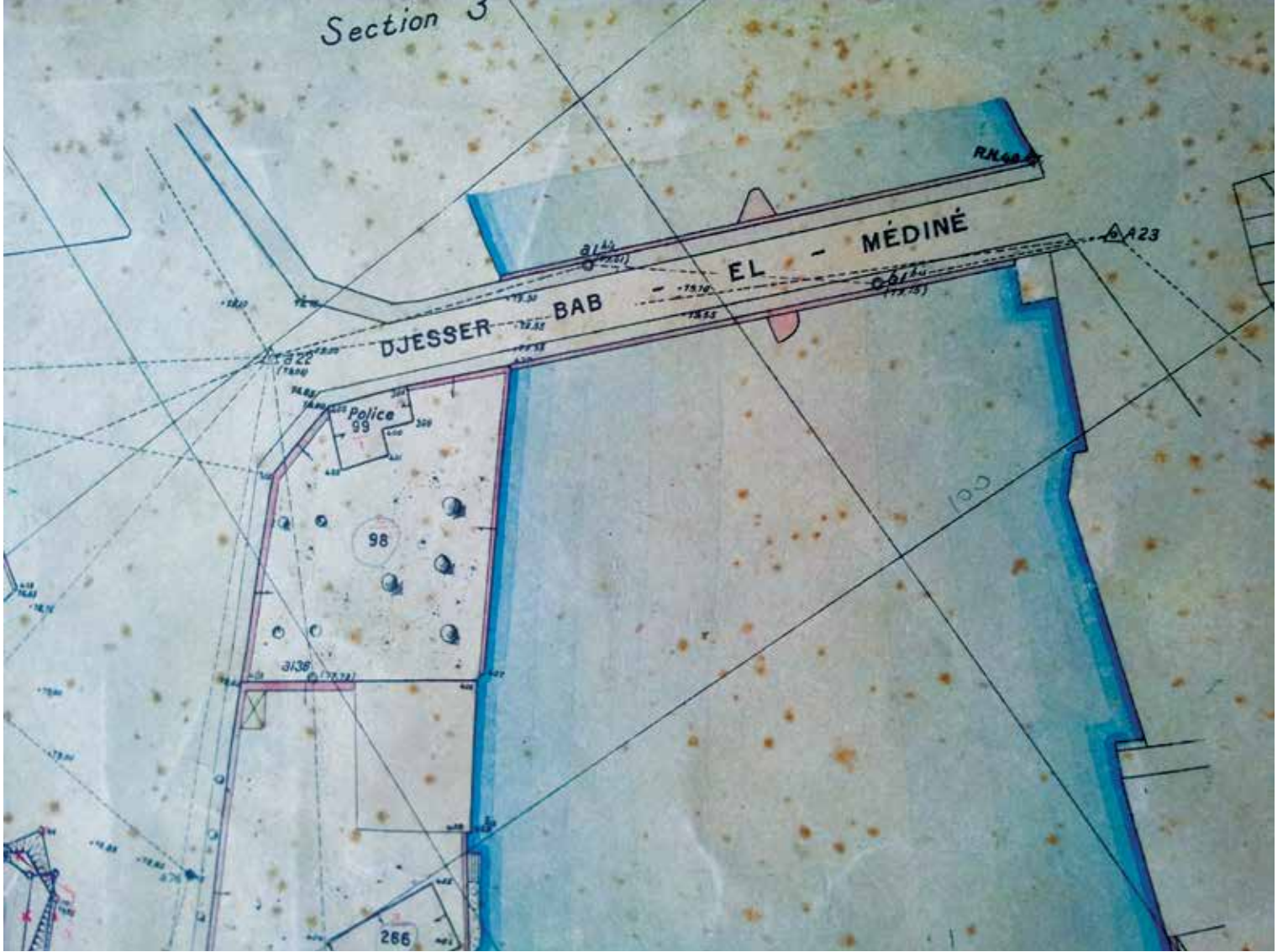
Doğa korumacılarla geliştirmeciler arasında çatışma var. İki taraf aşırıya kaçmadan birbirlerini anlamalı. Her iki tarafın da haklı ve haklı olmadığı yanlar var. Anadolu uygarlıklarını savaşlar, depremler, yangınlar ve sıtma çökertmiştir. Barış, refah ve çevre birbirinden ayrılmaz. Türkiye kendisini bu kavrama ne kadar yaklaştırırsa o kadar kendi doğasını korur.

Mühendisliğe başladığım 50'li yıllarda, devraldığım görev, sıtma-dan kurtulmaydı. Burada şikayet edilen icraatların bir kısmını da biz yaptık. Halkın “Cellat Bataklığı” adını verdiği yerde, şimdi İzmir Aydın Menderes Havaalanı var. Oradan geçen trenlerle Aydın ve Denizli'ye sivrisinekler giderdi. Aynı şekilde Gavur Gölü'nün kurutulması da benim DSİ Müdürlüğüm dönemine rastlar. Kahramanmaraş, bu gölün geniş bataklıkları üzerinde kuruldu. Bu faydaları sağlarken, doğal hayata zarar vermişiz.

Amik Gölü'nün kurutulması da benim DSİ Müdürlüğüm dönemine rastlar. Gölün üzerinde bugün Antakya var. Bugün aynı şeyleri yapardım diyemem. Çünkü yeni kavramlar var. Onlara uyar, dengesini kurardık.”

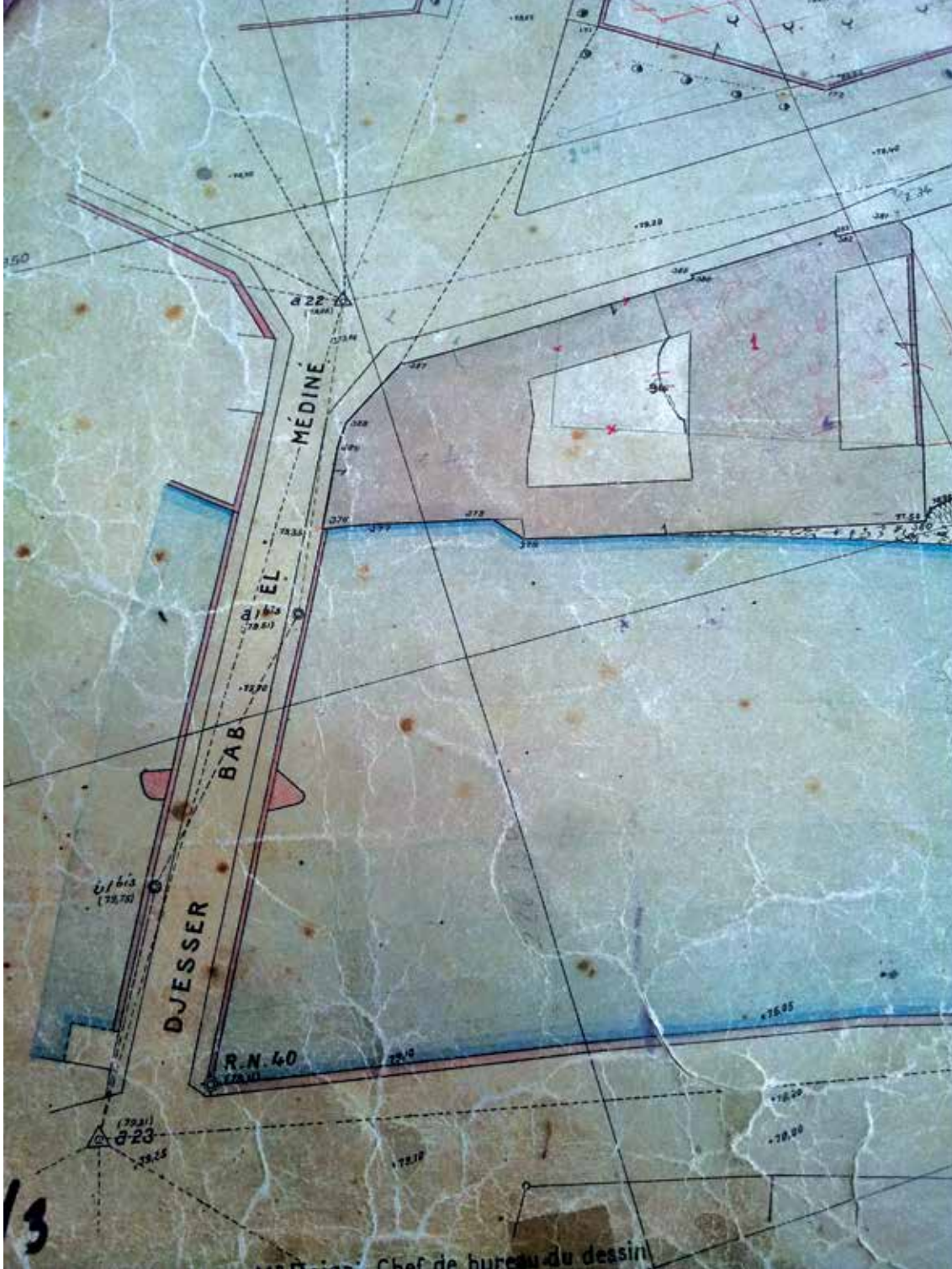
**1997 yılında Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel Mustafa Kemal Üniversitesi ziyaretinde “Hayatınızda yaptığınız üç önemli hatayı sayar mısınız?” deseler, birisini D.S.İ. Genel Müdürlüğüm sırasında kararını verdiğimiz Amik Gölü'nün kurutulmasını derim” demiştir.¹⁰¹*

¹⁰¹Yrd. Doç. Dr. Oğuz Kılıçoğlu, “Göl'den Çöl'e Amik”,
Künibir-Kırıkhan Üniversiteliler Birliği Derneği Başkanı.

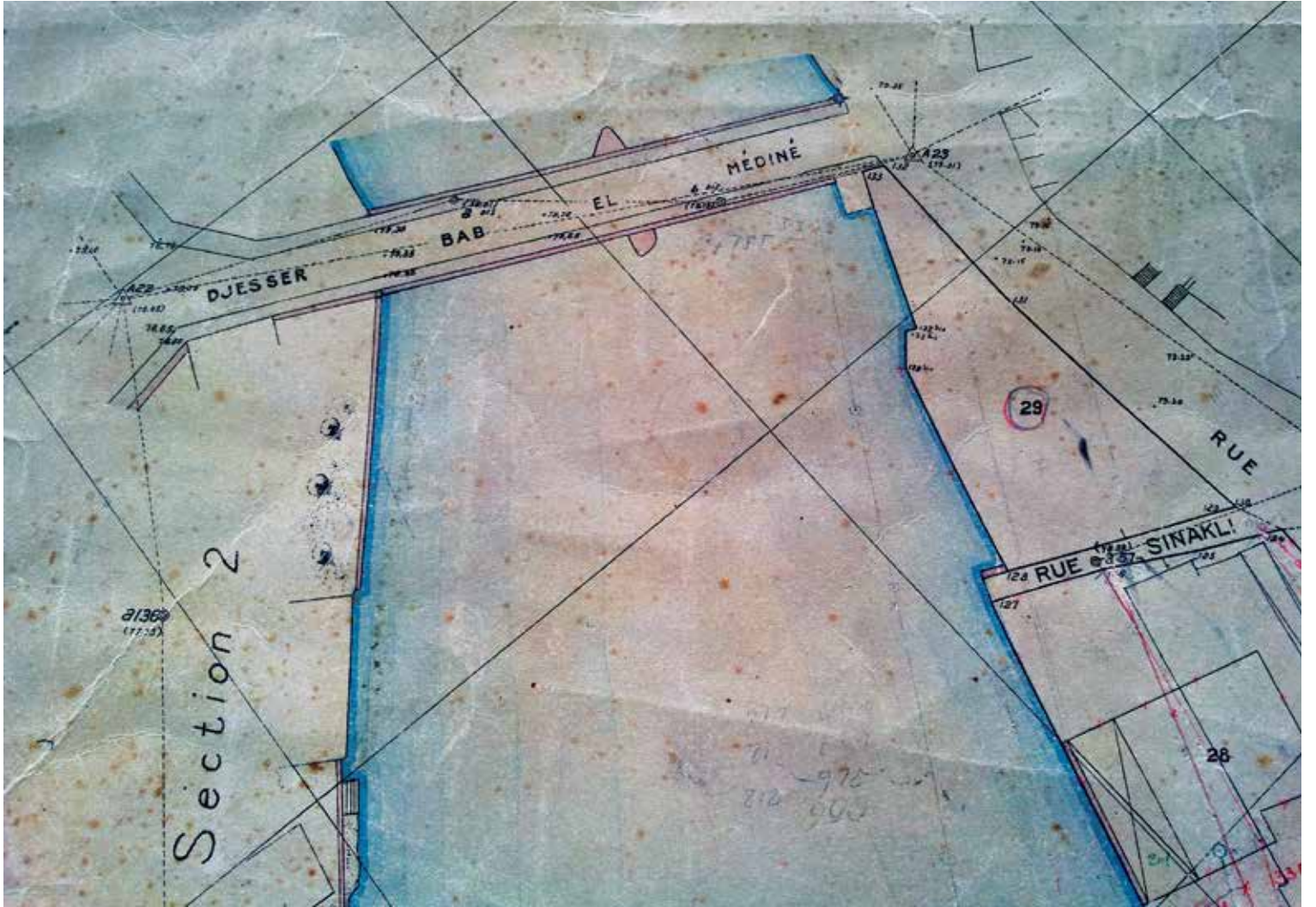

Köprü'nün Fransızlar tarafından çizilmiş kadastro haritası.

■ DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI ANTAKYA KÖPRÜSÜ

Fransız kadastrolarında yer alan tarihî köprünün haritası.

Farklı açıdan tarihî köprü haritası.

■ DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI ANTAKYA KÖPRÜSÜ

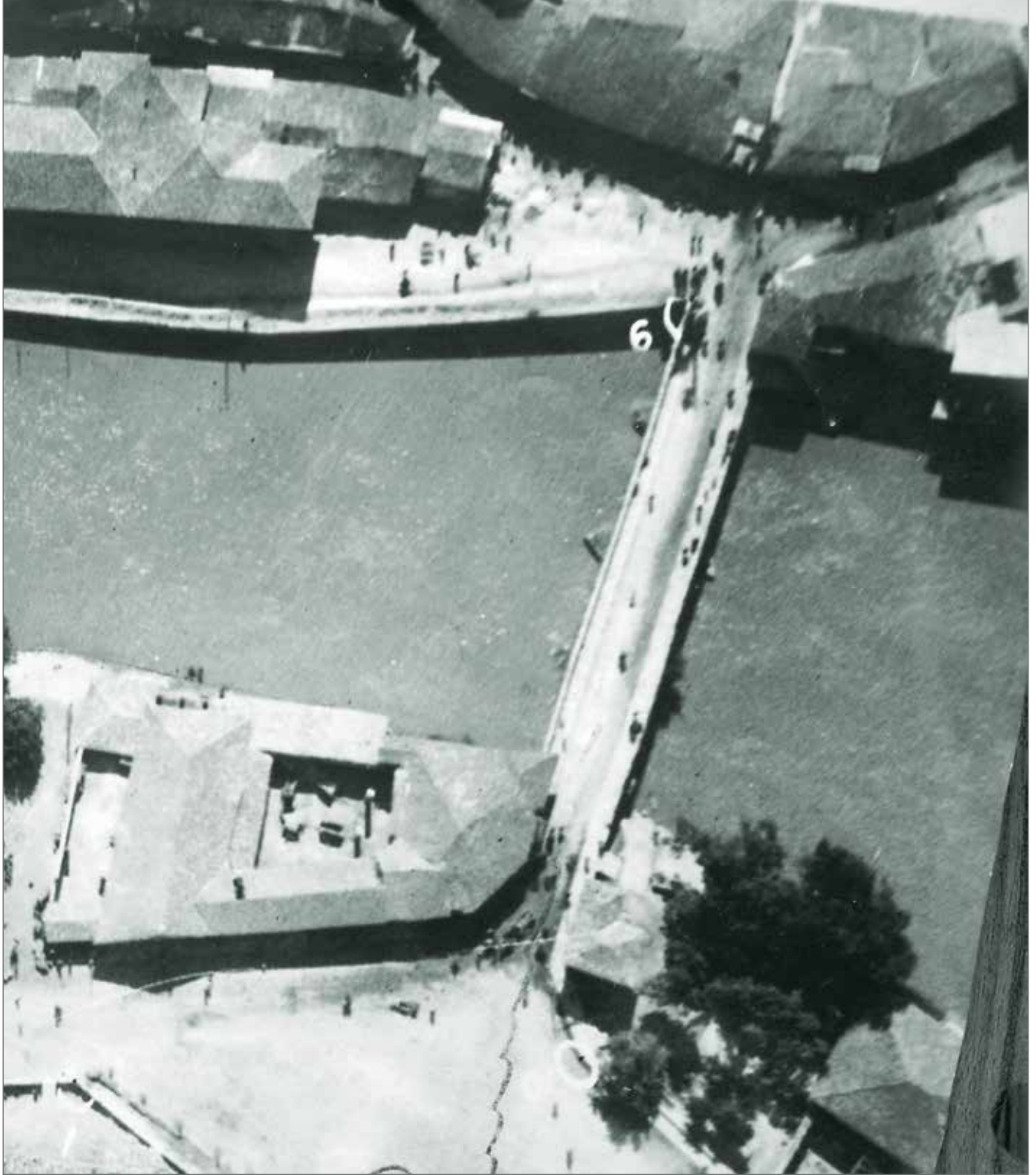

Asi Nehri üzerindeki köprü haritası.

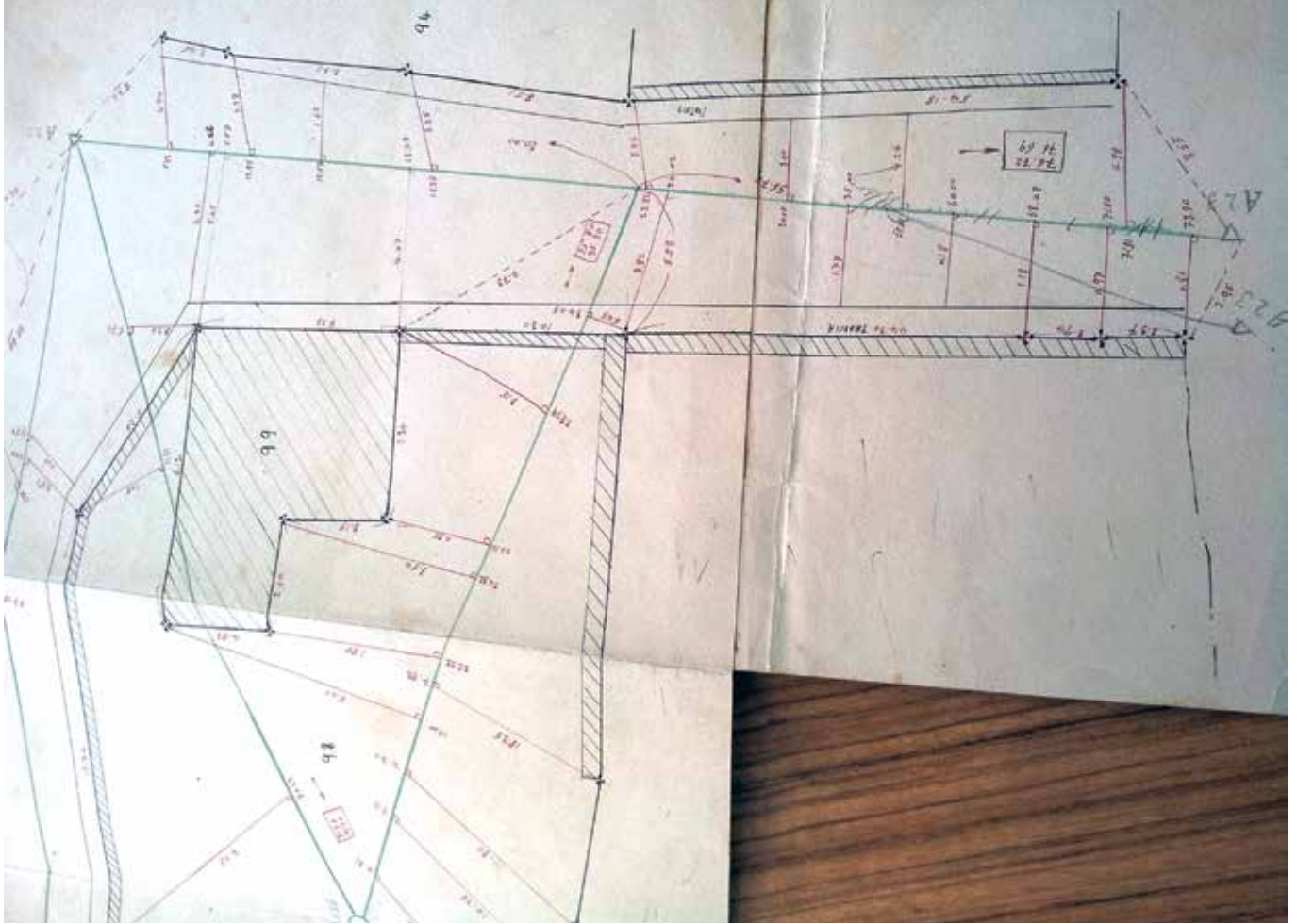

Kuşbakışı köprü ve düzenleme alanı.

■ DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI ANTAKYA KÖPRÜSÜ

*Kuşbakışı köprü ve eski binalar
(1900'lü yıllar).*

TARİHİ ANTAKYA KÖPRÜSÜ HAKKINDA SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMALARI

KEMAL ŞEHOĞLU (1919 - 2011)

Sayın Kemal Şehoğlu; Roma döneminde yapılmış olan tarihî köprü, diğer bir adıyla "Antakya Köprüsü"nü'nün yıkım tarihinde Antakya Belediye Başkanlığınız sebebiyle aktif olarak o dönemi yaşayan biri ve Antakyalı olmanız dolayısıyla bilgilerinize ihtiyaç duymaktayız. Antakya Köprüsü'nün yıkımı aşamasından önce neler yaşandığını anlatabilir misiniz?

Kemal Şehoğlu.
1919 Antakya doğumludur. 1968-1973 yılları arasında Antakya Belediye Başkanlığı yapmıştır. Hukuk öğrenimi görmüş fakat meslek olarak çiftçiliği tercih etmiştir.

Tarihî Roma Köprüsü, yıkım gerçekleşmeden önceki son haliyle suyun geçişine imkân veren üç gözden oluşmaktaydı. Orijinal haliyle beş gözden oluştuğunu tarihi belgeler ve gravürlerden yararlanarak bilmekteyiz. Tarihî köprünün bir ayağı Ulu Cami tarafında ve diğer ayağı Hatay Müzesi tarafında yer altında bulunmaktadır.

Amik Gölü'nün ıslah edilmesi çalışmalarının bir uzantısı olarak, gelişmeler Roma Köprüsü'nün yıkımı kararını doğurmuştur. Bu süreçte olaylar şu şekilde gelişmiştir.

Beş tane çay tarafından beslenen Amik Gölü'nün su seviyesi kış aylarında artan su miktarı ile geriye doğru gölü besleyen çaylara doğru ters akarak su baskınlarına neden olmaktadır. Amik Gölü'nün Reyhanlı'ya doğru tarafı daha alçaktaydı. Bu nedenle gölün havzasını aşan miktarı, buradaki 250.000 dönüm araziye sular altında bırakmaktaydı. Bu arazilerde ancak sular çekildikten sonra kısa bir dönem tarım yapılabilmekteydi. Tarım alanlarını ve verimliliği arttırmak amacıyla Amik Gölü'nün ıslah edilmesi ve bu sayede verimli toprakların elde edilmesi amacıyla birçok proje geliştirilmiştir. Bu projelerden üç tanesi değerlendirmeye alınmıştır.

Bunlar arasında D.S.İ.'nin ilk projesi, Amik Gölü'nün ıslah edilmesini öngörüyordu. Eğimden dolayı su baskınlarını engellemek için Reyhanlı tarafına 6 m yüksekliğinde bir set yapılarak taşkınlar engellenebilecekti. Bu set aynı zamanda bir yol vazifesi görecekti.

Bir diğer proje ise İsrail tarafından geliştirilmişti. Bu projede fazla suların dağın altından geçirilerek İskenderun'da denize dökülmesini ön-

gören bir projeydi. Bu projede uygulama için herhangi bir ücret talep edilmemişti. Fakat buna karşılık ortaya çıkacak arazilere Yahudi göçmenlerin yerleştirilmesi koşulu getirilmişti.

Son proje ise Amerikan projesi olan ve gölün kurutulması esasına dayanan projeydi ve bu proje kabul edilmişti. O dönem konuşulan komplo teorileri arasında proje kabulünde Japonların etkisi olduğuydu. Bu komplo teorisi şöyleydi: Amik Gölü'nde yaşayan soyu tükenmekte olan bir yılan balığı cinsinin kulağından alınan kan ilaç sanayiinin önemli bir hammaddesiydi. Japonlar, Amik Gölü dışında sadece Japonya'da bulunan bu balık cinsinin soyunu tüketmek amacıyla Amik Gölü'nün kurutulmasını desteklemişlerdi.

Amerikan firması EBASKO tarafından hazırlanan projenin hataları zamanla ortaya çıktı. Amik Gölü'nü besleyen çaylar Küçük Asi'ye bağlanarak Göl'ün beslenmesi kesilecekti. Daha önceleri Küçük Asi ile Amik Gölü arasında bir dalyan bulunuyordu.

Bölgede sıtmaya neden olduğu gerekçesi ile dalyan yıkıldı. Bunun sonucunda da Asi Nehri'nde su miktarında oluşan değişim nedeniyle taşkın tehlikeleri yaşandı. Küçük Asi üzerinde tarama çalışmaları (nehir yatağının temizlenmesi ve genişletilmesi) yapıldı. Ancak bu tarama çalışmaları yapılırken Tarihi Roma Köprüsü'nün bu tarama çalışmalarını sürdürmek için engel olacağı düşünüldüğünden köprü ayakları derinleştirildi. Buna rağmen eskiye göre çok daha kuvvetli ve yoğun gelen nehir sularının, Asi'nin taşmasına sebebiyet vereceği düşünüldüğünden uzun müzakerelerden sonra köprünün yıkım kararı alındı.

Kabul edilen Amerikan projesi Ankara'da D.S.İ. tarafından ihaleye çıkartıldı. Proje Garanti A.Ş. adlı özel bir firma tarafından uygulandı.

Antakya Köprüsü'nün yıkım kararı karşısında tepkiler nasıl oldu?

Köprü'nün yıkımına halk ve sivil toplum örgütleri duyarsız kaldı. Vakıflar Umum Müdürlüğü ve Hatay Müzesi köprünün yıkımı ile ilgili olarak ısrarla olumsuz görüş bildirmelerine rağmen sonunda yapılan projenin bir parçası olarak tarihi köprünün feda edilmesi kararına izin verdiler. Bu iznin gerekçesi olarak da Eski Eserler Genel Müdürlüğü'nün raporunda tarihi köprünün zaman içinde birçok tamir gördüğü ve kemerlerden başka özelliğinin kalmadığı da yer almaktaydı.

Antakya Köprüsü'nün yıkımı ile ilgili bilgilerinizi aktarır mısınız?

Köprü'nün yıkımı bir hafta sürdü. Yıkım sonrasında çıkan taşlar, Asi'nin tarama çalışmaları sırasında biriken alüvyonların zeminini oluşturduğu Atatürk Parkı'na dizildi. Çıkan taşlar 1 m³ büyüklüğünde Atatürk parkının kenarına dizildi. Fakat daha sonraları bu taşlara ne olduğu hakkında bir bilgiye ulaşamadık.

■ DOĞU'NUN KRALİÇESİ'NİN TACI ANTAKYA KÖPRÜSÜ

Tarihî köprü yıkıldıktan sonra yerine, yeni köprünün yapımı sürerken geçici bir yaya köprüsü yapıldı. Yeni köprünün inşası tamamlandıktan sonra geçici yaya köprüsü bugünkü Atatürk Parkı ile Büyük Parkın bağlantısı olan yere monte edildi.

Atatürk Parkı'nın, Asi Nehri'nin tarama çalışmaları sonucunda biriken alüvyonlarla oluştuğundan bahsettiniz. Bu konuda biraz daha bilgi verebilir misiniz?

Asi Nehri'nin yatağının taranması esnasında biriken alüvyonların nasıl ve nereye taşınacağı tartışma konusu olmuştu. Bu alüvyonların taşınması ile ilgili birçok bilirkişi görüşü alındı. Sonunda bu toprakların çok verimli olacağı, bu yığının ihaleye verilip taşınmasından ziyade park olarak düzenlenmesinin yararlı ve uygun olacağı görüşünde birleşildi.

O yıllarda Çukurova Üniversitesi Yüksek Peyzaj Mimarı Sayın Yüksel Öztan tarafından park ve botanik bahçesi olarak hazırlanan proje kabul edildi ve hayata geçirildi. Projenin aslı maddi olarak büyük külfet getirdiğinden tamamen uygulanamasa da ana hatlarıyla proje uygulandı. Bu projenin uygulanması ile ilgili denetimler Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nde görev yapan Peyzaj Mimarı Güngör Uzun tarafından yapıldı.

Asi Nehri'nin tarama çalışmaları sonucunda biriken alüvyonlar D.S.İ.'ce yatağı derinleştirilen eski Asi yatağına döküldü. Eski parkın uzantısı olan ve karşı sahilde kalan 25 dönüm kadar arsa D.S.İ. tarafından istimlak edilerek bedeli arsa sahiplerine ödendi.

Antakya Belediyesi'nin Amik Gölü'nün kurutulması ve Tarihî Antakya Köprüsü'nün yıkılması ile ilgili olarak yetkisi ve müdahalesi olmamıştır.

D.S.İ.'nin doldurduğu eski Asi Nehri yatağı, bugünkü Atatürk Parkı önce Hazine'ye daha sonra kanun gereği Antakya Belediyesi'ne devredilmiştir. Daha sonraları Antakya Köprüsü'nün Belediye tarafından yıkıldığı konusunda oluşan spekülasyonlar konu ile ilgili bilgi yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

Amik Gölü'nün kurutulmasının sonuçları için değerlendirmeleriniz nelerdir?

Amik Gölü'nün kurutulmasının zaman içinde hatalı olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır. Gölün kurutulması sonucunda Hatay'da yeraltı suları beslenememekte ve 200 metre derinlikten çıkan su şimdi 400 metreden çıkmaya başlamıştır. Gölde yaşayan bazı canlı türlerinin yok olması, iklim üzerinde meydana gelen olumsuz değişiklikler sıralanabilecek önemli değişimlerdir.

Tarihe ışık tutan açıklamalarınız için size çok teşekkür ederim.

Bekir Karabacak 1948 Antakya doğumludur. 1995-1999 yılları arasında Antakya Belediye Başkanlığı yapmıştır. İnşaat Mühendisidir.

BEKİR KARABACAK

Sayın Bekir Karabacak; köprünün yıkım yıllarında D.S.İ'deki göreviniz ve yetkileriniz konusunda bize bilgi verebilir misiniz?

Öncelikle Yıldız Teknik Üniversitesi Mühendislik Fakültesi İnşaat bölümünden 1968 yılında mezun oldum. Mezuniyetimi takip eden yıl D.S.İ.'de mühendis olarak göreve başladım. İlk görev yerim Antakya ve maalesef görevim eski Roma Köprüsü'nün yıkım çalışmalarında mühendis olarak çalışmaktı. Yetki tanımıma gelince; işe bir yıl önce başlamış olan bir mühendis böyle büyük bir projede ne kadar yetkili olabilirse, ben de o kadar yetkiliydim.

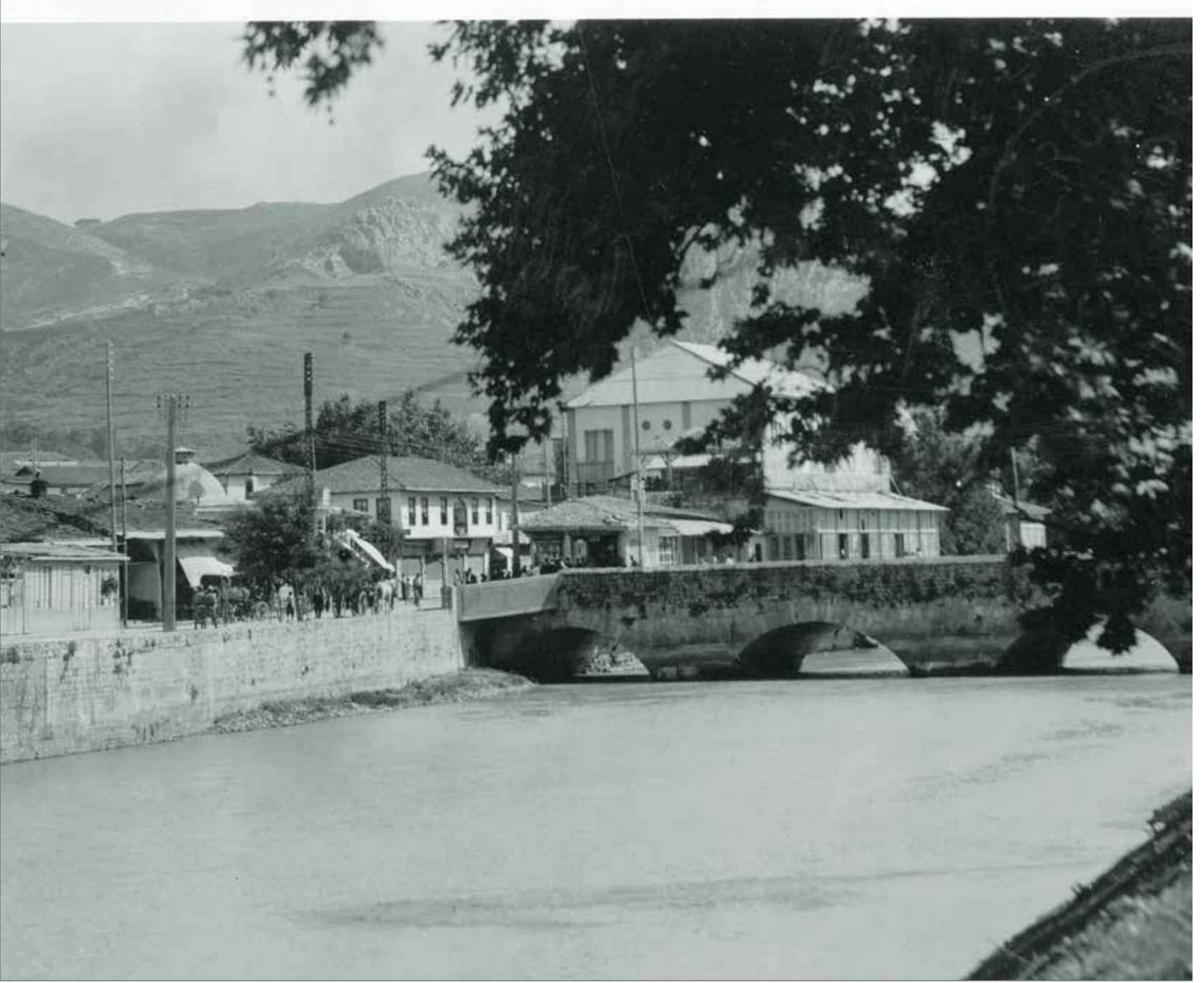
“Böyle büyük bir proje” dediniz. Bu büyük proje kavramını biraz açıklayabilir misiniz?

Amik Gölü'nün kurutulması ve böylece yeni verimli arazilerin elde edilmesi projesi D.S.İ. tarafından kabul edilen ve yürütülen bir projeydi. Amik Gölü'nün kurutulması ile nehir yatağının taşıdığı su miktarı artmış, şehir sık sık su baskınlarına sahne olmaktaydı. Asi Nehri'nin islahı için nehir yatağının 2,5 metre derinleştirilmesi gerekiyordu ve 1956 yılında ilk islah gerçekleştirildi. Köprünün ayaklarına takviyeler yapılarak Asi yatağı derinleştirildi ve köprü üzerine kaldırımlar yapıldı.

Nehrin 2,5 metre derinleşmesi ile nehrin taşıdığı su miktarının saniyede 600 m³ olması bekleniyordu. Tüm bu yapılan hesaplar sonucunda mevcut tarihî Antakya Köprüsü'nün nehrin yatağının derinleştirilmesine rağmen gelecek su miktarını taşıyamayacağı, kemerlerin su geçişi için yeterince güçlü olmadığı sonucu ortaya çıktı. Tüm bu değerlendirmeler yapılırken bir taraftan da Asi'nin yatağında hafriyat devam ediyordu. Antakya Köprüsü'ne kadar gelen çalışmalar bu projenin gerçekleştirilebilmesi için köprünün engel teşkil ettiği gibi bir sonucu ortaya çıkarmıştı.

Sayın Karabacak; böylesine büyük bir projede şehrin mirası olarak değerlendirebileceğimiz bir köprü nasıl feda edilebildi? Bu konuda olumsuz görüş bildiren veya yıkımı engellemeye çalışanlar olmadı mı?

Evet; elbette oldu. Daha önce de belirttiğim gibi, ben bu projede yeni mezun bir mühendis olarak görev yaptım. Doğduğum, büyüdüğüm şehre gelip, çocukluğuma ait hatıralarımda yer alan bir köprüyü yıkan bir ekibin parçası olmak üzücü bir duygu. O dönemlerde bunu bir görev olarak algıladım. Yapılan girişimler bu yıkımın kaçınılmaz olduğu yönündeydi. O tarihte yıkımı gerçekleştirmek yerine başka birçok yöntemin uygulanabileceğini, mühendisler olarak biliyorduk. Teknik bilgilerimiz ve imkânlarımızla başka çözümler üretebilirdik. Galeriler yapılarak suyun geçişi sağlanabilirdi. Fakat baştan tüm aşamaları iyi planlanmamış

bir projenin getirdiği beklenmeyen sonuçlarla karşı karşıya kaldık. Geldiğimiz nokta çözümler içinde çözümsüzlük gibiydi.

O yıllarda Sayın Ali Demirtaş D.S.İ.'de Başmühendis olarak Antakya Köprüsü'nün yıkım ekibinin başında bulunuyordu. Bilirkişi olarak da çoğunlukla bilgisine başvurulmuştu. Yıkıma karşı gelenlerden biri de Sayın Ali Demirtaş'tı. Birçok defa yapılan görüşmelerde bu köprünün feda edilmemesi gerektiği yönünde görüş belirtmiştir.

Antakya Köprüsü'nün yıkımına karşı gelenler olarak Anıtlar Yüksek Kurulu, Hatay Müzesi adına Sayın Süheyla Keskil ilk aklıma gelen isimler. Anıtlar Yüksek Kurulu'nun itirazı ve konunun tekrar incelenmesi yönündeki isteği üzerine yıkım planlanan tarihte gerçekleşmedi. Yıkımın planlandığı gibi yürümemesi, diğer taraftan Asi Nehri'nde yapılan hafriyat çalışmalarının hemen hemen köprüye ulaşmış olması yetkilileri zor durumda bıraktı. Nehrin havzasının eskiye göre daha çok su taşıyor olması, köprünün ayaklarının derinleştirme çalışmaları sonucunda zayıf ve desteksiz görünmesi, köprünün bu yoğun su geçişine uygun olmaması nedeniyle kalıcı bir çözüm gerçekleşene kadar köprünün ayaklarının hemen önüne yeni temeller atılarak yıkılmaması için önüne beton set yapıldı.

Tüm bunlar halkın gözü önünde yaşanan olaylardı. Halkın bu konuda tepkisi nasıl oldu? Antakyalı biri olarak gözlemlerinizi nelerdir?

Etkili bir kamuoyu oluştuğunu düşünmüyorum. Yıkım öncesinde nehirde set oluşturulması ile insanlarda şehrin sel tehdidi altında kalacağı köprünün yıkılması gerekliliği ile birlikte, zayıf bir ses olarak "Yazık olur tarihî köprüye" gibi sesler de duyuluyordu.

Köprünün yıkımının geçici olarak engellenmesi ile ilgili bilgi verebilir misiniz?

Anıtlar Kurulu'nun inceleme isteği üzerine konu dönemin Başbakanı Sayın Süleyman Demirel'e intikal etti. Sayın Süleyman Demirel'in uzun yıllar D.S.'de Genel Müdürlük yapmış olması ve konunun uzmanı olması dolayısıyla da bilgisine başvuruldu. Anıtlar Kurulu'nun inceleme isteği sonucunda verilen raporda Tarihî Antakya Köprüsü'nün şehrin güvenliği ve yararı için feda edilmesi gerektiği yer alıyordu. Yıkım esnasında köprünün taşlarının korunmasına ve tek tek numaralandırılarak Hac-ı Krüş Deresi kenarına bırakılması şart koşuluyordu.

Bu iyi bir habere benziyor.

Gerçekleştirilebilseydi gerçekten iyi haberdi ama, mümkün olmadı. Roma döneminde yapılan ve on altı asırdır varlığını sürdüren bir köprünün teknik olarak taşlarını kırmadan tek tek çıkarmak imkânsız görünüyordu. Diğer taraftan söz konusu köprünün tarihî bir köprü olması bu konuda azami dikkati ve ciddi bir sorumluluğu gerektiriyordu. Yıkım ile ilgili olarak bu şartlar ile görevlendirilince de bu işi yapmak istemedim ve görev yerimin değiştirilmesi talebinde bulundum. Bu şartları gerçekleştirebilecek bir ekibin bulunmaması ile konu tekrar Anıtlar Kurulu'na gitti. Tüm bu gelişmeler ışığında köprünün yıkım kararının şartsız olarak yerine getirilmesi kararlaştırıldı.

Halk arasında Antakya Köprüsü'nün üzerinde köprüyü yaptıran kraliçenin kabartma bir resminin olduğu söyleniyor. Bu konuda herhan-

gi bir bilginiz var mı? Gerçekten köprü üzerinde böyle bir kabartma var mıydı?

Antakya Köprüsü ile ilgili olarak ne çocukluğuma dair hatıralarımda ne de D.S.İ. mühendisi olarak görev yaptığım dönemde böyle bir kabartma figür hatırlamıyorum, rastlamadım.

Köprünün yıkımı ile ilgili bilgilerinizi ve izlenimlerinizi aktarır mısınız lütfen?

Antakya Köprüsü'nün yıkımı, tahmin ettiğimizden çok daha uzun sürdü. Üç ay boyunca yıkım devam etti. O yüzyılda yapılan temelin ve inşaatın sağlamlığına hayran olmamak mümkün değildi. Yıkım çalışmalarında ekskavatör kullanılarak direnç ortadan kaldırıldı ve yıkım gerçekleştirildi.

Yeni köprünün yapımı ile ilgili olarak nasıl bir yol izlendi?

Tarihî köprünün yıkımı ve aynı zamanda yeni köprünün yapımı D.S.İ. tarafından Garanti İnşaat şirketine ihale edilmişti. Bizler de D.S.İ. adına bu yıkımda görev aldık. Tarihî köprünün yıkımı aşamasında diğer taraftan yeni köprünün ayakları dökülmeye başlanmıştı. Yeni köprünün yapımında Sayın Abdullah Öcal aktif olarak görev almıştı.

Sayın Bekir Karabacak; sizin bilginize bu yıkımda D.S.İ. mühendisi olarak rol almış olmanız dolayısıyla başvurduğum. Antakya için önemli olan bir diğer kimliğiniz ise Antakya Belediye Başkanı olarak görev yapmanızdır. Bu önemli görevi yürütürken geçmişe dair bir pişmanlık, hayal kırıklığı gibi duygularınız oldu mu?

Hayır; böyle bir pişmanlık duymadım. Çünkü o gün ben, sadece bana verilen görevi, devletimin bana verdiği bir görevi yerine getirdim. Pişmanlık duyması gerekenler, o gün ülkeyi ve Hatay'ı yönetenlerdir.

Şaul Cenudioğlu 1941 Antakya doğumludur. Uzun yıllar Antakya'da manifaturacılık ile uğraşmıştır. Halen Antakya'da Musevi Cemaati Liderliği yapmaktadır.

ŞAUL CENUDIOĞLU

Sayın Şaul Cenudioğlu; ailenizin çok uzun yıllardır Antakya'da yaşadığını ve bu şehire gönülden bağlı olduğunuzu biliyoruz. Köprü ile ilgili herhangi bir anınız, hafızanızda yer alan bir fotoğraf var mı?

Ben 1941 doğumlu olup, doğma büyüme Antakyalıyım. Her Antakyalı gibi, tarihî Roma Köprüsü olarak belleğimizde yer eden yapının yıkılmasından dolayı bugün hala üzüntülü olduğumuzu belirtmek isterim. Çünkü sözü geçen köprünün tarihi, o tarihe ait yaşanmış kültürü o çağın insanların bize bıraktıkları emanettir. Onu yıkan zihniyet bir tarihi yok etmiştir. Haliyle, her Antakyalı gibi, köprünün yıkılması beni de derinden üzmüştür.

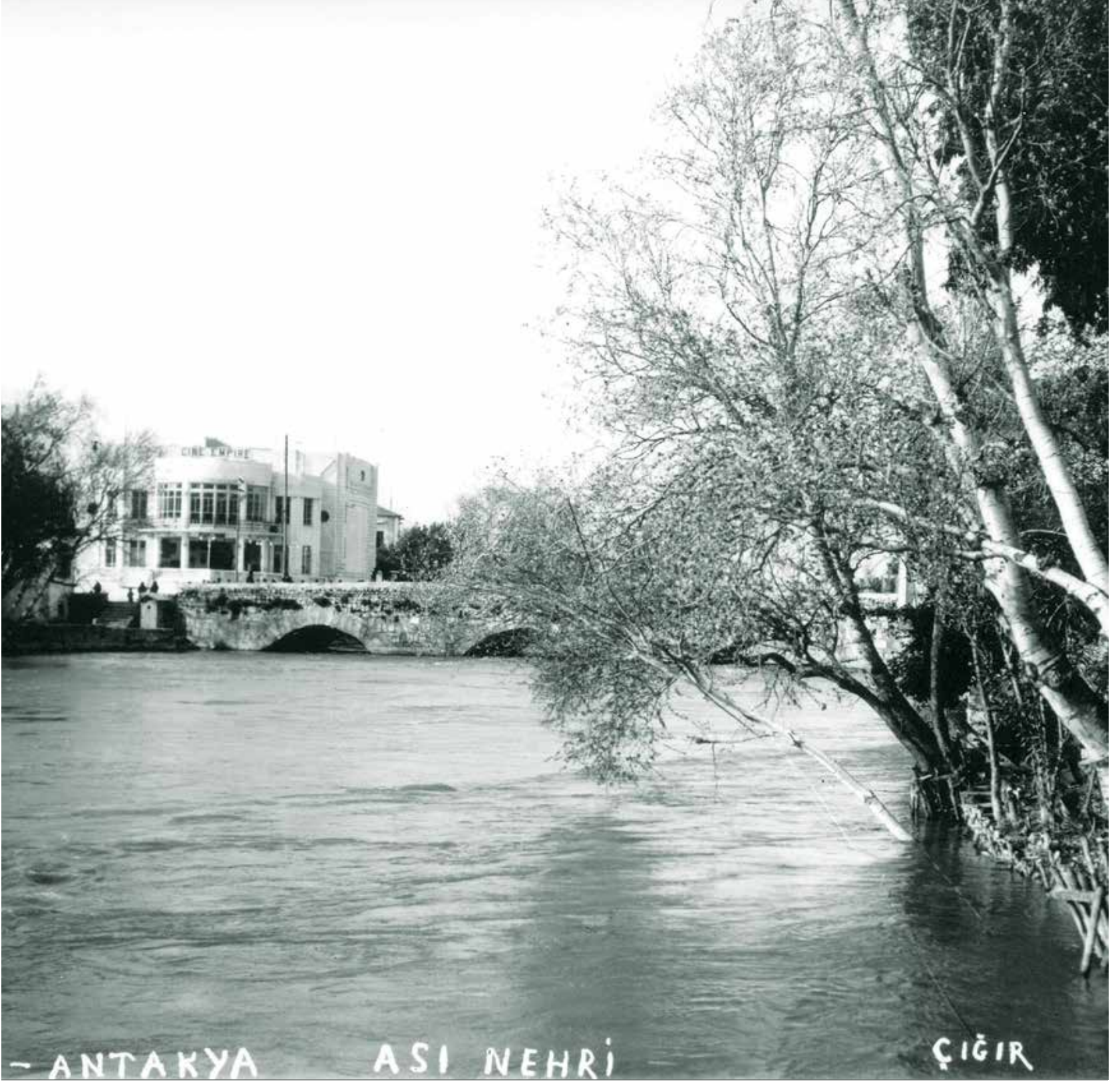
Köprünün çocukluğumdaki hali hâlâ hayalimdedir. Çünkü çocukluk yaşlarda köprüden geçmek her Antakyalıya kısmet olmuştur.

1950'li yıllarda köprünün iki tarafı taş ile örülmüştü ve çok dardı. Ancak iki aracın geçebileceği kadar genişti. Anımsadığım kadar, 1953'te köprünün iki yanı yıkılıp, genişletme çalışması yapılmıştır. Daha sonra, 1970 yılında tamamen yıkılıp, bugünkü köprü inşa edilmiştir.

Köprünün ilk hali, yani iki yanı tamamen taş ile örülüydü. Belediye tarafına düşen yöndeki kısımda bir jandarma kulübesi vardı. Kulübenin müzeye bakan sol tarafında ise halkın oturacağı banklar vardı. Yani, ufak bir park durumundaydı. Ulu Cami tarafına bakan ve hemen caminin tam karşısına düşen tarafta camlı kahve vardı. Kahve, tam nehir kenarındaydı. O zamandan nehir çok gür akardı. Şimdiki nehrin kenarından geçen yol yoktu. Şimdiki yolun bulunduğu istikamette su değirmeni vardı.

Ulu Cami'nin arkasında tandır ekmeği yapılır, sıcak sıcak alınır; köprüye koşar, karşıda bulunan Şah Sineması'nın üstüne konan martıların uçmasını beklerdik. Martılara ekmeği atar, ekmeği havada kapmaları hoşumuza giderdi. O günleri hatırlamak ve köprünün o günkü halini tahayyül etmek güzel olduğu kadar, yıkılmasının üzüntüsü hâlâ içimdedir.

Galye Çinçin 1940 Halep doğumludur. 1939 yılında Hatay'ın Anavatan'a katılmasıyla yaklaşık 40 günlük bebekken ailece Antakya'ya yerleşmişlerdir. Çiftçi bir aileden gelmektedir, kendisi de çiftçilik yapmaktadır.

GALYE RÜSTEM ÇİNÇİN

Sayın Galye Çinçin; Antakya'nın eski ailelerinden olmanız ve tarihe olan ilginiz bilinmektedir. Sizden, hatıralarınızda kalan Antakya ve Tarihi Antakya Köprüsü hakkında bilgi vermenizi rica ediyorum.

Antakya Köprüsü, şehrin iki yakasını merkeze bağlayan bir konumdaydı. Köprü'nün kuzey tarafı daha ıssızdı. Biz günde dört defa köprü'nün üzerinden geçerek diğer taraftaki (İskenderun tarafı) Kız Enstitüsü'ne giderdik. Malum, o yıllarda herkes öğle yemeği için eve gelir, yemek yenir ve tekrar okula gidilirdi. Dışarıda yemek yemek gibi bir adet yoktu. Şehir daha küçüktü. Şehirde yerleşim daha çok bugünkü tarihî Antakya evlerindeydi. Karşı tarafta doğru düzgün yol yoktu; patika bir yolu takip ederek okula gidip gelirdik. Yerleşimin olduğu Ulu Cami tarafında eski sokaklarda yollar çok dardı. O dönemde Antakya'da çöpler eşeklerle toplanırdı. Ara sokaklara çöp arabaları giremezdi.

Özellikle bu yakada her yer bahçeydi. O dönemlerde bu bahçelerde soğan, marul, sarımsak gibi kısa dönemli bitkiler çokça ekilirdi. Hatta o dönemde köylülerle yapılan toprak kiralama anlaşmaları, kiralanan toprak karşılığında senede 10 eşek yükü marul, 3 eşek yükü taze soğan, 2 eşek yükü sarımsak şeklinde yapılırdı.

Gençliğimde köprü'nün ayaklarına güçlendirme amaçlı beton dökülmüştü. 1950-1953 yılları arasındaydı. Güçlendirme yapılmazsa köprü'nün o günkü yükü taşıyamayacağını söylemişlerdi. Köprü'nün ayaklarına dökülen betonların silüeti bozduğunu düşünmüştüm.

Köprüden iki araba yan yana geçemezdi. En fazla 6-7 metre genişliğindeydi. 1960'lı yılların başında yan duvarları yıktılar. Yan duvarlar kalın ve yukarıya doğru kavisliydi. Bu yan duvarları yıkılarak köprü dışı doğru beton ile de genişletildi ve demir korkuluklar yapıldı.

Köprü'nün yıkımı için halk tepki gösterdi mi? Yıkım öncesi köprü'nün yıkılacağı duyuldu mu?

Biz o tarihte Rana Apartmanı'nda oturuyorduk. Köprüye 200 m mesafede. Evden yıkımı izlerken hüngür hüngür ağladığımı hatırlıyorum. Fakat o tarihlerde kamuoyu oluşturma, devletin kararlarını sorgulama gibi bir bilinç yoktu. Bugün olsa, gerekirse köprü'nün üzerine yatar, yıkılmaması için gerekli tüm çaba ve gayreti gösterirdim. Başarılı olabilir miydim bilmiyorum ama, yapardım.

Yıkım sonrası taşların numaralandırılarak kaldırıldığını, ileride farklı bir noktada tekrar yapılacağını söylediler. Bu da o zaman için beni biraz teselli etmişti.

Köprü'nün üzerinde kabartma gördünüz mü?

Böyle bir kabartma veya figür hatırlamıyorum. Orijinalinin beş göz olduğu söylenirdi. Ama, benim bildiğim üç gözlü halidir.

Amik Gölü'nün kurutulması ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

Çocukluğumda Antakya'da iki ay hiç durmadan yağmur yağdığını hatırlıyorum. Bu yağmurlarda bile Asi Nehri taşmazdı. Çünkü dağlar arasında Asi'ye ulaşan dereler vardı. Bu derelerde tüm akan sular toplanır ve Asi'ye ulaşırdı. Zaman içinde alan kazanmak için dere yataklarını değiştirdiler, şehirde biriken suları tahliye edemez hale geldiler.

Bu derelerden biri de şimdiki Büyük Park'ın girişindeki Avratlar Çayı (Altın Çay) idi. Mahallenin kadınları eskiden beri yıllarca su kenarında ellerinde eleklerle toprağı eleyerek, içinden altın toplamışlar. İsmi de buradan geliyor. Çok küçük altın parçaları... 1 gr, 2 gr. Muhtemelen bir yerlerde çürüyen, parçalanan, tarihî Antakya şehrinin bir döneminden gelen altınlar... (Bkz. Seyahatnamelerde Antakya Le Camus-1888)

Amik Gölü'nü hatırlarım... Amik Gölü'nde avcılık yaparlardı. Birçok kuş ve ördek cinsi olurdu. Kayıkla balık, ördek avlanırdı. 1940-1950'li yıllarda Asi Nehri'nde bulunan bir balık cinsini de hatırlıyorum. Her biri 1- 1,5 kg ağırlığında benekli balık tutulur ve yenilirdi. Hatta bir defasında babam çiftlikte römorka bindirip bizi de götürdü. Çuvallar dolusu balıkla döndük ve hepimiz misafirlerimizle yedik. Çok lezzetliydi. Babamın çok sevdiği ve misafirimize de her zaman ikram etmek istediği, çok makbul bir balıktı. Hatta Arapçada bu balık için bir deyim bile vardır.

*"Kahverengi benekli balık
Benden lezzetlisini bulursan
Beni yeme"*

***AVRATLAR ÇAYI**

"Musa Dağı'ndan doğup Çekmece Beldesi'nden Antakya'ya giren, Altınçay Mahallesi, Gazi Mahallesi ve Cumhuriyet Mahallesi'nden geçip büyük Belediye Parkı ve Hacı Durmuş arasından Asi Nehri'ne dökülen, bugünkü adı; "Altınçay" olan akarsu. Eski tarihlerde, kadınların buraya çamaşır yıkamak için gelmeleri nedeniyle çayın bu adla anıldığı sanılıyor. Yine kadınların, geçmiş yıllarda bu çayın suyunda bulunan altın zerreciklerini kendi yöntemleriyle toplayarak, götürüp kuyumculara sattıkları bilinmektedir. Avratlar Çayı'nın Asi Nehri'ne döküldüğü alan, eski yıllarda bir havuz gibi derindi. Bu yüzden de gençlerin yüzmek için rağbet ettikleri yerlerden biri olarak önem taşımaktaydı."¹⁰²

¹⁰² Nakip, B., "Eski Antakya'dan Görünümler Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler" Antakya Belediyesi Kültür Yayınları Şubat 2012 s.73

Reşit Kuseyri 1932 İskenderun doğumludur. Yüksek sanayi ve makine mühendisidir. Çiftçilik yapmıştır.

REŞİT KUSEYRİ (1932 - 2015)

Sayın Reşit Kuseyri; Antakya'nın en eski ailelerinden olmanız, önemli bir kitap arşivinizin olması ve tarihe meraklı kişiliğinizle tanınmaktasınız. "Tarihî Antakya Köprüsü ile ilgili bize neler aktarmak istersiniz?"

Tarihî Antakya Köprüsü'nün üzerinde Ulu Cami tarafından karşıya geçerken sağ tarafında bir kabartma vardı. Bu bir büst gibi bir şeydi. Hatta bu köprüyü o büstün sahibinin yaptırdığı söylenirdi.

Asi Nehri'nin yatağı bugünkü gibi değildi. Bugünkü Köprübaşı'ndan sonra Harbiye istikametinde su epey sığlaşıyordu. Özellikle de Şehir Kulübü civarında...

Çocukluğumda müzenin arkasına doğru kahveler vardı. Halk buralarda vakit geçirir, sohbetler edilirdi. Köprü'nün üzerinden iki vasıta yana geçemezdi. Trafiği rahatlatmak için, köprü'nün iki yanındaki kaldırımlar söküldü ve köprü nispeten genişletildi.

Amik Gölü'nün ortasına gelen su, Asi suyu kanalı ile Asi Nehri'ne tahliye edilir, buradan da nehir yoluyla taşınarak Samandağ'da denize dökülürdü. Bu sistemin daha rahat çalışabilmesi için Asi'nin yatağı temizlenmeye başlandı. Bu temizleme çalışmaları nehrin debisini arttırdı ve nehir bu debiyi taşıyamayıp şehirde sık sık su baskınları ortaya çıkmaya başladı. Tarihî Antakya Köprüsü'nün ayakları o günkü derinliğe göre yapılmadığından, nehir yatağını derinleştirme çalışmaları köprü civarına gelindiğinde gerçek daha belirgin ortaya çıktı. Köprü, bu çalışmalara engel olacaktı.

Tarihî Antakya Köprüsü ile ilgili herhangi bir anınız var mı?

Çocukluğumda Asi Nehri'nin çok hızlı aktığını düşünürdük ama, hızlı da akardı. Hem de ters bir akıntı... "Acaba ters akıntıda köprü'nün bir ucundan diğer ucuna geçebilir miyiz diye hep deneme yapardık. Türbülans yapan bir akıntı olduğundan bize hep çok eğlenceli gelirdi. Bir defasında başarılı da olmuşum. Tarihî Antakya Köprüsü'nün altından bir uçtan diğer uca yüzmüştüm. O zamanlar Asi Nehri mavi akardı. Antakya halkı bu suyu içerdi. Haceriye denilen küçük kanallardan geçerek mahallelere dağılırdı. Dedemlerin evinde mutfağın ortasından bu su geçerdi.

Antakya Köprüsü'nün yıkım kararı karşısında tepkiler nasıl oldu?

Tarihî Antakya Köprüsü'nün yıkım kararı ile ilgili birçok söylenti oldu. O zamanlar bu kadar tarih bilinci yoktu. Sıtma ve malerya ile mücadele için bu projenin gerekliliğine halk da inanmıştır. Devlet politikası diye de kimse ses çıkarmadı. Devletten gelen emirler kayıtsız şartsız kabul edilirdi.

O zaman için haklı bir gerekçe gibi görünüyordu. Doğu yakası ile batı yakasını bağlayan bu köprü vasıtalarının geçmesi için çok dar-
dı. Asi Nehri kış aylarında taşar ve şehirde su baskınlarına sebep olurdu.

Antakya Köprüsü'nün yıkımı ile ilgili bilgilerinizi aktarır mısınız?

Yıkımın çok uzun sürdüğünü hatırlıyorum. Taşlar teker teker söküldü, numaralandırıldı ve Müze'nin arkasında bir yerlere kullandılar. Sonradan duyduğumuza göre çeşitli dönemlerde ev yapımlarında temel taşı olarak kullanıldı. Kimse de mani olmadı.

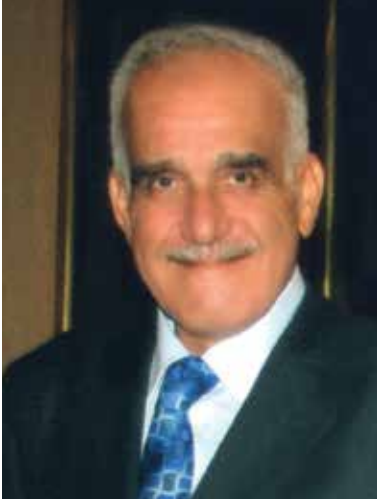
Amik Gölü'nün kurutulmasının sonuçları için değerlendirmeleriniz nelerdir?

Amik Gölü Asi Nehri'ne Asi suyu kanalı ile bağlıydı. Göl kurusa da Asi Suyu'nda hala su oluyordu. Kırıkhan tarafından geliyor ve gelirken derelerden de besleniyor ve Asi Suyu'na akıtılıyor ve Asi'ye dökülüyor. Amik Gölü hastalık yapıyordu. İki tarafında da bataklıklar vardı. Bu çevrede yaşayan halk sıtma ve verem mikrobu ile mücadele etmek zorunda kalıyordu. Bu bataklıkların kurutulması ve bu arazinin tarıma açılması iyi bir politika olarak görülüyordu. Sıtma ile mücadele için Dünya Sağlık Örgütü'nden yardımlar alındı. Bu yardım bataklığı kurutmak için kullanılacaktı.

O dönem için bu yıkım kararı gerekli gibi görünüyordu. Halk bilinçli değildi. Fakat bugün baktığımızda, hepimizin bu yıkımı engellemek için bir şeyler yapmamız gerektiğini görüyoruz. Tarihi Antakya Köprüsü kültürel bir mirastı. Maalesef Antakya halkı bu yıkıma mani olmadı, olamadı.

Köprü'nün karşı tarafına 1932 yılında Adalı Konağı Belediye PTT binası yapıldı (1950'lerden sonra).

1948 Antakya doğumludur.
Çiftçilikle uğraşmıştır.

YUSUF TEOMAN (1948 - 2016)

Sayın Yusuf Teoman. Antakya'nın eski ailelerinden olmanız ve çocukluğunuzda köprüye çok yakın mesafedeki tarihî Antakya evlerinde oturmanız dolayısıyla bilginize başvuruyoruz.

Tarihî Roma Köprüsü civarında çocukken çok oynardık. Yazın sular ısınca ve azalınca nehirde yüzmek, ailelerimizin haberi olmadan yaptığımız kaçamak bir eğlenceydi. Nehir o zamanlar daha mavi akardı ve hatta Antakya'da içme suyu olarak da kullanılırdı. Kış aylarında daha coşkun akar, zaman zaman da sular köprünün üzerinden geçerdi. Müzenin olduğu bölümün sular altında kaldığını hatırlarım.

Köprünün İskenderun tarafında Gündüz Sineması'nın önlerine doğru bir bekçi kulübesi vardı. Öyle çok işlevsel bir kulübe değildi. Ulu Cami tarafında Çiftçi Kahvesi denilen, Asi Nehri'nin hemen üstünde bir kahve vardı. Önünde boyacılar olurdu. Köprünün üzerinde Ulu Cami tarafından birinci gözün üzerinde bir kadın büstünün olduğunu hatırlıyorum.

Köprü'nün yıkımı ile ilgili neler anlatabilirsiniz?

Köprünün yıkılacağı, nehrin islah edilmesi için gerekli olduğu bir müddet konuşuldu. Yaz aylarında ilk kazma vuruldu. Yıkım çalışmaları çok uzun sürdü. Çok dayanıklı bir yapıydı. Aylarca köprünün kaldırılması faaliyeti sürdü. Halk bu çalışmaları köprünün iki yakasından izledi. Kimse de bu kararı sorgulamadı. Bu yıkım faaliyetleri sırasında müzenin arkasında yol açıldı.

Tarım arazileriniz Amik Gölü'nün çok yakınında. Bize göl ile ilgili bildiklerinizi aktarmanızı rica ederim.

Amik Gölü bizim tarım arazilerimizin çok yakınına kadar gelirdi. Hatta Kırıkhan tarafına Amik Gölü'nden kayıklarla gidilirdi. Gölün kıyılarında kayıkları bağlayacağımız, bir nevi liman görevi gören kazıklar bulunurdu. Hangi noktadan çıkacağımız da böylece belli olurdu. Gölde avcılık yapılırdı. Çevre illerden kuş gözlemcileri*, av mevsiminde avcılar gelirdi. Özellikle gölde yılan balığı bolca vardı. Yılan balığından çok farklı yemekler yapılırdı. Yabani ördekler, kuş sürülerinden gökyüzünün karardığı zamanları bilirim.

Amik Gölü'nün kurutulmasının çevreye etkisi ne oldu?

Amik Gölü'nün kurutulması o gün için haklı bir gerekçe olarak gösterildi. Bölgede bataklıklar vardı. Bu bataklıklar kış aylarında büyük göl ile birleşiyor (köyde bu asıl göle "deniz" denir) ve Amik Gölü'nün çapı büyüyordu. Karagöl ve göl kurutuldu ve ortaya çıkan tarım arazileri topraksız köylüye çap denilen onar dönümlük araziler olarak verildi. Köylü ekibi, traktörü, sermayesi olmadan borç ile bu toprakları ekmeye çalıştı; çoğu başarılı olamadı. Gölün kurutulmasıyla kazanılan ve mevcut arazilerde sulu tarım yapılması ile su kaynaklarına çok yüklenildi. Gölün kurutulması sonrası tarıma açılan topraklarda tuzlanma oldu. Verim düştü, ta-

ban suyunun kullanılmasıyla taban suyu seviyesi giderek düşmeye başladı. Artık ne göl var, ne yaban kuşları, ne de yılan balığı... Gölün getirdiği kültür, yaşam biçimi ortadan kalktı.

Amik Gölü'nün kurutulması ve tarihî Roma Köprüsü'nün yıkılması gerçekten Amik Ovası ve Antakya'da taşkınları önlemiş midir? Bu sorunun cevabı çok açık ve net olarak 'hayır'dır. Amik Gölü taşkınları önlemek için doğal bir rezervuar alanıydı. Yağışlı dönemlerde çevresindeki yüksek ve eğimli arazilerden gelen suları depolayarak zaten taşkınları önlemekteydi. Bugün ise böyle bir rezervuar alanı olmadığı için yağışın fazla olduğu dönemlerde, özellikle Amik'in kurutulması sonucu kazanılan tarım arazileri sular altında kalmakta, fazla sular hızlı bir şekilde Asi Nehri'ne ulaşmakta ve yatak kapasitesini aşarak taşkınlara sebep olmaktadır. Nisan 1975, Şubat 1976, Mart- Nisan 1980, Mart 1985, Şubat 1987, Mayıs 1998, Mayıs 2001 yılında can ve mal kaybına neden olan sel ve taşkınlar, Amik Gölü'nün kurutulmasının ve Roma Köprüsü'nün yıkılmasının, tarihi ve doğal varlıkların bir hiç uğruna yok edildiğinin acı bir göstergesidir.¹⁰³

**Tel- Acçana Höyüğü kazılarını ziyaretimiz sırasında Chicago Üniversite'sinden Prof. Dr. Aslıhan Yener buldukları bir tableti göstermiş ve anlatmıştı. Bu tabletin kuşları saymak ve sınıflandırmak ve istatistik veri sağlamak için yazıldığını açıklamıştır.*

¹⁰³ Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Korkmaz, "Roma Köprüsü'nün Yıkılma Gerekçesi: Amik Gölü'nün Kurutulması ve Taşkınların Önlenmesi".

Mustafa Bulut 1937 Antakya doğumludur. Mesleği mobilyacıdır. Uzun yıllar Hatay Esnaf Sanatkarlar Birliği Başkanlığı yapmıştır.

MUSTAFA BULUT

Sayın Mustafa Bulut; Antakya Köprüsü'nü yaşamış ve Antakya Köprüsü'nün yıkımına tanıklık etmiş biri olarak, köprü ile ilgili hafızanızda yer alan bir anınız var mı?

Antakya Köprüsü mimarlık şaheseri olan bir tarihî eserdir. O kocaman taşların nasıl bir sistemle ve nasıl bir işçilikle oraya monte edildiği akıl alacak iş değildi.

Asi Nehri'nde hiç yüzdünüz mü? O dönemlerdeki Asi Nehri hakkında bilgi verir misiniz?

Asi Nehri'nde çok yüzdüm. Çok temiz bir suyu vardı. Geçtiği yerlerde içme suyu olarak kullanılırdı.

Tarihî Antakya Köprüsü ile ilgili olarak bilgisine başvurduğum birçok kişi, köprünün Ulu Cami yönündeki kemerin sol tarafında bir krallığa ait olan kabartma figürden söz ediyor. Sizin bu konuda herhangi bir bilginiz var mı?

Tabii. Yüzerken, köprünün altından geçerken bir kadın resmi olduğunu görürdük. Bu resmin Antiyos'un kızı olduğunu söylerlerdi.

Tarihî Antakya Köprüsü'nün yıkımına tanıklık yaptınız. Yıkım ile ilgili olarak neler anlatabilirsiniz?

Söyleyecek laf bulamıyorum. Affedilmez bir hataydı.

Halkın bu yıkıma tepkisi ne oldu?

Halkımızdan yıkıma karşı bir tepkiyle yaklaşım görmedim.

Köprünün yıkımı esnasında köprünün taşları nereye taşındı? Yıkım esnasında özellikle dikkatinizi çeken olaylar oldu mu?

Benim öncelikle dikkatimi çeken, her bir taşın damperli kamyonla (o zamankiler şimdiki gibi büyük değildi) ancak sığıldığıydı. Nereye götürdüklerini bilmiyorum.

Roma Dönemi'nde yapılan Tarihî Roma Köprüsü'nün yıkım kararını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Roma Dönemi'nde yapılan Tarihî Antakya Köprüsü'nün yıkılması ve Amik Gölü'nün kurutulması tarihî bir hatadır. Bugün senelerdir konuşulan Reyhanlı Barajı ve Karaçay Barajı'nın yapılması için siyasilere baskı yapılması lazım.

Muhtemelen kartal figürü, başı kırık olduğu için algılanamadığından, bu kabartmanın kadın büstüne benzediğini söyleyenler oldu (bkz. Eski Eser Tescil Fişi).

Antakya, 1960.

BASINDA YER ALAN TARİHÎ ANTAKYA KÖPRÜSÜ'NÜN YIKIMI

11 EYLÜL 1969 PERŞEMBE
(ATAYOLU GAZETESİ)*

***“Demirtaş, tarihî köprü mutlaka yıkılmalı dedi.
Aksi hâlde ıslah projesi hiç bir işe yaramayacaktır.”***

“İl Koordinasyon Kurulu'nun dünkü toplantısında DSİ eliyle yürütülen çalışmalar hakkında bilgi veren DSİ başmühendisi Ali Demirtaş, Amik Ovası ıslah çalışmalarına da temas etmiş ve “Antakya'daki Roma köprüsü yıkılmadıkça Amik Ovası ıslah çalışmaları projesinden hiçbir fayda beklenemez” demiştir.

Islah çalışmalarından beklenen sonucun alınabilmesi için köprünün mutlaka yıktırılması gerektiğine işaret eden başmühendis Demirtaş “Köprünün yıkılması sağlanmazsa projenin de durdurulması icap eder” demiş ve sözlerine şunları eklemiştir:

Köprünün yıkılması için DSİ tarafından Yüksek Anıtlar Kurulunca müracaat edilmiştir. İlk defa Kurul köprünün yıkılmamasını kararlaştırmıştır. DSİ bu defa yeniden Yüksek Anıtlar Kuruluna başvurmuş ve köprünün şimdiki yerinden kaldırılarak başka bir yere kurulmasını teklif etmiştir.

Fakat bu müracaattan sonra Kurul bir daha toplanmamıştır, ne zaman toplanacağı da bilinmemektedir.”

****Köprünün yıkımı ile ilgili olarak kamuoyuna duyurulan ilk haberdir.***

8 ARALIK 1969 PAZARTESİ (ATAYOLU GAZETESİ)

**“Kesin karar verilemedi
Tarihî köprünün ne olacağı hâlâ
belli değil”**

“Yüzyıllardan beri Asi Nehri'nin iki yakasını birbirine bağlayan, Romalılardan kalma tarihi köprünün “Asi Nehri Islahı Projesi” gereğince yıkılıp yıkılmayacağı hala belli olmamıştır.

Okurlarımızın hatırlayacakları üzere DSİ teşkilatı milyonlarca liralık bu projeden istenilen randımanın alınması için köprünün mutlaka yıkılması tezini ısrarla savunmaktadır. Konu mevzuat gereğince bir süre önce Anıtlar Kuruluna intikal etmiş ancak kurul o zaman “tarihî bir eser olduğu “gerekçesiyle, köprünün yıkılmasına rıza göstermemiştir.

Öğrendiğimize göre DSİ Yüksek Anıtlar Kuruluna yeni bir teklifle çıkmıştır. DSİ, kurula resmen ulaştırdığı bu teklifinde, köprünün bloklar halinde yıkılarak, uygun görülecek bir yerde yeniden inşa edilmesini istemektedir. Yüksek Anıtlar Kurulu bu son teklif üzerine DSİ başmühendisi Ali Demirtaş'ı bir süre önce Ankara'ya davet etmiş, bu konuda kendisinden bilgi almış ayrıca köprünün çeşitli zamanlarda çekilmiş eski resimleriyle bazı teknik bilgiler de istemiştir.

Kurulun isteklerini yerine getiren DSİ ayrıca, Yüksek Anıtlar Kurulundan bir heyeti de şehrimize davet etmiş ve köprünün durumunun mahalinde izlenmesini istemiştir.

Bu bakımdan köprünün kaderini tayin edecek bir Yüksek Anıtlar Kurulu heyetinin yerinde incelemelerde bulunmak üzere şehrimize gelmeleri beklenmektedir.”

15 OCAK 1970 PERŞEMBE
(ATAYOLU GAZETESİ)

*“Anıtlar Kurulundan
Roma köprüsünün yıkım kararı
çıktı”*

“Asırlardan beri şehrin iki yakasını birleştiren Roma köprüsünün kaderi en sonunda belli olmuştur. Vilayetten verilen bilgiye göre Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu önceki gün yaptığı toplantı sonunda Roma köprüsünün yıkılması konusunda bir karar almıştır.

Okurlarımızın hatırlayacakları gibi köprü'nün yıkılması ile ilgili istek DSİ teşkilatı tarafından gelmekte idi. Bir süre önce ihalesi yapılan Amik Gölü ıslahı ilk mali inşaatından arzulanan sonucun alınabilmesi için köprü'nün mutlaka yıkılarak yerine tek açıklıklı bir köprü yapılmasını isteyen DSİ teşkilatı bu amaçla çeşitli defalar kurula başvurmuştu.

Son defa gerek proje gerekse köprü hakkında hayli geniş dökümanı kapsayan yeni bir müracaat yapan DSİ yetkililerinin isteği bu defa Anıtlar Yüksek Kurulunca olumlu karşılanmış ve köprü'nün yıkılması yolunda bir karar alınmıştır.

Kurul tarafından alınan karar dün vilayet ilgililerine de bildirilmiş ve böylece yüzyıllardır Antakyalılara hizmet eden köprü'nün kaderi belli olmuştur.”

**19 OCAK 1970 PERŞEMBE
(ATAYOLU GAZETESİ)**

*“Yıkımı kararlaştırılan
Köprü'nün yıkımı için ilk kazma nisan
ayında vurulacak”*

*“Yayalar için de geçici bir köprü
yapılacak”*

“Anıtlar Yüksek Kurulunun Antakya'nın iki yakasını birbirine bağlayan Roma Köprüsü yıkımı yolunda aldığı kararın uygulamasına önümüzdeki aylar içinde başlanacaktır.

DSİ teşkilatınca halen bu konudaki çalışmalara hızla devam edilmektedir. Yetkili çevreler Hatay'ın tarım politikasına belirli bir yön verecek Amik Gölü ıslah projesinden arzulanan sonucun alınabilmesi için köprü'nün yıkımı gerektiği üzerinde fikir birliğine varmakta ve kurulun bu kararını proje için bir dönüm noktası olarak nitelendirmektedir.

Edindiğimiz bilgiye göre köprü'nün yıkım işine muhtemelen Nisan ayı içinde başlanacaktır. Bu arada yıkımdan önce köprü'nün hemen yanında yayalara geçit verecek kapasitede ikinci bir köprü inşa edilecek. Yalnız yayalar için bile olsa trafiğin aksaması böylelikle önlenmiş olacaktır.”

17 MART 1970 SALI
(ATAYOLU GAZETESİ)

*“DSİ Belediyeye tebliğ etti”
“Roma köprüsünün yıkım faaliyeti
nisanda başlıyor”*

“DSİ bir yaya köprüsü inşa edecek”

“Amik Gölü ıslah projesinden en iyi randımanı alabilmek için bir süre önce Yüksek Anıtlar Kurulunca yıkılmasına karar verilen Roma köprüsünde yıkım faaliyeti önümüzdeki Nisan ayında başlayacaktır. Bu arada köprüünün yıkılacağı hususunda Antakya Belediyesi DSİ tarafından resmen haberdar edilmiş, bunun üzerine belediye başkanlığınca DSİ’den köprüünün yapım faaliyeti tamamlanıncaya kadar eski köprü civarına 4 metre genişliğinde çelikten bir yaya köprüsü inşası istenilmiştir. Bu arada belediye başkanı Şehoğlu ile kısa süre önce şehrimize gelen DSİ bölge müdürü arasında yapılan görüşmeler sonunda hem yayalara geçit verecek çelik köprüünün yapımı, hem de bu köprüünün görevi sona erdikten sonra belediyeye hibe edilmesi hususunda görüş ve prensip anlaşmasına varılmıştır. Öğrendiğimize göre belediye bu çelik köprüyü ileri bir tarihte kendi imkânlarıyla Asi nehri üzerine belediye parkı ile Mustafa köprüsü arasındaki kısma monte edecek, böylelikle şehrin iki yakası arasında sadece yayalar için yeni bir bağlantı daha kurulmuş olacaktır.”

11 NİSAN 1970 CUMARTESİ (ATAYOLU GAZETESİ)

*“DSİ halkı ikaz etti”
“Köprü pazartesiye araçlara kapanıyor”*

“Asi Nehri ıslahı projesinden en iyi ölçüde randıman alabilmek amacıyla ve Yüksek Anıtlar Kurulu'nun da onayı ile yıkımına karar verilen eski Roma köprüsü pazartesi gününden itibaren sadece vasitalara kapatılacak ve yıkım işi için ilk adım fiilen atılmış olacaktır. DSİ, köprünün pazartesi gününden itibaren vasitalara kapatılacağı hususunda belediyeyi de resmen haberdar etmiştir.

Bu konuda edindiğimiz bilgiye göre pazartesi gününden itibaren köprünün Akbank yönündeki kaldırımlarından yayalara geçiş verilecek, diğer tarafta ise ekiplerce yıkım faaliyetine geçilecektir. Ekipler, yıkım işini tamamladıktan sonra diğer tarafta faaliyet gösterecek, bu arada köprü'nün hemen yanında inşa edilecek çelik köprüden de yaya trafiği sağlanacaktır.

Öte yandan belediyeye bağlı ekipler, köprüden geçen su borusunu, PTT ise telefon kablolarını, yıkımdan zarar görmeyecek şekilde yeniden döşeyeceklerdir.”

DSİ halkı ikaz etti

Köprü Pazartesiye araçlara kapanıyor

Asi nehri ıslahı projesinden en iyi ölçüde randıman alabilmek amacıyla ve Yüksek Anıtlar Kurulu'nun da onayı ile yıkımına karar verilen eski Roma köprüsü pazartesi gününden itibaren sadece vasitalara kapatılacak ve yıkım işi için ilk adım fiilen atılmış olacaktır. DSİ, köprünün pazartesi gününden itibaren vasitalara kapatılacağı hususunda belediyeyi de resmen haberdar etmiştir.

Bu konuda edindiğimiz bilgiye göre pazartesi gününden itibaren köprünün Akbank yönündeki kaldırımlarından yayalara geçiş verilecek, diğer tarafta ise ekiplerce yıkım faaliyetine geçilecektir. Ekipler, yıkım işini tamamladıktan sonra diğer tarafta faaliyet gösterecek, bu arada köprü'nün hemen yanında inşa edilecek çelik köprüden de yaya trafiği sağlanacaktır.

Öte yandan belediyeye bağlı ekipler, köprüden geçen su borusunu, PTT ise telefon kablolarını, yıkımdan zarar görmeyecek şekilde yeniden döşeyeceklerdir.

Foto ile haberelik yapıldı. Ama suya varan su emalendirecek olan edifi mahkemelerinde.

**Olacak şey mi bu?
Halk Çarşı
karakoluna
saldırıya
yeltendi**

Özellik gere, Çarpık baskınla bu türde işleri bitirilecek. Halkın bu tür saldırılara yeltendi.

13 NİSAN 1970 PAZARTESİ (ATAYOLU GAZETESİ)

“Bugün vasıtalara kapatılacak olan Köprü yüzünden şehir trafiğine yeni düzen verildi.”

“Cumartesi günü sayımızda belirttiğimiz gibi yıkım faaliyetinin başlayacak olması dolayısıyla eski Roma köprüsü bugünden itibaren sadece vasıtalara kapatılmaktadır. Bu arada bir bildiri yayınlayan vilayet bu konuda bilgi vermekte ve halktan bazı ricalarda bulunmaktadır. Vilayetin bildirisi şöyledir:

Asi Nehri taranması dolayısıyla Antakya eski köprüsünün yıkımına ve nehir rıhtım duvarları inşaatına 13 Nisan 1970 Pazartesi gününden itibaren başlanacaktır. Bu sebeple köprü her çeşit taşıta kapatılmıştır. Rıhtım Caddesi ve Kurtuluş Caddelerinde şehir trafiğinin düzeni bakımından otopark yerleri değiştirilmiş bulunmaktadır. Bilhassa Rıhtım caddesinde el ve at arabaları ile seyyar satıcı arabalarının seyri ve durması yasak edilmiştir.

Bu konularda vatandaşlarımızın trafik ve belediye zabıtasının uyarmalarına riayet etmeleri, sadece (YAYA) geçidine müsaade edilen eski köprü üzerinde vatandaşların durmamalarını önemle rica ederiz.”

14 NİSAN 1970 SALI
(ATAYOLU GAZETESİ)

Şehir Haberleri

“Köprü dün vasıtalara kapatıldı.”

“Yakında yıkımı başlayacak eski köprü dün sabahтан itibaren vasıtalara kapatılmış, yayalara da Akbank yönündeki kaldırımlardan geçit verilmeye başlanmıştır.

Köprünün bu yeni trafik düzeni ilk günde yayalarla sürücüleri hayli yadırgatmıştır.”

15 NİSAN 1970 ÇARŞAMBA
(ATAYOLU GAZETESİ)

Şehir haberleri
“Köprüyü meraklılar istilâ etti”

“Köprüde Pazartesi günü başlayan yıkım çalışmalarını, bütün gün yüzlerce meraklı saatlerce izlemekte, bu durum da yaya trafiğini geniş ölçüde aksatmaktadır. Bu bakımdan köprüde bir trafik polisinin devamlı görev yaparak halkı uyarması, trafiğin büyük ölçüde ferahlamasına yol açacaktır.”

21 NİSAN 1970 SALI (ATAYOLU GAZETESİ)

**“Köprü yıkımını fırsat bilen
Şehir dâhili taksiler fiyatlara zam yaptılar”**

“Şehir dahili çalışan taksiler köprünün yıkımını fırsat bilerek keyfi bir fiyat tarifesi uygulamaya başlamıştır. Taksi şoförlerinin çoğu son günlerde müşterilerden 5 lira talep etmekte ve sebebi sorulduğunda zaman da köprünün yıkımı dolayısıyla daha uzun bir yol katetmelerini ileri sürmektedir.

Bu konuda bilgisine başvurduğumuz belediye yetkilileri, şoförlere fiyat artımı konusunda yeni bir tarife vermediklerini, sadece bir süre önce vaki müracaat üzerine Encümen kararıyla taksit ücretlerinin 3 liradan 3,5 liraya, telefonla yapılan çağırılarda ise ücretin 3,5 liradan 4 liraya çıkarıldığını belirtmiştir.

Şoförlerin bu keyfi ve sorumsuz tutumu haklı şikâyetlere yol açmaktadır. Bu bakımdan konuya belediye ve Trafik yetkililerinin dikkatini çekerek ve bu kanunsuz davranışa bir son verilmesini dileriz.”

17 HAZİRAN 1970 ÇARŞAMBA
(ATAYOLU GAZETESİ)

Şehir Haberleri
"Son ayak da atıldı"

"Yayalar geçit verecek olan çelik köprünün montaj hazırlıkları hızla ilerlemektedir.

Üçüncü ve son ayağı da temele oturtulan çelik köprünün hafta içinde yayaların trafiğine açılması beklenmektedir."

25 HAZİRAN 1970 PERŞEMBE
(ATAYOLU GAZETESİ)

Şehir haberleri
“Yıkım çalışması hızlandı”

“Yaya köprüünün trafiğe açılmasından sonra eski Roma köprüsünün yıkım çalışmaları daha da hızlanmıştır. Halen köprüde ekipler yıkım çalışmalarına ara vermeden devam etmektedirler.”

26 HAZİRAN 1970 CUMA
(ATAYOLU GAZETESİ)

“Yeni yaya köprüsü ışıklandı”

“Eski köprünün yıkım çalışmalarını kolaylaştırmak için inşa edilen yaya köprüsü, yaya trafiğine büyük ferahlık sağlamıştır.

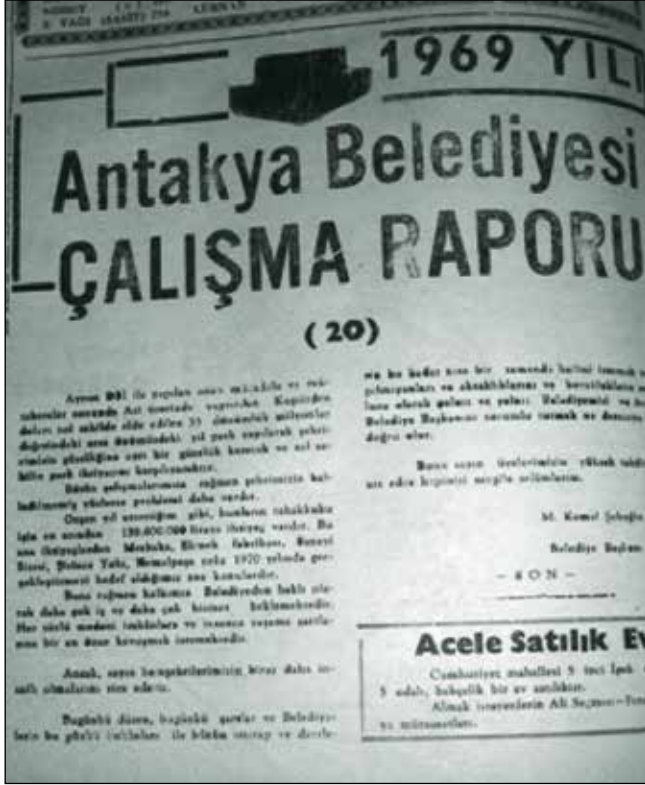
Bu arada yaya köprüsü ışıklandırılmış ve köprüden geceleri geçiş daha rahat hâle gelmiştir.”

30 HAZİRAN 1970 SALI (ATAYOLU GAZETESİ)

“Yıkım işi ağır gidiyor”

“Tarihi Roma köprüsünün uzun süredir devam eden yıkım işi çok ağır gitmektedir. Bu gidişle köprünün bu sezonda yıkılıp yerine yenisinin yapılması hayli gecikeceğe benzemektedir. Resimde, köprünün yıkıma başlanmadan önceki hali görülüyor.”

2 TEMMUZ 1970 PERŞEMBE (ATAYOLU GAZETESİ)

Antakya Belediyesi Çalışma Raporu

“Ayrıca DSİ ile yapılan uzun mücadele ve müzakereler sonunda Asi üzerinde yaptırılan köprüden dolayı sol sahilde elde edilen 33 dönümlük milyonlar değerinde arsa önümüzdeki yıl park yapılarak şehrimizin güzelliğine ayrı bir güzellik katacak ve sol sahilin park ihtiyacını karşılayacaktır.

Bütün çalışmalarımıza rağmen şehrimizin halledilmemiş yüzlerce problemi daha vardır.

Geçen yıl arz ettiğim gibi, bunların tahakkuku için en azından 150.000.000 liraya ihtiyaç vardır. Bu ana ihtiyaçlardan Mezbaha, Ekmek Fabrikası, Sanayi Sitesi, Kemalpaşa Yolu 1970 yılında gerçekleştirmeyi hedef aldığımız ana konulardır.

Buna rağmen halkımız belediyeden haklı olarak daha çok iş ve daha çok hizmet beklemektedir. Her türlü medeni imkânlarla ve insanca yaşama şartlarına bir an önce kavuşmak istemektedir.

Ancak sayın hemşehrilerimizin biraz daha insafli olmalarını rica ederiz.

Bugünkü düzen, bugünkü şartlar ve belediyelerin bugünkü imkânları ile bütün ıstırap ve dertlerin bu kadar kısa zamanda hallini istemek ve yapılmayanları ve aksaklıklarını ve bozuklukların sorumlusu olarak yalnız ve yalnız Belediyemizi ve özellikle Belediye Başkanını sorumlu tutmak ne dereceye kadar doğru olur.

Bunu sayın üyelerimizin yüksek takdirlerine arz eder, hepinizi saygı ile selamlarım.”

M. KEMAL ŞEHOĞLU

Belediye Başkanı

10 TEMMUZ 1970 CUMA
(ATAYOLU GAZETESİ)

Şehir Haberleri
“Köprüden rahat geçiş sağlandı”

“Belediye zabıtası ve trafik memurları bir süredir yaya köprüsünden yayaların rahatça geçiş imkanını sağlayacak tedbirler almaktadır.

Bu cümleden olarak yaya köprüsünden hayvan, motosiklet ve el arabalarının geçişlerine izin verilmemektedir.”

11 TEMMUZ 1970 CUMARTESİ
(ATAYOLU GAZETESİ)

“Yaya köprüsü meraklı akınına uğradı”

“Yeni inşa edilen yaya köprü, eski köprünün yıkım çalışmalarını izleyen yüzlerce meraklının istilasına uğramıştır. Yaya trafiğini aksatan bu durumun önlenmesi için polis ve belediye ilgililerinin harekete geçmesi beklenmektedir.”

16 TEMMUZ 1970 SALI
(ATAYOLU GAZETESİ)

**“Yasaklara uyan yok
Köprü civarı trafiği arap saçına döndü
döndü”
“Görevliler duruma seyirci kalıyor”**

“Eski köprünün yıkım çalışmaları bu civarda ve özellikle yaya köprüsü yakınlarında trafiği bir keşmekeş içine sokmuştur.

Bir kere, konulan yasağa rağmen yaya köprüsünden zaman zaman el arabaları ve motosikletler geçmekte, bu durum esasen dar olan köprüdeki trafiği daha da güçleştirmektedir.

Diğer taraftan yaya köprüsünün Akbank yönündeki bölümünde vasıta trafiği de içinden çıkılmaz bir hal almıştır. 3 yolun birleştiği bu noktada giriş çıkış yapan vasıtalara bir de köprüden geçen yayalar katılınca trafik arap saçına dönmektedir. Bu arada bir okurumuzun iddiasına göre köprübaşında görevli trafik polisleri vazifelerini gerektiği şekilde yapmamakta ve trafik rezaletine adeta seyirci kalmaktadır. Araba sahibi olduğunu belirten okurumuz “Köprübaşındaki bu keşmekeş yüzünden araba kullanmaktan vazgeçtim. Araba mı kullanıyoruz, yoksa sırat köprüsünden mi geçiyoruz, belli değil” demektedir.

Bu konuya trafik yetkililerinin dikkatini çeker, şikâyetle ilgili tedbirlerin bir an önce alınmasını dileriz.”

20 TEMMUZ 1970 PAZARTESİ
(ATAYOLU GAZETESİ)

“Tarihi top kaderine terk edildi”

“Eski ve bir tarihi değeri de olduğu ileri sürülen (ramazan topu) yaya köprüsünün müze bölümündeki tarafında kum ve çakıl yığınlarının arasında kendi kaderine terk edilmiştir. Bir ara Müze önündeki sahada halka teşhir edilmekte olan emektar topun bu durumu üzüntü ile karşılanmakta ve köprü inşaatından zarar görmeyecek bir yere nakledilmesi istenilmektedir.”

24 TEMMUZ 1970 CUMA
(ATAYOLU GAZETESİ)

*“Varılan anlaşma gereğince
Karayolları asfaltlama
çalışmasını yürütüyor.
Ekipler halen Gündüz
caddesinde”*

“Belediye ile imzalanan protokol gereğince karayolları ekipleri şehir içinde belirli güzergâhlar üzerinden bazı caddeleri asfaltlama işine devam etmektedir.

Ekipler asfaltlama çalışmalarına önce Reyhanlı girişinde başlamış ve yeni köprüye giden yolla sanayi sitesini boyda boya kateden İstiklal Caddesini asfaltla kaplamıştır.

Öğrendiğimize göre, aradaki protokol gereğince Karayolları şehir içindeki çalışmalarını bir sülü semti arasındaki Asım Gündüz caddesini de bugünden itibaren asfaltlamaya başlayacaktır.

Bu arada eski köprünün yıkım çalışmaları dolayısıyla vali göbeği ile Cumhuriyet alanı arasındaki Atatürk caddesinin ve diğer bazı caddelerin önümüzdeki sene asfaltlanması beklenmektedir.”

28 TEMMUZ 1970 SALI
(ATAYOLU GAZETESİ)

Şehir haberleri
"Köprü'nün 3üncü ayak temeli de atıldı"

"Yıkımı devam eden eski köprü yerine yapılacak yeni köprüde yapım faaliyeti hızla devam etmektedir. Bu arada daha önce 2 ayağının temeli atılan yeni köprü'nün 3üncü ayak temeli de atılmıştır. Ekipler halen geceli gündüzlü inşaatta çalışmaktadır."

21 AĞUSTOS 1970 CUMA
(ATAYOLU GAZETESİ)

Şehir haberleri
“Eski köprünün yıkımı başladı”

“Yeni köprünün beton ayaklarının dökümü sırasında iskele olarak kullanılan eski köprü, yüklenici firma tarafından yıkılmaya başlanmıştır.

Köprü etrafında biriken yüzlerce meraklının ilgi ile izlediği yıkım çalışmalarının bugün tamamlanması beklenmektedir.”

5 EYLÜL 1970 CUMARTESİ (ATAYOLU GAZETESİ)

*“Bir varmış, bir yokmuş
Tarihi Roma köprüsü artık
tamamen tarihe karıştı”*

“Tarihi Roma köprüsünün nehrin Uluçami yönündeki yakasıyla son bağlantısı dün ortadan kaldırılmıştır. Böylelikle tarihi köprü artık tamamen tarihe karışmıştır.

Müteahhit firma tarafından şimdi de son yıkımın yapıldığı yerin dolgulama işlemine geçilecektir. Doldurulacak bu kısım ile Uluçami önündeki alan biraz daha ferahlık kazanacak ve özellikle yaya ve araç trafiği de alanın genişlemiş olması nedeniyle eski sıkışık durumundan kurtarılacak olacaktır. Bu arada köprünün bu kesiminde çalışmaların başlaması dolayısıyla trafiğe yeni bir yön verilmiştir.

Diğer taraftan ayakları tamamlanan yeni köprünün Kasım ayı içinde trafiğe açılması beklenmektedir. Çalışmalar hızlı bir tempoda yürütüldüğü takdirde köprüden yayalarla araçlara 29 Ekim Cumhuriyet Bayramında geçit verilmesi de ihtimal dâhilindedir.”

22 EYLÜL 1970 SALI ATAYOLU GAZETESİ

“Su sıkıntısı azalıyor. Yeni bir hatla stadyum tarafına da su verildi. Bu semtin sıkıntısı tamamen ortadan kalkacak. Belediyenin Soğuksu’da bir süredir yürüttüğü çalışmaların olumlu sonucu vermesi, şehirde çekilen su sıkıntısı bir ölçüde giderici nitelikte olmuştur.

Daha önce değindiğimiz gibi Soğuksu’daki gözleri derinleştiren belediye, yeniden 60 litre saniyelik su bulununca feraha kavuşmuş, şebekeye Soğuksu’dan daha çok su basmak olanağı sağlanınca bir çok semtlerdeki kesiklik ortadan kalkmıştır.

Diğer taraftan belediyenin Akiş yanındaki yeni köprüden Stadyum dolaylarına Soğuksu deposundan su nakledecek boru hattının da yapımı tamamlanmıştır. Bu hattan yapılan su verme denemelerinden de olumlu sonuç alındığı, böylelikle stadyum dolaylarındaki yüzlerce evin de su derdinin yakın zamanda tamamen ortadan kalkacağı belediye yetkililerince belirtilmektedir.”

**26 EYLÜL 1970 CUMARTESİ
(ATAYOLU GAZETESİ)**

***“Yeni köprü kasım sonunda sona erecek.
Köprü 29 Ekim’e yetiştirilemiyor”***

“Bir süre önce yıkılan Roma köprüsünün yerine inşa edilecek olan köprünün yapım çalışmaları hızla ilerlemektedir.

Köprünün yapımını üzerine alan müteahhit firma tarafından halen Ulucami yakasındaki istinat duvarının inşa işi yürütülmektedir. Dolgu ve duvar işi ile diğer teferruat tamamlandıktan sonra bu defa da köprü üstünün yapımına geçilecektir.

Ancak yeni köprünün 29 Ekim Cumhuriyet Bayramında yayalarla araçların trafiğine açılması söz konusu değildir. Bu konuda görüştüğümüz bir firma yetkilisi, bu hususu doğrulamış ve köprünün Cumhuriyet Bayramına yetişmesine imkân olmadığını, inşaatın Kasım ayı sonlarına doğru tamamlanabileceğini belirtmiştir.”

1 EKİM 1970 PERŞEMBE
(ATAYOLU GAZETESİ)

“Yeni köprüde kaza oldu”

“Yeni köprü üzerindeki kazada idaresindeki vasıtayla 15 yaşında Refik Oşşar’a çarpıp yaralanmasına sebep olan şoför Hasan İnal hakkında koğuşturmaya başlanmıştır.

Kazadan sonra kaçan şoför, polislerce yakalanarak Adliyeye verilmiştir.”

Demirel'i aracı yapan Belediye DSI den isteklerde bulundu

Belediye başkanı Kemal Demirel'in belediye DSI'ye şikâyet ederek yaptığı başvuru üzerine DSI'nin ilgili teknik personelinin yerinde araştırması...

1) Yana ilçedeki Belediye Başkanlığına yazılan teklifler ve belediye başkanlığına yazılan teklifler...

2) Çevre temizliği ve su arzının sağlanması için...

3) Belediye başkanlığına yazılan teklifler...

**Arıza giderilince
Şehre normal
su verilmeye
başlandı**

Antakya-Merkez merkezdeki ana hatlar üzerinde geçen arıza nedeniyle şehre bir kaç gün su kesildi ve sokacları kurumuştu.

Ayrıca buna karşın bazı sokacları kapalı olduğu bir yerde suyla normal şekilde çalışmaya başlandı.

Kemal Dirm gel'yor

9 EKİM 1970 CUMA
(ATAYOLU GAZETESİ)

*“Demirel'i aracı yapan
Belediye DSI'den isteklerde
bulundu”*

Belediye başkanı Kemal Şehoğlu'nun başbakan Demirel'e şehir sorunlarıyla ilgili olarak verdiği muhtıradaki DSİ ile ilgili istekler bölümünde şöyle denilmektedir.

- a) Yaya köprüsü: Eski Roma köprüsünün yanına inşa edilen ve bilahare belediyeye bırakılacağı bize bildirilen yaya köprüsünün şehir parkından aşağıya, imar planındaki yerine nakli ve montajı belediyemizin imkan ve gücü dışında olduğundan bu işin 2 ayak ilavesiyle DSİ tarafından yapılmasını arz ve rica ediyorum
- b) Çevre kanalı ve yan derenin ıslahı: Türkiye'nin en yağışlı ve en şiddetli sağanak bölgelerinden biri olan şehrimizde yağış mevsiminde sokakları seller istila etmekte, can ve mal kaybına sebep olmakta ve her şiddetli yağıştan şehir kum, çakıl ve molozlarla dolmakta ve her şiddetli yağıştan sonra bunları temizlemek belediyeye büyük külfete mal olmaktadır. Şehrimizin kanalizasyonunun sel sularına kapalı ve ayrı bir sistemle yapılması planlamıştır. Buna rağmen tamamen beruarat edilemeyen teressübat tehlikesi göz önünde tutularak DSİ hem şehri sel sularından hem de kanalizasyon şebekesini teressübatan korumak için Habibneccar dağından bir kuşatma kanalı yapılması öngörülmüştür. Bu kanalla beraber nehre akan Altınçay, Hana çayı, Hacı Kürüş, Akarir derelerinin de ıslahı belediye gücünün dışında ve DSİ tarafından ele alınması ve kanalizasyon çalışmalarını ile beraber yürütülmesi gereken işlerdendir.
- c) Demir korkuluk ve bozulan yolların tamiri: DSİ tarafından nehir kenarına yapılan duvarların kenarına yapılan duvarların üzerine nehre düşüp boğulmaları önlemek için demir korkuluk yapılmasını ve bozulan meydan ve yolların tamirini DSİ den rica ediyorum.

28 KASIM 1970 CUMA
(ATAYOLU GAZETESİ)

Şehir haberleri
“Yağış çalışmayı aksattı”

“Birkaç gündür aralıklı, zaman zaman da sağanak şeklinde yağan yağmurlar yeni köprünün yapım çalışmalarını aksatmıştır.

Yağışın devam etmesi nedeniyle daha önce bir bloka beton döken müteahhit firma hem geri kalan beton dökümlerini, hem de diğer çalışmaları yapamamaktadır.”

25 ARALIK 1970 CUMA
(ATAYOLU GAZETESİ)

Şehir haberleri

“Yeni köprüde faaliyet hızlandı”

“Yeni köprünün yapım işi son günlerde büyük ölçüde hız kazanmıştır. Çalışmaların yoğunluk kazanması şehirli tarafından memnunlukla izlenmektedir.

Bu arada 3 blokuna beton dökülen köprünün son blokuna da hafta içinde beton dökümü yapılacaktır.”

4 OCAK 1971 PAZARTESİ (ATAYOLU GAZETESİ)

*“Yeni köprü 16 Aralık'ta
açılacak”*

“Yıkım ve yapı çalışmaları nedeniyle aylardır şehrin hem yaya hem de araç trafiğine büyük ölçüde sekte vuran yeni köprü, 16 Aralık Cumartesi günü törenle Antakyalıların hizmetine girecektir.

Köprü'nün proje ve inşaatını yapan hemşehrimsi Yük. Müh. Mehmet Ali Gülay tarafından düzenlenecek açılış törenine başta Hatay valisi olmak üzere protokol, çeşitli kuruluş temsilcileri ve basın mensupları davet edilecektir.

Açılışından sonra özellikle araç sahiplerine rahat bir nefes aldırarak yeni köprü'den sadece yayalara tek taraflı olarak geçit verilecektir. Beton dökümü hafta sonunda tamamlanan köprü'nün Akbank yönündeki blokunda ise son çalışmalar hızlı bir şekilde sürdürülmektedir.

Yapımı 31 Ocakta tamamlanan köprü'den araçlara geçit verilmesi için 15 gün süreyle betonun mukavemet kazanması beklenecektir. Bu nedenle araçlara 15 gün sonra 16 Aralıkta geçit verilmesi öngörülmüştür.”

5 OCAK 1971 SALI (ATAYOLU GAZETESİ)

**“5 milyona malolan
Köprüde 2500 ton çimento
kullanıldı”**

“Diğer sütunlarımızda da belirttiğimiz gibi eski Roma köprüsünün yerine inşa edilen yeni köprü 16 Aralıkta düzenlenecek bir tören sonunda resmen Antakyalıların hizmetine girmiş olacaktır.

Yapım çalışmaları aylardır büyük meraklı kitleler tarafından ilgiyle izlenen köprü, DSİ tarafından düzenlenen ihaleyi alan (Garanti İnşaat Ltd. Şti.) adına hemşehrimiz Yük. Müh. Mehmet Ali Gülay tarafından inşa edilmiştir. Köprünün projesini de yapan Gülay, bir arkadaşımıza yeni köprüyle ilgili şu teknik bilgileri vermiştir:

“Yıkım ve yapımına 1 Haziranda başlanan köprünün inşaatı 31 Aralıkta tamamlanmış, aralıksız 7 ay devam eden inşaat esnasında 30 ile 100 işçi çalıştırılmıştır. 5 milyon liraya mal olan köprünün inşaatında 2500 ton çimento, 150 ton profil demir, 90 ton yuvarlak demir ve 10 bin m³ beton kullanılmıştır. 2 bloklu köprü 44 metre boyundadır ve arasında bir refüj bulunmaktadır. Köprünün her blokunda yayalar için 4 metrelik kaldırımlar, araçlar için 2 şeritli 7 metrelik yollar ayrılmıştır. Ayrıca refüjün 2 yanında 1'er metrelik emniyet şeritleri bulunmaktadır. Yaya ve araç trafiğine büyük ferahlık verecek köprü, Antakya'nın bir deprem bölgesi olması göz önünde bulundurularak 10 uncu derecede şiddetli depremlere dayanıklı şekilde inşa edilmiştir.”

14 OCAK 1971 PERŞEMBE (ATAYOLU GAZETESİ)

“Yeni köprü törensiz açıldı”

“Yapımına 1 Haziran 1970 de başlanan köprünün her iki kanadı da dün sabahdan itibaren yayalarla araçlara açılmıştır. Böylelikle inşaatına başlandıktan 7,5 ay sonra yeni köprüden şehir halkı ve araçlar normal şekilde yararlanmaya başlamıştır.

Bu arada Garanti İnşaat Ltd. Şti. adına köprünün proje ve inşaatını yapan hemşehrimiz Yük. Müh. Mehmet Ali Güleç, köprünün trafiğe açılması nedeniyle 16 Ocak Cumartesi günü düzenleyeceği törenden vaz geçmiştir.

Yük. Müh. Güleç açılış töreninden vazgeçme nedeni olarak başta işveren durumundaki DSİ olmak üzere teknik personelin halen sürdürmekte olduğu işi yavaşlatma eylemini göstermiştir. Bu durumda yapımı 7 ay süreyle devam eden ve 5 milyon liraya malolan yeni köprü, açılış töreni yapılmadan Antakyalıların hizmetine girmiş olmaktadır.”

6 NİSAN 1971 SALI
(ATAYOLU GAZETESİ)

*“Şehoğlu tarafından
Ulucami'nin önünün açılma işi ele
alındı”*

“Yeni köprünün inşa edilerek trafiğe açılmasından sonra belediye tarafından köprünün Ulucami yönüne bakan bölümündeki alanın yeniden düzenlenmesi işi gene ön plana çıkmıştır.

Necmettin Kuseyri'nin başkanlığı zamanından beri belediye yetkililerinin üzerine eğildiği bu konu, aradan geçen uzun zamana rağmen hala çözümlenememiştir. Gerek Kuseyri, gerekse Şehoğlu, 4 yıllık imar programlarında Ulucami önündeki alanın tanzimine yer verdikleri halde Vakıflar Genel Müdürlüğünün konuya ilgisiz kalması, teşebbüsleri daima yarıda bıraktırmış, bu konuda bir adım atılamamıştır.

Belediye Başkanı Şehoğlu, son defa bu konuyu İl Koordinasyon Kuruluna getirmiştir.”

9 TEMMUZ 1971 PERŞEMBE
(ATAYOLU GAZETESİ)

*“Asi üzerine kurulacak
Yaya geçit köprüsünün beton
ayakları inşa ediliyor”*

“Belediye Encümeni hafta içindeki toplantısında yaya geçit köprüsü beton ayaklarının emanet yoluyla yaptırılmasına karar verilmiş, böylelikle köprünün kurulması ile ilgili adım atılmıştır.

Eski köprü yıkıldığı sırada yayalara geçit vermek amacıyla DSİ tarafından nehir üzerine inşa edilen bu köprü görevi sona erince de belediyeye devrilmişti.

Yaya geçit köprüsü Belediye tarafından Kışla ilerisindeki Mustafa köprüsüyle karşısındaki ada arasına kurulacaktır. Bu arada adadan Belediye Parkına girişi sağlamak üzere Altınçay nehri üzerine de küçük bir daha köprü inşa edilecektir.

Verilen bilgiye göre yaya geçit köprüsünün kurulmasında DSİ Belediyeye teknik yardımda bulunacaktır. Ancak Belediye yetkilileri DSİ'den bu konuda gerekli ilgi ve yardımı göremediklerini de çeşitli vesilelerle açıklamaktadır.”

20 TEMMUZ 1971
(ATAYOLU GAZETESİ)

*“Şehoğlu iyi haberlerle döndü”
“Vakıflar örgütüncel Ulucami'in
önündeki alan restore edilecek”*

Belediye Başkanı Kemal Şehoğlu'nun son Ankara temaslari, Antakya'nın imarı yönünden kazançlar sağlamıştır.

Şehoğlu Makine Kimya Endüstrisi'nin asfalt teşkilatı kurabilmesi için Belediyeye asfalt makine ve teçhizatı vermesini sağlamıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğüyle de temaslarda bulunan Belediye Başkanı Genel Müdürlük yetkilileriyle Ulucami alanının restore edilmesi konusunu görüşmüş ve Vakıflar Örgütü bu alanın restoreden geçirilmesini kabul etmiştir. Nitekim bu amaçla Vakıflar Genel Müdürü önümüzdeki günlerde şehrimize gelerek incelemelerde bulunacaktır.

Şehoğlu'nun bu arada gecekondulardan Belediye emrine ödenek tahsilini de sağladığı belirtilmektedir.

GEÇ ALINAN BİR KARAR ANTAKYA KORUMA VE İMAR PLANI

HATAY-ANTAKYA SİT ALANI KORUMA İMAR PLANI UYGULAMA YÖNETMELİĞİ

1.0. GENEL TANIM

Hatay ılı merkez ilçesinin sit alanı ve sınırları C.E.E.A.Y.K. 12.07,1975 gün ve A.0521 sayılı kararı ile belirlenmiş olup, T.K.T. V.Y.K. 15.11.1985 gün ve 1558 sayılı karar ile ayrıca tasrih edilmiştir.

1.1. TARİHİ AÇILIM

Antakya, Hatay İli, Merkez ilçesidir. 23 Temmuz 1959 yılında yeniden Türkiye Cumhuriyeti topraklarına katılan Antakya I.Dünya Savaşından sonra 1921-1939 tarihleri arasında Fransız egemenliği devri yaşamıştır. Kentin yabancı izleri tanıdığı devre bu devredir.

Antakya çevresi dünyanın en eski insan yerleşmesi alanlarından biridir. Kentin doğusunda Reyhanlı Cüdeyde Gölü ve batıdaki Samandağ-Çevlik çevresinin M.Ö.4500 yıllarında yerleşme yerleri olduğu ortaya çıkarılmıştır. Antakya'nın bugünkü yerleşme alanında tarih devrelerinde ilk olarak Protohititlerce düzenli yerleşmelerin kurulduğu, daha sonra çığitli Mezopotamya, ılışır ve Anadolu Devletlerinin egemenlikleri görülür..

En yakın bilinen kuruluş M.Ö.300'de Antioch Selevcos tarafından burada birkaç yerleşmenin kurulmuş olmasıdır. Antik Yunan devresine ait bu devreden Antakya Ulaşımı arasında halen marangozhane olarak kullanılan bir yapı kalmıştır.

Antakya M.Ö 54 –M.S 396 yılları arasında Roma'nın en ünlü kentlerinden bir idir. M. S. 396-638 yıllarında Bizans egemenliği ve Hıristiyanlığın en kutsal şehirlerinden biridir. Daha sonra Emevi-Abbasi Egemenliği devri yaşayan Antakya 1516'da Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı topraklarına katılır» Günümüz Antakya'sı bütün bu izleri taşır.

1.1.1. ANTAKYA SİT ALANI

Antakya Sit alanı, Ası Nehri doğusunda kalan ve tarihi olayların ve kültürlerin oluştuğu alan bütünüdür. Antakya Sit alanı mülga G.E.E.A.Y.K. 12.7.1975 gün ve 8521 sayılı karar 1. ve eki Antakya Tarihi Sır Alanı olarak belirlenen alan olup sınırları T.K.T.V.Y. Kurulu'nun 15.11.1985 gün ve 1558 sayılı kararı ile sınırları belirlenen alandır. Sit alanı kendi içinde yerleşme dokusu ve kültürel ve Arkeoloji ve Doğal değerlerine göre bölümlere ayrılır. Antakya Sit alanına ve bölümlerine ilişkin sınırlar T.K.T.V.Y.K.'nun 15.11.1985 gün ve 1553 sayılı karar eki haritada gösterilen sınırlardır.

1.2.1. DOĞAL SİT ALANI

Reyhanlı-Harbiye Daphne) antik yolu ile Antakya kentsel alanının doğu kuzeyinde kalan Kale ve Sur duvarlarının 100 mt. doğusundan geçer, su kaynakları, doğal ve tarihi olaylarla ilgili değerleri olan alanlardır.

1.2.2. KENTSEL SİT ALANI

Batara Vilayet Caddesi, Hürriyet Caddesi, İstiklal Caddesi ile, kuzeyde bugünkü otobüs garajı güneyi (.cadde fabrika caddesi ile "Ataker ilkokulu güneyinden giderek kazıklı sokaktan geçen doğuda Karaali Caddesini takibeden ve güneyde Dispanserin kuzeyinden Fevzi Çakmak ilkokulu kuzeyinden, Arif iye Suray Emniyet sokaktan geçerek Hükümet binasını da güneyden saran sınırların içidir.

1.2.3. TİCARET BÖLGESİ

Kentsel sit alanı içinde Ulucami çevresinden başlayıp Mustafa Kemal Bulvarı, Fabrikalar Caddesi, Nata Caddesi, İstiklal Caddesi ile sınırlanan alan ile Kurtuluş Caddesi üzerindeki bir bölüm alandır.

1.2.4. ARKEOLOJİK SİT ALANI

Antakya Sit Alanının tamamı Arkeolojik sit değerleri Ancak halihazır yerleşme ile doğal sit alanları dışında kalan alanlar Arkeolojik sit alanı olarak tarif edilmiştir.

1.3. ANTAKYA KORUMA İMAR PLANI SINIRI

T.K.T.V.Y.K.'nın 15.11.1985 gün ve 1558 sayılı kararı ve eki harita ile belirlenen sit sınırının çevrelendiği alandır.

1.4. TEK ESERLER

Kale, kaya kilise, kaya mezar, kaya üstü kabartmaları, Hipodrom, Tiyatro, Stadyum, köprü, ağaç, v.b. gibi tarihi ve arkeolojik elemanlar ile bu sit alanı içinde ve dışında kalan resmi, dini, askeri, el sanatları, sivil mimarlık, örneklerinin oluşturduğu doku, çevre, meydan ve sokak doku ve değerleridir. (T.K.T.V.Y.K. 15.11.1985 gün ve 1558 sayılı karar eki tescil listesi).

1.5. PLANLAMA GENEL YAKLAŞIMI

Antakya ilk çağlardan beri Akdeniz'in en büyük kalelerinden biridir. Pamuk, meyve, sebze tarımı kentin en büyük ekonomik gelir kaynaklarıdır. Bütün çağlar boyunca Asya-Avrupa ticaret yolunun önemli bir durağı olma nedeni ile ticaret çok gelişmiştir.

Kentin Kentsel SİT dokusu kadar Arkeolojik, ye Çoğal S İ T alanları planlarında titizlikle korunmalıdır. Bu koruma kararlarının uygulanması için belediyenin yasal yetkileri kadar mali desteğe gereksinim vardır. Bunun için Belediyenin mali kaynaklarını zorlaması kadar merkezi yönetimden de destek görmesi gerekmektedir.

Planlamada mevcut tarihi kentin nüfusunun sabit kalması sağlanacaktır. artan nüfusun yeni imar planında açılan yeni yerleşmelere geçmesi özendirilmelidir. Bunun için Belediye yeni açılan alanlarda (Asi- nin batı yakasında) toplu konut üretimini teşvik edici tedbirler almalıdır. Böylece SİT alanında nüfus yoğunlaşması önenebilir.

2.0. ANTAKYA SİT ALANI İMAR PLANININ KAPSADIĞI ALANLARDA "**GENEL HÜKÜMLER**

2.1. Antakya Sit Alanı Koruma İmar Planı, uygulama alanı olarak kabul edildiğinden daha önce onanmış olan İmar Planları, İmar planı değişiklikleri ile bunların mütemmim çizim yönetmelik ve hükümler geçerli olmayacaktır.

2.2. Sit alanları içinde mevcut boş parsellerdeki yapı yapılaşmalarda, çatı katı yapılmaz mevcut yapılarıdaki çatı katı ve çekme katlar tam kata dönüştürülemez.

2.3. Sit alanları içinde farklı yapılaşma istemleri, restorasyonu, yıkım, mali istihdam v.b. kararlar G.E.E.A.Y. Kurulunun 11.9.1976, 9863 (eski eser üstüne 14.12.1974 (8193) afiş ve yazı yazılması tarihi ve sayı kararı ile; 2863 Sayılı Yasa'nın 22. maddesi gereğince tescilli alan korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları her türlü vergi, resim, harçtan muaf olması ve Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 06.01.1984 , gün ve 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72 sayılı ilke kararları ile 2863 Sayılı Yasa ilkeleri içinde Koruma İmar Planı hükümlerine göre işlem yapılacaktır.

2.4. Antakya Tarihi Sit alanı içinde bulunan tescilli kültür varlıkları ile tescilsiz olupta 2863 Sayılı Yasa ile koruma kapsamına alınan (resmi, dini, askeri v.b. gibi) yapı ve alanlarda her türlü yapılaşma (yeniden yapma, eklenti yapımı, değiştirme ve anarımı) yıkım ve kazım (hafriyat) yanı sıra taşınmazların kullanımalarının değiştirilmesi ile yapıların cephe ve dış görünüşlerinin (malzeme, açıklıklar renk v.b. öğelerin) değiştirilmesi Koruma Kurulu'nun izniyle bağlıdır. Esas mimariyi yok edecek değişiklikler yapılamaz.

2.5.1. Kamulaştırmalar

T.K.T.V.Y. Kurulu'nca onaylanan Antakya tarihi Sit Alanı içinde yapılacak kamulaştırmalar 2863 Sayılı Yasa'nın 15. maddesi hükümleri ile Koruma İmar Planı ve Yönetmeliği esaslarına göre ilgili Kuruluşlara yapılır.

Koruma Kurulu Kararları da aynı usulle uygulanır.

2.5.1.1 Antakya Tarihi Sit Alanı içinde 2863 Sayılı Yasa gereği korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile T.K.T.V.Y.K. 15.11.1985 gün ve 1558 sayılı karar eki harita ve listelerde belirtilen tescilli taşınmaz kültür varlıkları ve bunlara bitişik parseller dışında kalan meskun ya da gayri meskun alanlarda yapılacak her türlü yapım,yıkım,onarım, eklenti v.b. gibi uygulamalar bu yönetmelik ve Koruma İmar Planı hükümlerine göre Belediyesince yapılır.

2.5.1.2 Antakya tarihi Sit Alanı içinde her türlü kazım işleri kazım süresi boyunca Antakya Müze elemanları ve Belediye elemanları gözetiminde yapılır.

2.5.2 a) Bu Sit alanları içinde herhangi bir inşaaata başlamadan önce ; inşaat ve kazım yerinin Antakya müzesi elemanlarınca inceleneceğini, kazımın başlama tarihi, önceden Antakya Müzesi Müdürlüğü'ne bildirileceğini, kazı makine (buldozer, vibratör, kepçe v.b.) kullanmadan yapılacağına, kazım sırasında korunmaya (muhafazaya) değerli eski eser çıktığında arsa sahibinin, herhangi bir hak talebinde ve tazminat isteminde bulunmayacağını belirten Noter onanlı bir belge getirilmedikçe,

b) Sözlü edilen parselde :

Parsel ön cephesi yol ortalama kotunun (+;-0.00) kabulü ile; varsa avlu kotu, yoksa eski yapılaşmadaki zemin kat kotu ve saçak alt kotu ile parselde daha önceki yapılaşmanın yer alma durum ve konumunu belirleyen 1/200 veya 1/100 ölçekli vaziyet planı karakterli plan ve kesitler ile parseldeki set, kuyu, çeşme, ocak, ağaç, vb. ayrıntıyı içeren) ehliyetli bir Fen adamınca yapılmış bir röleve getirilmedikçe kazım, yıkım, işleri için izin ve ruhsat verilmez.

2.5.3. Yıkım işleri el ile yapılır.

2.5.4. Kazım işlerinde ancak Müze Müdürlüğü izni ile Makine kullanılabilir.

2.5.5. Sit alanlarında hiç bir nedenle yıkım, kazı v.b. işlerde patlayıcılar kullanılamaz.

2.5.6. T.K.T.V.Y. Kurulu'nca ve Adana K.T.V., Koruma Kurulu'nca onaylanmış bulunan Antakya Tarihi Sit Alanı Koruma İmar Planı ve bu plan notları ile İmar Yönetmelikleri, Revizyon Planları, etüt alanları ilanları ve plan değişiklikleri Adana Koruma Kurulu'ndan onay alınmaksızın değiştirilemez. T.K.T.V.Y.K. ve Adana Koruma Kurulu'nca onaylanan plan ve ekleri zorunlu nedenler dışında değiştirilemez:

- a) Halihazır kentsel, doğal, topoğrafik dokunun korunmasına yönelik değişiklikler,
- b) Korunması gerekli Kültür Varlıklarının Koruma-Etkileme alanındaki yasal uygulamalara ait değişiklikler,
- c) İmar uygulamasında ortaya çıkan kadaströ ve mülkiyet sorunlarının çözümüne yönelik değişiklikler,
- d) Topoğrafik durum kentsel doku, gibi özelliklerden kaynaklanan Koruma amaçlı İmar Planının uygulanmasının mümkün olmaması nedeniyle zorunlu değişiklikler,
- e) Teknik Altyapı ve Sosyal-Kültürel donatım ile kamu yararının var olduğu düzenlemelere ait kamulaştırma değişiklikleri

Koruma planı ve tamamlayıcı ekleri (yönetmelik, plan notu. vb.) değişikliği önerileri:

3194 Sayılı Yasa ve "yönetmeliklerine uygun müellif veya Müellif kuruluşlarca ve yine bu yönetmelik esaslarına uygun olarak hazırlanmış, araştırma, kadastral durum, halihazır durum, mülkiyet belirleri, imar, kat, altyapı v.b. durumlarını değişiklik önerisi ile bu konuda değiştirilmek istenilen Planın müellifinin görüşünü ihtiva eder. Raporu ile bir bütün olarak Adana Koruma Kurulu'na sunulacaktır,

Koruma Kurulu Kararı ile yapılacak değişiklikler, Kurul Kararı alındıktan sonra ilgili kuruluşlarca ve ilgili yasalar uyarınca uygulanır.

2.7. 1/1000 ölçekli Antakya Tarihi Sit Alanı Koruma İmar Planınca gösterilen (S.K.K.A.) Su Kaynakları Koruma Alanında hiçbir yapım, kazım, tarım ve hayvancılık faaliyetleri yapılamaz.

2.8. Antakya tarihi Sit Alanı Koruma İmar Planı içinde Turizm Bakanlığı'ndan, Turizm Tesisi

SON SÖZ

Bir Antakyalı olarak, tarih boyunca medeniyetlere ev sahipliği yapan Antakya'nın hak ettiği değeri görememesi, beni her zaman üzmüştür. Antakya'nın muhteşem tarihine rağmen, tarih dokusunun giderek bozulması, çarpık kentleşme sonucu tarihî kentin yaşam savaşı vermesi çok üzücüdür.

Yakın tarihimizde alınan yanlış kararlardan biri de, M.Ö. 300'lü yıllarda yapılmış olan tarihî Antakya Köprüsü'nün yıkılmasıdır. Asi Nehri'nin ıslah edilmesi çalışmaları sırasında tarihî köprü feda edilmiş, M.Ö. 3. yüzyılda inşa edilmiş bir köprü, 1970 yılında insan eliyle yıkılmıştır.

Kentin hazinesi, mirası olarak değerlendirilebilecek bir eserin, teknolojinin bu denli ileri olduğu bir yüzyılda, böylesine yakın bir tarihte yok edildiği gerçeği hafızalardan silinmemelidir. Silinmesin ki, kent dokusunun korunmasına yönelik bilinç oluşsun. Gerek tarihe olan özel ilgim, gerekse böyle bir çalışmanın kent bilinci oluşturmaya yönelik bir adım olması, beni heyecanlandıran ve harekete geçiren unsurlardır.

Tarihî Antakya Köprüsü ile ilgili olarak, 2002 yılından bu yana bilgi ve belge topladım. Çalışmamda izlediğim yol, sanat tarihi konusunda uzman ve araştırmacıların açtıkları yoldan, onların peşi sıra yol almak oldu. Bu yöntemi, konunun uzmanı olmam; dolayısıyla yabancı kaynaklarda yer alan terimlerde yapabileceğim sanat tarihi terminolojisi ile ilgili olabilecek hataları en aza indirmek amacıyla tercih ettim. Literatür taramaları sonucunda elde ettiğim gerçek, konunun daha önce bu bakış açısı ve detay ile işlenmemiş olmasıdır. Bu da beni, bu çalışmada motive etmiştir. Amaç, yazılı olarak birçok eserde yer alan bilgi, belge ve dokümanları Antakya Köprüsü ile ilgili ola-

rak bir araya toplamak ve anlamlı bir hale getirmektir.

Bu çalışma birkaç boyutta değerlendirilmelidir. Çalışmada kent değerlerine sahip çıkma bilinci oluşturma, tarihe olan saygı borcumuzu hatırlamak, hatırlatmak ana amaçtır. Tarihte yaşananları yargılamak değil, bundan sonra ortaya çıkabilecek hatalara karşı kent bilinci oluşturmaktır.

Bu kitap, bugün var olmayan bir tarihî eserin anı albümü olma özelliğini taşımaktadır. Fakat kitap, "hatalarımızdan ders almak" gibi bir sonuca hizmet ederse, en önemli amacını gerçekleştirmiş olacaktır. Bu doğrultuda, bugün var olmayan bir eseri çalışmak Antakya için bir ilktir.

Ben, tarihî Antakya Köprüsü'nden hiç geçmedim. Ama, sanki ayaklarım, ruhum, gözlerim bu köprüyü öyle iyi biliyor ki... Bu, uzun zamandır bu köprüyle ilgili çalışıyor olmamdan mı, yoksa sahiplenme duygusundan mı kaynaklanıyor, bilmiyorum. Bildiğim tek şey, içimin acıdığı. Hani öyle anlar vardır; "Keşke gözümü kapayıp açsam da, tüm bu olanlar kötü bir rüya olsa" diye düşünürsünüz. İşte ben o anları, bu çalışma boyunca köprü ile ilgili öyle sık yaşadım ki...

Neden o değerli siyah-beyaz fotoğraf karelerinin günümüze taşınmasına izin veremeyiz? Neden onlar sadece hatırlayanların hafızasında saklanır? Nedir bu telaşımız yok etmekle ilgili?..

Bir varmış bir yokmuş ile başlayan hikâyelerden biri daha... Doğu'nun Kraliçesi'nin Tacı Antakya Köprüsü ve hüznü hikâyesi...

Eşim Osman, çocuklarım Yüksel, Yaşemin, Emre ve doğduğum şehire...

Elif OVALI

KAYNAKÇA

- AMİK AFRİN PROJESİ REYHANLI BARAJI VE SULAMASI PLANLAMA RAPORU
- ANTAKYA HATAY KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI-ARAŞTIRMA RAPORU, Antakya Belediyesi
- ANTAKYA KENT KURULTAYI BİLDİRİLER KİTABI-TMMMOB İNŞAAT MÜHENDİSLERİ ODASI HATAY ŞUBESİ, Aralık 2004
- ANTAKYA KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ, Haziran 2012
- ANTIOCH ON THE ORONTES - ASİ'DEKİ ANTAKYA, Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi, Derleyen Scott Redford, 2014
- BASINDA YER ALAN YEREL HABERLER - Atayolu Gazetesi
- BAHADIRLI G., Kuruluşundan IV. yy'a kadar Antakya, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
- BAHADIRLI G., İslam Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (636-1098), Antakya Belediyesi, 2012
- BAHADIRLI G., Antakya Haçlı Prensiği (1098-1126), Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları, No:41
- BAYAZIT B. S., 1853-1856 Kırım Muharebesi Gazilerinden Çukurova'lı Karafatma Hatun, Kırım Harbi Kahramanlarından Bayazıt'olu Ahmet Paşa ve Ahfatları
- BULGURLU V., Roma Dönemi Eserlerinin Ortak Özelliği
- CİMOK F., Antioch Mosaics, A Turizm Yayınları, İstanbul, 1995
- DEMİR A., Çağlar İçinde Antakya, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları, İstanbul, 1996
- DEMİRHAN F., Hatay Arkeoloji Müzesi
- DEMİRKENT I., Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler - Bildiriler - İncelemeler, Dünya Kitapları, 2007
- DOWNEY G., A History Of Antioch, in Syria-from Seleucus to the Arab Conquest, Princeton University Press, Third Printing, New Jersey, 1974
- DOWNEY G., Antioch in the Age of Theodosius The Great, University of Oklahoma Press, 1962
- DOWNEY G., Ancient Antioch, Princeton University Press, New Jersey, 1963
- ERSOY Ş., Tsunamide Sörf Olmaz, Çınar Yayınları, 2005
- ESKİ ESER TANIMI VE KAÇAKÇILIĞIN ÖNLENMESİ SEMİNERİ NOTLARI, T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı, Ankara 1989
- GIBB H. A. R., I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi-Adı Bilinmeyen Bir Süryani, Yaba Yayınları, Bilim Kültür Dizisi, 2005
- GÜNEL B., Sonsuz Aşkım Hatay, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2006
- GÜRTÜRK S., Silifke Tarihi, Can Matbaa, 1987
- GÜZELMANSUR İ., Uygarlıklar Şehri Antakya, Hatay Valiliği, Ankara, 2000
- HATAY ARKEOLOJİ MÜZESİ, Yakto Mozaiği, Köprü Tasvirleri
- HATAY ANTAKYA SİT ALANI KORUMA İMAR PLANI UYGULAMA YÖNETMELİĞİ
- HATAY DÖKÜMAN Türkiye Yayınevi, Temmuz 1939

- HATAY TARİH VE KÜLTÜR SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ - Antakya, Nisan 2012
- HATAY REHBERİ “Barış Kültür ve Hoşgörü Kenti Hatay” Antakya Ticaret ve Sanayi Odası Pozitif Matbaa, Ankara, 2010
- HATAY VALİLİĞİ ARŞİVİ
- HATAY 1998, “Cumhuriyetin 75. Yılında HATAY” Ajans-Türk Basın ve Basım A.Ş., Ankara
- HARRENT A., Antakya Akademisi, Çeviri Vedii İlmen, Yaba Yayınları, 2003
- HAYAT Türkiye Ansiklopedisi, Hatay Özel Sayısı, 1939
- HOLT P. M., Haçlı Devletleri ve Komşuları Urfa Kontluğu, Antakya Prensiği, Trablusşam Kontluğu, Kudüs Krallığı, Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2007
- İBN BATTUTA SEYAHATNAMESİ I. Çeviri Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, 2000
- İBN BATTUTA SEYAHATNAMESİ II. Çeviri Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, 2000
- KALAYCIOĞLU M., Hatay Halk Bilimi, İhsan Ofset, Hatay 1998
- KARA A., 19.Yüzyılda Bir Osmanlı Şehri-ANTAKYA, IQ Kültür Sanat Yayıncılık,1. Baskı, İstanbul 2005
- KESKİL S., Hatay Müzesi Rehberi, M.E.B. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Seri V. Sayı:7, Ankara Üniversitesi Basımevi,1964
- KILIÇOĞLU O., Gölden Çöle Amik Ovası, makale
- KOFİSA S. A., Antioch, Through The Eyes Of European Travellers, İstanbul 2007
- KONDOLEON C., The Lost City Of Ancient, Princeton University, 2001
- KONURALP N. A., Hatay, Kurtuluş ve Kurtuluş Mücadelesi Tarihi, Hatay Postası Gazete ve Basımevi, İskenderun,1970
- KORKMAZ H., Amik Gölü'nün Kurutulmasının Yöre İklimine Etkileri, Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları, 2009
- KORKMAZ H., Roma Köprüsü'nün Yıkılma Gerekçesi: Amik Gölü'nün Kurutulması ve Taşkınların Önlenmesi
- KUTLU A., Ayla Kutlu Bütün Eserleri, Zaman Da Eskir, Bilgi Yayınevi, 2. Basım, Ankara, 2007
- KUNT B. S., Hatay'ın Şahdamarı Asi Nehri, makale, 1939
- MAALOUF A., Arapların Gözünden Haçlı Seferleri, Çeviren Ali Berktaş, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2007
- NAKİB B., Eski Antakya'dan Görünümler, Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler, Antakya Belediyesi Kültür Yayınları, 2012
- NAKİB B., Antakya Ağzı, Hatay Folklor Araştırmaları Derneği Yayınları, 2004
- ORTA CEYHAN PROJESİ MENZELET SULAMASI PLANLAMA RAPORU, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Etüd ve Plan Dairesi Başkanlığı, Cilt 1, Ankara, Ekim 1985
- OSMANLI BELGELERİ İŞİĞİNDA ANTAKYA, Hatay Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Yayın No:2, Seçil Ofset
- ÖNDER D., Amik Gölü Kurutma rojesinin Göl Tabanı Topraklarına ve Taban Suyu Özelliklerine Etkisinin Değerlendirilmesi. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarımsal Yapılar ve Anabilim Dalı. Doktora Tezi. 164s. Adana, 2003
- ÖZVEREN E., ÖZEL O.,ÜNSAL S., EMİROĞLU K., The Mediterranean World The Idea, The Past and Present, İletişim Yayınları

- RUNCIMAN S., Haçlı Seferleri Tarihi, Çeviren: Prof. Dr. Fikret İşıltan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, I. Cilt, 3. baskı. Ankara, 1998
- RUNCIMAN S., Haçlı Seferleri Tarihi, Çeviren: Prof. Dr. Fikret İşıltan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, II. Cilt. 2. baskı. Ankara, 1992
- RUNCIMAN S., Haçlı Seferleri Tarihi, Çeviren: Prof. Dr. Fikret İşıltan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, III. Cilt. 2. baskı. Ankara, 1992
- SİLİÖZ R., Hatay İli ve Milli Mücadele Yılları, Ankara Kitabevi, Bursa, 1937
- ŞEHOĞLU K., Ropörtaj
- TEKİN M., Hatay Tarihi- Osmanlı Dönemi, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları,1. baskı, Ankara, 2000
- TEKİN M., Hatay Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri VI, Hatay Folklor Araştırmaları Derneği, Antakya, 2004
- TEKİN M., Habib Neccar Antakya'lı Din Şehidi, Kültür Ofset Basımevi, Ağustos 1993
- TMH - Türkiye Mühendislik Haberleri, Antakya'yı Etkilemiş Önemli Tarihi Depremler, Sayı 423, 2003/1
- UGGIERI G., Doğu'nu Metropolü Antakya, Antakya-Tarsus Sempozyumu Bildiri Notları
- WARREN Antakya Gravürü
- WERFEL F., Musa Dağ'da Kırk Gün, İstanbul, 1997
- WILKINSON J., Egeria's Travels - Third Edition, 1999
- YALKIN S., Yaza Yaşaya Denemeler, Damar Yayınları, Ankara, 2006
- YENİPİNAR U., Antiocheian Orientis Apicem Pulcrum, Mitolojik Öyküler, HATAY, İzmir, 2010
- YILDIRIM O., Antakya'ya Yağmur Yağıyor, Çağdaş Hatay'lı Şairler Antolojisi
- YILDIZ ALBÜMLERİ İstanbul Nadir Eserler Kütüphanesi
- YÜKSELEN C., GÜLER GÖNENÇ E., Antakya Marka Kent Görüş ve Öneriler, Detay Yayıncılık, Ankara, 2009
- ZUBARİ İ., Samandağ Al-Mina Seleucia Pieria Süveydiye,, Samandağ 21.yy Derneği Yayınları, 1998
- www.kenthaber.com
- <http://www.hatayarkeolojimuze.gov.tr/HatayMuzeWeb/faces/jsp/layouts/inventoryCollectionDetail.jsp?inventoryid=3791>
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Hatay_Arkeoloji_M%C3%BCzesi
- www.aro.org.tr/files/dokumanlar/10561654test.pdf
- FOTOĞRAF ALBÜMLERİ
 - AKGÖL K., AİLE ALBÜMÜ
 - ÇİNÇİN G., FOTOĞRAF ALBÜMÜ
 - İŞİL FOTOĞRAFEVİ
 - ÖCAL M., FOTOĞRAF ARŞİVİ
 - PARLAR R., AİLE ALBÜMÜ
 - KURT N., AİLE ALBÜMÜ